Limburgs *Landschap*

JAARVERSLAG 2023

MISSIE EN VISIE

MISSIE

Het Limburgs Landschap zorgt voor het duurzame behoud van karakteristieke landschappen in Limburg met de bijbehorende natuur en erfgoed. We doen dat voor en ook met de samenleving. Zo dragen we bij aan een leefbaar Limburg, ook voor de generaties na ons.

VISIE

Wij beschermen waardevolle landschappen met de bijbehorende natuur- en erfgoedwaarden. Die ensembles met hun natuurlijke rijkdom vertellen het verhaal van Limburg en vormen mede de Limburgse identiteit. We beschermen ze enerzijds door ze zelf aan te kopen, te ontwikkelen of te restaureren en duurzaam te beheren en anderzijds door vrijwilligers te ondersteunen in het beheer op gronden van derden. We vinden het belangrijk dat mensen het landschap kunnen beleven en stellen daarom onze gebieden open en geven onze gebouwen een passende herbestemming. We zoeken de samenwerking met iedereen die bij wil dragen aan onze missie. Door het versterken van de band die mensen met hun omgeving hebben creëren we draagvlak voor een mooi landschap. Zo dragen we bij aan een provincie waar het goed leven, wonen en werken is.

STICHTING
HET LIMBURGS LANDSCHAP

Jaarverslag 2023

Met inbegrip van Stichting Robur – *bedrijven voor Het Limburgs Landschap en Limburgs Landschap Landbouw BV.*

JUNI 2024

INHOUD

VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT 4

DEEL 1

1. ALTIJD DOOR GAAN 8

2. HET JAAR IN VOGELVLUCHT 11

3. KERNTAKEN VAN HET LIMBURGS LANDSCHAP 16

3.1 Aankopen 17

3.2 Beheer 19

3.3 Natuurherstel 26

3.4 Erfgoed 29

3.5 Kasteeltuinen Arcen 33

4.1 Publiciteit 35

4. COMMUNICATIE 35

4.2 Erfgoed- en ontvangstlocaties 38

4.3 Fondsenwerving 39

4.4 Achterban 40

4.5 Vrijwilligers 41

4.6 Samenwerking 42

4.7 Beleidsbeïnvloeding 43

5. STEUNPUNT LANDSCHAPSBEHEER 46

6. ORGANISATIE 49

6.1 Bestuur en toezicht [Governance, juridische structuur en bezoldigingsbeleid] 49

6.2 Personeel 50

6.3 Integriteit 52

6.4 Ondernemingsraad 52

6.5 Risicoparagraaf 53

7. BIJLAGEN 56

7.1 Leden Raad van Toezicht 56
7.2 [Neven]functies leden Raad van Toezicht en directie 57
7.3 Raad van Advies 58
7.4 Organisatie per 31-12-2023 59
7.5 Commissies per 31-12-2023 62
7.6 Stichting ROBUR, Bedrijven voor Het Limburgs Landschap 63
7.7 Specificatie natuurterreinen 64
7.8 Verantwoordingsverklaring 68

DEEL 2

FINANCIEEL VERSLAG OVER 2023 71

JAARREKENING GECONSOLIDEERD 2023 72

Toelichting op de balans
en de staat van baten en lasten 81
Toelichting op de Balans 84
Toelichting op de staat van baten en lasten 93
Toelichting lasten verdeling 98

BIJLAGEN 113

Bijlage A
Mutatie-overzicht natuurterreinen 2023 113
Bijlage B
Materiele vaste activa afschrijvingen 2023 114
Bijlage C1
Projectenlijst Jaarrekening 2023 120
Bijlage C2
Projecten afgerond in 2023 128

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT 131

BEGROTING 2024 135

COLOFON

REDACTIE
Ellen Luijks
Ciçonne Beijer-Hermsen

OPMAAK EN DRUK
Andi Smart Print Solutions

FOTO OMSLAG
Henk Heijligers

Het Limburgs Landschap
Rijksstraatweg 1
5943 AA Lomm

T 077-473 75 75

www.limburgs-landschap.nl

VERSLAG RAAD VAN TOEZICHT

Het werk van Het Limburgs Landschap richt zich op belangrijke waarden: het behoud en bescherming van de Limburgse natuur en het Limburgs erfgoed. Een grote opgave die een lange termijn focus vergt.

We mogen 2023 gerust een oogstjaar noemen. Na lange voorbereiding verbeterden we de waterhuishouding in zowel de natte natuurparels Beesels Broek als Dubbroek. Vasthouden van water is ook hier het devies, gezien de steeds vaker voorkomende droogte, die we ook in het voorjaar en de zomer van 2023 weer meemaakten. Bij Nieuw Ehrenstein leverden we ook de westvleugel op en deze wordt inmiddels succesvol verhuurd als een drietal vakantiewoningen. Een mijlpaal die we als Raad van Toezicht met de medewerkers en Raad van Advies vierden. Het resultaat is, na 7 jaren restaureren, prachtig geworden.

Resultaten zagen we ook tijdens de traditionele "LiLa-dag" in Montfort. Zowel bij de buren die trots hun kasteel lieten zien, als bij onze eigen historische tuin, in het natuurontwikkelingsgebied Reigersbroek en op Landgoed Rozendaal. Plekken waar Het Limburgs Landschap het verschil maakt, dat zal geen bezoeker ontgaan.

Lopende dit verslagjaar waren we halverwege de meerjarenplanperiode. Daartoe is een halfweg evaluatie opgesteld die de Raad van Toezicht besprak. De Raad van Toezicht is onder de indruk van de voortgang van de voorgenomen acties, die plaatsvonden in een zeer dynamische context. Daarbij voerde de stichting ook veel onvoorziene acties uit. Dat de werkdruk binnen de organisatie hierdoor opliep, is niet verrassend, maar wel een blijvend punt van aandacht. De Raad van Toezicht is tevreden over het gevoerde beleid en beheer in 2023 en verleent de directeur-bestuurder daarvoor décharge.

De Raad van Toezicht kwam in het verslagjaar zoals voorzien vijf keer voor vergadering bij elkaar. Aan de orde waren onder meer het beleggingsbeleid [met een ontmoeting met de uitvoerders van het beleggingsmandaat bij ABN AMRO], en de goedkeuring van de jaarrekening 2022 en begroting 2023. We stelden na evaluatie vast dat de aandacht voor natuur en erfgoed goed in balans is. We bespraken ook de positionering van Het Limburgs Landschap tussen de verschillende landelijke en provinciale natuur- en erfgoedorganisaties.

Een bezoek aan de Grathemermolen, vlak voor de start van de restauratie, gaf ons een goed beeld van de opgaven die daar liggen. Tijdens een andere bijeenkomst bracht de parkmanager ons op de hoogte van de resultaten en opgaven in de kasteeltuinen Arcen.

Ook brachten we een bezoek aan de nieuwe mediterrane tuin. Verder bespraken we een inventarisatie van de diverse risico's en de daarvoor genomen maatregelen, en besteedden we aandacht aan de klokkenluidersregeling naar aanleiding van gewijzigde wetgeving op dat punt. Bijzondere aandacht hebben we besteed aan de ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening, zo belangrijk voor de context van het werken van onze stichting. Medewerkers van de Provincie Limburg gaven een toelichting op de wijze waarop alle ontwikkelingen samen komen in het ruimtelijk arrangement dat de Provincie met het rijk wil afspreken.

Onverwachts werden we geconfronteerd met een aangekondigde scherpe stijging van de kosten van onze accountant. Naar aanleiding daarvan gingen we op zoek naar een andere accountant. We zijn blij dat we KSG uit Reuver daartoe bereid vonden. Dat zij al langer onderdeel uitmaken van het Robur-netwerk weerspiegelt hun betrokkenheid bij ons werk.

Helaas moesten we aan het eind van het verslagjaar afscheid nemen van Chantal de Rijk als lid van de Raad van Toezicht. Na acht jaar in het bestuur en de Raad van Toezicht zat haar termijn erop. Als secretaris en plaatsvervangend voorzitter, en als lid van de remuneratiecommissie vulde zij haar rol op zeer betrokken wijze in. Maar zoals ze zelf aangaf: hoe jammer ook, de gekozen inperking van de zittingstermijn is gewoon goed. We danken Chantal voor haar enorme inzet en inbreng.

Namens de Raad van Toezicht,

Herm Lamers
Voorzitter

Chantal de Rijk

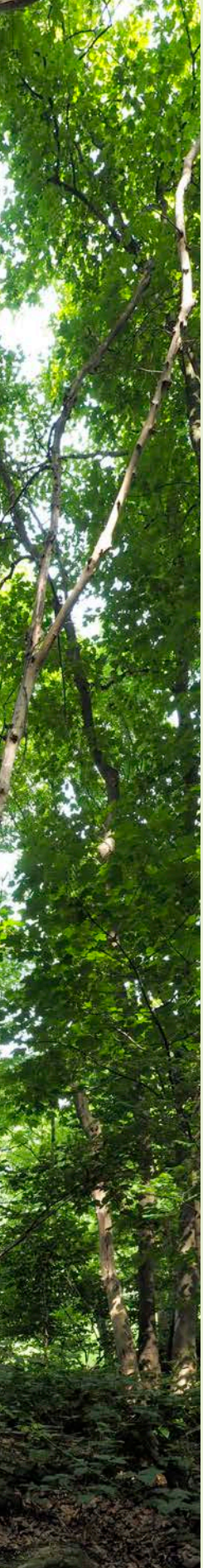

DEEL 1

**STICHTING
HET LIMBURGS LANDSCHAP**

1

ALTIJD DOOR GAAN

Halverwege 2023 waren we niet alleen halverwege het jaar, maar ook halverwege de Meerjarenplanperiode [MJP] 2021-2025. Een goed moment om terug te blikken op de behaalde resultaten en ook vast te stellen wat niet gelukt is, of vertraging heeft opgelopen. Dit deden we in de zomer van 2023 door alle doelen en acties na te lopen en de voortgang met elkaar te evalueren. Het resultaat bespraken we met de Raad van Toezicht. Hieronder vatten we een en ander samen.

EEN DYNAMISCHE CONTEXT

Een eerste constatering was dat we werkten in een zeer dynamische wereld , een wereld die zich weinig aantrok van onze planningen. Bijzonder is dat wat kleine of grote rampen leken, toch ook de kiem van verbetering of nieuwe kansen in zich droegen. Kansen die we maar al te graag grijpen.
De Covid-pandemie had grote gevolgen voor de Kasteeltuinen, onze horecahuurders, en de verhuur van vakantiewoningen. Het was aanleiding voor het stoppen van Stichting HX Hoogcruts en – breder - een verminderde inzet van vrijwilligers. Maar ook bezochten meer mensen onze gebieden en groeide het aantal donateurs, want de waarde van natuur in de buurt werd niet eerder zo duidelijk gevoeld.
De wateroverlast in de zomer van 2021 leidde tot veel zorgen over ons vee, schade aan een aantal gebouwen en omzetschade voor de Kasteeltuinen. Daarna vroeg het herstel en afwikkeling van de fysieke schade aandacht. Ook groeide het inzicht in het belang van het landschap bij het verminderen van [de kans op] wateroverlast. Dit leidde met steun van de Postcodeloterij tot de opzet van het samenwerkingsprogramma Natuurkracht.org waarmee we de natuur als bondgenoot etaleren.
De crisis rond het IKL-Limburg [Instandhouding Kleine Landschapselementen] leidde onder meer tot het opstappen van het complete college van GS, en het aantreden van een nieuw college in zomer 2021. We pleitten met collega-organisaties voor een goede doorstart voor het landschapsbeleid bij de provincie. Dit mondde uiteindelijk uit in het mogen opzetten van het Steunpunt voor vrijwillig landschapsbeheer bij Het Limburgs Landschap.
In de Kasteeltuinen werd de Casa Verde vlak voor de seizoensopening van 2022 onverwachts geheel afgekeurd. Het zorgde voor veel hoofdbrekens in de exploitatie en het moeten realiseren van een omleidingsroute. De complete sloop van de Casa werd in gang gezet en met eigen mensen ontwierpen én realiseerden we een compleet nieuwe tuin. Hier zijn we trots op. De opening daarvan gebeurde door Gouverneur Emile Roemer en Burgemeester Antoin Scholten, een van de hoogtepunten van 2023. De Kasteeltuinen hebben er een attractie bij.
Het uitbreken van een oorlog in de Oekraïne had behalve veel menselijk leed ook een sterk stijgende inflatie tot gevolg en navenant oplopende kosten voor onze Stichting. Het resulteerde ook in Oekraïense collega's, die op de nieuwe Plaza Verde, vanuit een met Corona-gelden gefinancierd food-truckje aan de slag gingen. Daar kwamen verschillende onverwachte ontwikkelingen op een bijzondere manier samen!

HALFWEG EVALUATIE MEERJAREN-BELEIDSPLAN

Ondanks deze ontwikkelingen en het vele extra werk dat het met zich mee bracht, stelden we vast dat de uitvoering van het Meerjarenbeleidsplan over het geheel genomen goed op weg is.

NATUUR

De grondaankopen waren qua oppervlakte boven doelstelling, al ging het daarbij meer dan beoogd om het verwerven van bestaande natuur. De realisering van het Limburgs Natuurnetwerk door de ontwikkeling van nieuwe natuur blijft achter lopen. Geringe grondmobiliteit, oplopende grondprijzen, beperkt instrumentarium bij de overheid en stagnatie in het beleid door de verkiezingen bij Rijk en provincie waren daar debet aan. Het is bijzonder dat verdere ontwikkeling van de natuur in het Reigersbroek bij Montfort en de aankoop van de manegelocatie bij het Weerterbos zijn gelukt.
We maakten vorderingen in de natuurinrichting van de natte natuurparels Beesels Broek en Dubbroek. Deze vooruitgang kwam later dan gehoopt, en door een gebrek aan mogelijkheden

voor aankoop konden we helaas geen voortgang boeken in de andere natte natuurparels. Het aanplanten van nieuw bos nam een grote vlucht. Was de MJP-doelstelling nog 30 hectare, inmiddels konden we al meer dan 50 ha aanplanten. We benutten daarvoor de middelen uit het 1 miljoen bomenplan van de provincie, Trees for All, boscompensaties, diverse gemeentelijke bijdragen en van de donateurs van Stichting Robur. Veel ontwikkelingen rond zonnevelden hielden ons bezig. Tot dusver is er nog geen een tot ontwikkeling gekomen, wat we vanuit landschapsoptiek vaak niet erg vinden. Het mede door ons omarmde plan om zon-op-water te combineren met een impuls voor waternatuur in de Polderveldplas bleek niet mogelijk, een ambitie die we daarom moesten laten varen.
In het natuurbeheer beheerden we "gewoon" onze ruim 9.000 ha. Het lijkt zo vanzelfsprekend maar het vraagt een grote inspanning. Met gelukkig een prachtig resultaat! De daarvoor benodigde beheersubsidies over de vorige zes-jaren periode hebben we af afgerekend en voor de nieuwe periode beschikt gekregen. Het tijdig herzien van de beheerplannen bleek een hele opgave. Door voor terreinen met weinig ontwikkelingen een oplegnotitie te maken voor een kortere periode voorkwamen we zo veel mogelijk achterstanden. Verder werkten we aan het lokaal bevorderen van natuurinclusieve landbouw, en stelden we visies op over toezicht, het beheer van invasieve exoten en onderaardse kalksteengroeves. De 'bossenvisie' liep vertraging op en aan het verbeteren van het graslandbeheer hadden we meer willen doen. Die opgaven staan nog voor de komende jaren.

ERFGOED

Bij het erfgoed vergde de restauratie van Nieuw Ehrenstein een enorme inspanning, zowel in menskracht als financieel. Dat dit vrijwel geheel gelukt is, en met een indrukwekkend resultaat, zorgt voor een gevoel van trots. De restauratie van Huys Kaldenbroek is volgens planning afgerond, met een verbetering van de bezettingsgraad van de vakantiewoning als gevolg. Niet in het MJP gepland, maar wel gereed, is de restauratie en herbestemming van de Zaadeest bij Lomm. Aan Hoogcruts werkten we gestaag door, waarbij ook de kloostertuin een impuls kreeg. Gebruikers kwamen en gingen en het is ondanks veel inspanning nog niet gelukt om hierin stabiliteit te krijgen. De restauratie van de Van Tienhovenmolen had veel meer voeten in de aarde dan gedacht. Maar het is gelukt de roeden te restaureren, de molen weer maalvaardig te krijgen en in gebruik te geven aan een jonge molenaar. Meer aandacht voor Het Limburgs Landschap en de achtergronden van het erfgoed in onze vakantiewoningen is gerealiseerd via een reeks bladerboeken die we in de Frankenhofmolen, Kaldenbroek, Nieuw Ehrenstein en de Zaadeest neerlegden voor onze gasten.
Het gebouwenbeheer is conform planning uitgevoerd. De MJP-opgave om zo veel mogelijk asbest te saneren voerden we op een negental plekken uit. De verduurzaming is opgepakt bij de restauraties en recent ook bij een aantal vakantiewoningen.

KASTEELTUINEN ARCEN

In de Kasteeltuinen was de dynamiek weer hoog; hierboven

memoreerden we al de impact van corona, het hoogwater en de noodgedwongen sloop van de Casa Verde. Het aantal bezoekers is gelukkig weer aan het groeien, en de succesvolle edities van de met lichtkunst betoverde tuinen [Enchanted Gardens] droegen daaraan bij. De in het MJP nagestreefde nieuwe tuinbelevingen realiseerden we met de dahlia-tuin, de speeltuin, in de water- en beeldentuin, met de sloop van het niet meer gebruikte dierenverblijf, en - vooral – met de prachtige mediterrane tuin. Echte vernieuwing van de marketing is nog niet van de grond gekomen, mede door veel wijzigingen in de personele bezetting. In het evenementenaanbod is de focus verlegd naar bloemen en cultuur, zoals met Bloemig! en de klassieke muziek in het pinksterweekend. Het binnenhalen van een groter kerstevenement is ondanks pogingen daartoe helaas niet gelukt. Wel groeit het gebruik van de gebouwen rond het kasteel in de wintermaanden, zoals bijvoorbeeld bij het Scrooge-festival.
Het onderzoek naar een breder gebruik van de parkeerplaats voor het oplossen van de parkeerproblematiek van het dorp Arcen is door de gemeente Venlo– met vertraging – opgepakt. Het nieuwe bedrijfsgebouw met kantoren en kantine op het dienstencentrum is gereed zoals beoogd en het functioneert gelukkig prima.

ACHTERBAN

Onze achterban groeide, maar ook de financiële bijdrage uit de achterban aan onze doelen groeide, zowel door periodieke schenkingen, als via een drietal bestemmingsfondsen en een stijgend aantal nalatenschappen. We zijn iedere keer weer onder de indruk van de betrokkenheid bij natuur en erfgoed in Limburg bij onze schenkers en nalaters. De Stichting Robur streefde naar 100 donateurs, een doel dat is bereikt. Het is mooi dat steeds meer bedrijven zich willen aansluiten en dat dat op nieuwe manieren gebeurt, bijvoorbeeld door bos te schenken of ook door klanten te motiveren bij te gaan dragen. Het gerealiseerde Robur-bos staat wat dat betreft symbool.
De zichtbaarheid van ons werk krijgt onder andere vorm via ons kwartaalblad en het TV-programma Natuur en zo bij L1. Jaarlijks organiseerden we ook een aantal erfgoedweekenden met voorrang voor onze eigen donateurs. Hierdoor willen we de binding met Het Limburgs Landschap versterken. Bijzonder was de extra editie van het kwartaalblad die we uitbrachten – over de Anstelvallei met Nieuw Ehrenstein – die in de omgeving huis-aan-huis zijn verspreid. Het werk van onze vrijwilligers kwam in de corona-periode grotendeels stil te liggen. Daarna kwam het gelukkig weer goed op gang, waarbij op een aantal molen-locaties nieuwe vrijwilligersgroepen aan de gang gingen.

BEDRIJFSVOERING

In onze bedrijfsvoering voerden we verschillende vernieuwingen door. Het uitbesteden van de salarisadministratie was voorzien, net als het implementeren van de budgetbewaking van projecten in Exact. Daarnaast vervingen we ook ons centraal registratiesysteem [door P8], net als onze donateursadministratie [door Xapti]. Verder is het gelukt tijdig goede vervangers te vinden voor een zestal collega's die met pensioen gingen.

... EN WEER DOOR!

Binnen Het Limburgs Landschap is het een gevleugelde uitspraak na een evenement of inspanning: "En weer door!". Dat geldt ook voor deze evaluatie van het MJP, want we hebben nog twee jaren te gaan en we moeten nog veel doen. We zien ook dat door onze plannen, in combinatie met de nieuwe kansen die we oppakken, ons bordje meer dan vol ligt. Geen moment dus voor een schepje er bovenop. Wel stelden vast dat de gestegen energiekosten aanleiding zijn om een extra inspanning te doen in de verduurzaming van een aantal gebouwen. En helaas is het ondanks verschillende pogingen nog niet gelukt om een betere locatie voor onze werkschuur Zuid te vinden. Omdat tijdens de zoektocht bleek dat daarmee hoge kosten zijn gemoeid hebben we er extra middelen voor gereserveerd. Voor het overige blijft het MJP ons leidsnoer en verwachten we het plan in 2025 grotendeels uitgevoerd te hebben.

Wilfred Alblas
Directeur-Bestuurder

HET JAAR IN VOGELVLUCHT

2

JANUARI

4 Na lange voorbereidingen werd de Huilbeek in het Beesels Broek gedempt. De start van het herstel voor deze natte natuurparel.

10 Met de gemeente Valkenburg verwijderden we de doelpalen van het voetbalveld van de Valkenburgse Boys. Het al lang verlaten sportveld kon hierdoor worden toegevoegd aan het natuurgebied Ingendael.

27 De ecologische autoriteit bezocht het natuurgebied Maasduinen. De eerste in een reeks bezoeken aan Natura 2000-gebieden, die te lijden hebben van stikstofdepositie, verdroging en versnippering. Deze autoriteit controleert of gebieden er qua natuurwaarde of voor- of achteruit gaan.

FEBRUARI

14 Kasteeltuinen Arcen werd door de ANWB uitgeroepen tot "Leukste uitje van Limburg".

15 Tijdens een symposium van de provincie Limburg over actieve soortenbescherming verzorgden we een bijdrage over ons werk voor de bruine eikenpage, een zeldzame dagvlinder die in verschillende van onze natuurgebieden voorkomt.

23 De Monumentenwacht, de organisatie die toeziet op en adviseert over de staat van onderhoud van onze monumenten, is 50 jaar geworden en viert dat in de Kasteeltuinen Arcen.

MAART

4 Tijdens een drukbezochte bijeenkomst met veel vrijwilligers gaf gedeputeerde Geert Gabriëls officieel het startsein van het Steunpunt Landschapsbeheer.

15 Bij de provinciale statenverkiezingen wordt nieuwkomer BBB gelijk de grootste partij.

17 Tijdens de traditionele LiLadag vierden medewerkers, Raad van Toezicht en Raad van Advies het begin van de lente in Montfort. Het kasteel, de historische tuin en Landgoed Rozendaal met de nieuwe mountainbikeroute vormden het decor van uitwisseling en ontmoeting.

21 In het voorjaarsnummer van ons kwartaalblad verscheen het 100e boekje voor kinderen, geschreven door Ditte Merle.

24 De Limburgse werkgeversvereniging vindt natuur een belangrijke bron van vitaliteit en gezondheid en begon deze dag met 25 ondernemers al vroeg met een mooie wandeling over Landgoed Rozendaal. Dit gebeurt voortaan elk kwartaal, steeds in een ander gebied van Limburgs Landschap.

APRIL

13 De Raad van Advies buigt zich over recreatie in onze natuurgebieden: het vinden van een goede balans tussen beleven en beschermen is een hele uitdaging waarbij grenzen stellen soms nodig is.

14 Hoog bezoek in de Kloosterhof: de ambtelijke top van de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Infrastructuur en Waterstaat is uitgenodigd om met waterschap Limburg, Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB) en Het Limburgs Landschap te praten over de Limburgse aanpak van het Nationaal Programma Landelijk gebied.

25 We gaan een samenwerking aan met Magnifiek Zuid-Limburg: op diverse sociale media accounts vragen en krijgen zij veel aandacht voor de schoonheid van het landschap in het heuvelland.

26 Vrijwilliger Piet Fleuren kreeg een lintje, onder meer voor zijn inspirerende werk als gids en natuuronderzoeker op de Groote Heide van Venlo.

MEI

13/14 Het Erfgoedweekend vond dit keer plaats in de Grathemermolen. Een laatste kans voor onze donateurs om de molen te bezoeken voordat een grote restauratie van start gaat.

23 Gemeente Venlo wees ons kantoor de Kloosterhof en de zaadeest in Lomm aan als gemeentelijke monumenten.

31 Feestelijke opening van de nieuwe Plaza Verde en de meditterane tuin in de Kasteeltuinen door Gouverneur Roemer en burgemeester Scholten.

JUNI

6 Het Waterschap Limburg leverde de heringerichte Siebers- en molenbeek bij Lottum op. Ze realiseerden een natuurlijker beekmonding, optrekmogelijkheden voor vissen, meer aaneengesloten natuur en een veiliger fietspad.

7 Op de Groote Heide bij Venlo vond de jaarlijkse bedrijvendag van Stichting Robur plaats. De bijzondere geschiedenis van dit voormalige Duitse oorlogsvliegveld, de schaapskudde, het zweefvliegveld en de woorden van gouverneur Emiel Roemer vormden memorabele accenten.

8 Het Dinamo-fonds laat weten maar liefst negen projecten van Limburgs Landschap te willen steunen. Zo krijgen dieren, natuur en monumenten een steun in de rug.

9 Op een prachtige zomeravond presenteerde het nieuwe college van gedeputeerden in de tuin van ons Huys Kaldenbroek het coalitieakkoord “Elke Limburger telt”.

17 Minister Van der Wal bezocht de Maasduinen en maakte bekend dat er extra geld komt voor de nationale parken.

21 Ondanks grote inzet van onze koepel LandschappenNL lukt het niet om tot een Landbouwakkoord te komen. Een gemiste kans.

27 Feestelijk opening van de gerestaureerde Zaadeest. Dit monument van bosbouwgeschiedenis krijgt een nieuwe toekomst als natuurslaapkamer van de B&B Bourgondisch Lomm.

JULI

27 Een prachtig en toepasselijk schilderij “De allegorie op de vrede” verrijkt de hal van Kasteel Arcen. Het werd in bruikleen ontvangen van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

AUGUSTUS

1 Onze collega’s Gonnie Bos en René Gerats kwamen veertig jaar geleden tegelijk in dienst en vieren nu samen hun dienstjubileum.

SEPTEMBER

9 Het goed bekeken L1 tv-programma Ongerwaeg organiseert in de Kasteeltuinen een ontmoetingsdag voor de vele gasten en kijkers.

12 In het Dubbroek werd de Springbeek gedempt. Het natuurgebied kan zo schoon water beter vasthouden.

14 De jaarlijkse Limburgse burgemeestersdag vindt plaats bij Nieuw Ehrenstein. Mooi om deze bestuurders en hun partners te kunnen rondleiden door het gerestaureerde monument en het landschap van de Anstelvallei.

26 Een bizarre vondst langs de Maas in Venlo: hier wordt een onthoofd paard aangetroffen. Onderzoek moet uitwijzen wie dit op zijn geweten heeft.

OKTOBER

12 KSG registeraccountants bv uit Reuver werd onze nieuwe accountant. Deze jaarrekening is de eerste die door hen is gecontroleerd.

13 De Vlaamse regering erkende het Bocage-landschap als landschapspark. Dit grensoverschrijdende park omvat ook een deel van het Heuvelland en heeft de versterking van de sponswerking van het landschap als een van de doelen.

13 Met de jonge molenaar Koen van der Maat sloten we een huurovereenkomst voor de van Tienhovenmolen. Hierdoor wordt de molen weer actief als maalbedrijf en verkooppunt voor biologisch meel.

14/15 Het erfgoedweekend vond ter afronding van de jarenlange restauratie plaats op Nieuw Ehrenstein. Gemeente Kerkrade liet een themanummer van ons kwartaalblad gewijd aan de Anstelvallei huis aan huis in Kerkrade bezorgen.

26 De rechtbank beoordeelde dat Het Limburgs Landschap aansprakelijk is voor een tragisch zwemongeval. We betreuren het ongeval, maar zijn het met deze uitspraak niet eens en gingen met onze verzekeraar in hoger beroep.

28 In Arcen vond de eerste ecotop plaats van Nationaal Park De Maasduinen. Hier delen onderzoekers en vrijwilligers de nieuwste inzichten uit recent natuuronderzoek in dit bijzondere gebied.

29 Na een succesvolle editie van Enchanted Gardens [17.000 bezoekers ondanks regenachtig herfstweer] gingen de Kasteeltuinen in wintersluiting.

31 De Stichting Kwaliteitscommissie Limburg hief zichzelf op naar aanleiding van de komst van de nieuwe Omgevingswet. Dat hun laatste middelen worden geschonken aan Het Limburgs Landschap is een mooie stimulans voor ons werk aan ruimtelijke kwaliteit in het landelijke gebied.

NOVEMBER

1 De Raad van Advies boog zich over de doelen voor ons communicatie- en marketingbeleid.

4 Tijdens de door het Steunpunt Landschapsbeheer gecoördineerde Natuurwerkdag hielpen liefst 660 mensen op 35 Limburgse locaties mee aan het onderhouden van hun landschap.

20 Op het kalkgrasland in ontwikkeling bij Eys plaatsen buurtbewoners in witte

letters EES, een vleugje Hollywood in Zuid-Limburg.

22 Na jarenlange trouwe dienst ging ons centrale registratie systeem CRS uit de lucht. Onze vastgoed- en contractenadministratie werd vervangen door een nieuw: P8.

25 Dat het landschap een grotere rol kan spelen in het bestrijden van wateroverlast en het tegengaan van verdroging demonstreren we op de Klingeleberg bij Simpelveld. Samen met gedeputeerde Faassen en agrariër Bjorn Kleijnen van Heuvelland Angus plantten we nieuwe hagen aan.

DECEMBER

7 Het derde bestemmingsfonds [fonds op naam] werd ingesteld. Een tweetal donateurs wil met dit Sidoniafonds ons werk aan de natuur in Zuid- en Midden-Limburg extra steunen, in het bijzonder de omgeving van de Ruïne Stein.

7 Een externe audit vond plaats in het kader van de subsidieregeling natuur en landschap. Op grond hiervan kunnen we ons certificaat behouden. Dit is de erkenning dat onze kwaliteitszorg in het natuurbeheer op orde is.

11 De rechtbank in Den Bosch veroordeelde een paar drugscriminelen, niet alleen tot gevangenisstraf maar ook tot vergoeden van de schade die door hun drugslab is toegebracht aan ons natuurgebied Zwart Water bij Venlo.

15 Naar aanleiding van 10 jaar rondleidingen door enthousiaste vrijwilligers vond in het NAVO-hoofdkwartier de presentatie plaats van een boek over deze bijzondere plek.

20 In 2023 plantten we weer veel bomen. Bij De Banen deden we dat met steun van de gemeente Nederweert. Er ging met de hulp wethouder en gemeenteraadsleden menig wintereik en zoete kers de grond in.

3 KERNTAKEN VAN HET LIMBURGS LANDSCHAP

Aankoop, inrichting en beheer is de leidraad voor het werk van Het Limburgs Landschap. Eigendom biedt de beste garanties voor het veiligstellen van natuur en erfgoed voor de toekomst. Mede dankzij de steun van veel partijen lukt het ons ieder jaar om een aantal waardevolle verwervingen af kunnen ronden. Hieronder lichten we er een aantal bijzonderheden uit.

Het Limburgs Landschap was al enige tijd in overleg met de eigenaar van ruim 5 ha landbouwgrond in het Vreewater/Meerkoelen, de verbindingszone langs de Nederlands-Duitse grens tussen het Zwart water en de Ravenvennen. In 2023 lukte het uiteindelijk de aankoop af te ronden. De landbouwpercelen zijn in verpachte staat overgedragen. Met de pachter, die zijn bedrijf meer natuurinclusief en kringloopgericht aan het inrichten is, gaan we een langjarige samenwerking aan, waardoor hij de percelen kan blijven gebruiken na de pachtbeëindiging.

In januari 2023 heeft Het Limburgs Landschap een mooie aankoop van ca. 7 ha bos kunnen afronden op het Landgoed Rozendaal. Binnen deze grondoverdracht zaten 3 bospercelen met een gezamenlijke oppervlakte van ruim 3 ha in het Munningsbos. Een groot deel van het Munningsbos is in eigendom en beheer bij de Stichting Jules Geradts, ook grenzend aan deze percelen. Door middel van een ruiling kwamen we tot een logische,

3.1 AANKOPEN

meer efficiënte, eigendomsbegrenzing waarmee Het Limburgs Landschap een groter aaneengesloten bosareaal in het Sweeltje gaat beheren en hetzelfde geldt voor de Stichting Jules Geradts in de kern van het Munningsbos.

Ten noorden van Landgoed de Hamert kochten we een akkerperceel aan met een oppervlakte van 3,4 ha. Het betreft één van de eerste ontginningen in deze omgeving. Vanwege de intensieve teelten die er plaats vonden, zoals lelieteelt, werd het perceel ook vaak beregend. Met de aankoop voorkomen we verdere grondwateronttrekking en beperken we de negatieve invloeden op het aangrenzende N2000 gebied. Op het perceel liggen kansen voor het ontwikkelen van een flora- en faunarijke akker. De naastgelegen akker van Het Limburgs Landschap bewijst deze potenties. Wij hopen dat soorten als de Grauwe Klauwier uiteindelijk van dit beheer gaan mee profiteren.

Grondeigenaren die hun natuurperceel voor de toekomst veilig willen stellen kunnen dit aanbieden bij Het Limburgs Landschap. Bij het aanvaarden van zo'n aanbod wegen we de bestaande en potentiële natuur- en/of cultuurwaarden en de geografische ligging ten opzichte van de huidige natuurgebieden zorgvuldig af. Er zijn helaas geen subsidiemogelijkheden voor het aankopen van bestaande natuur, maar gelukkig kunnen we wel een beroep doen op de *Nationale Postcodeloterij [NPL]*, *het Cultuurfonds* of *Stichting Robur*. Daarnaast zien we het als een mooie steun en stimulering voor ons werk dat we in 2023 weer enkele schenkingen mochten ontvangen van particulieren. Dit kan zijn in de vorm van een financiële bijdrage voor aankopen of het schenken van een stukje grond. Financiële bijdrages komen terecht in het Quercus aankoopfonds. De gevers maken hiermee duidelijk hoe belangrijk zij het vinden dat onze Stichting natuur blijft aankopen. In 2023 verwierven we mede door een bijdrage vanuit het fonds ruim 4 ha natuur.

In 2023 voegden we via 35 transacties een kleine 50 hectare aan het eigendomsareaal toe. De totale oppervlakte in beheer van Het Limburgs Landschap bedraagt nu 9.308 ha, dat is 4,2 % van Limburg.

AREAAL IN HECTARE

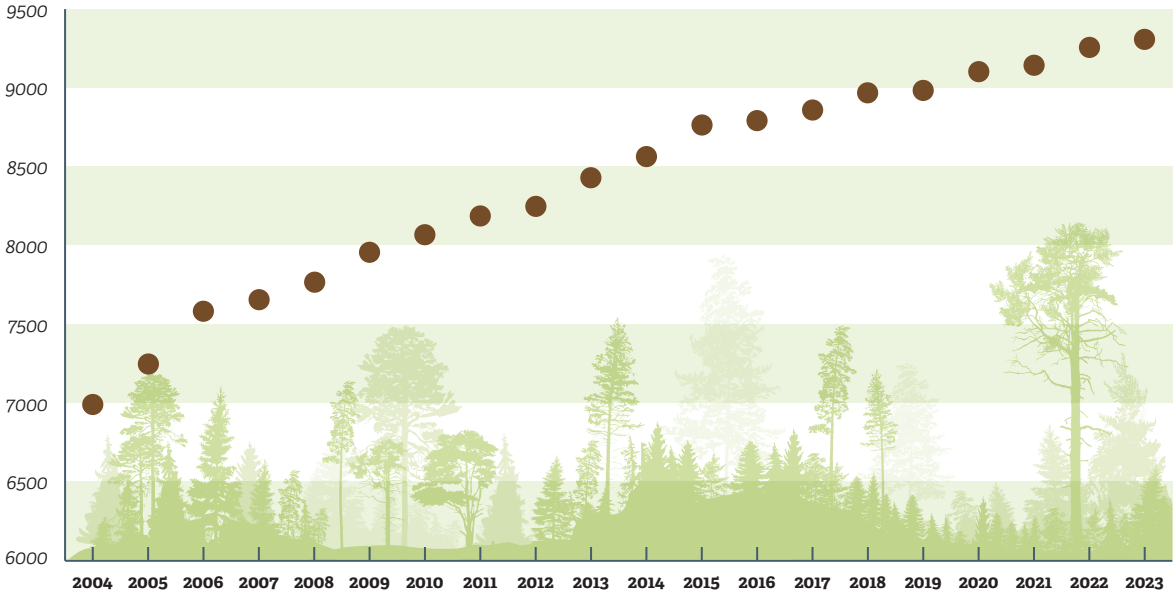

EEN OVERZICHT VAN ALLE AANKOPEN DIE IN 2023 PASSEERDEN BIJ DE NOTARIS

OBJECT	OBJECTNAAM	OPPERVLAKTE [HA]
103	Hamert	5,8500
104	Ravenvennen	5,6285
106	Boshuizerbergen [grensreconstructie]	-0,0070
108	Kasteel Arcen	0,9702
110	Onderste en Bovenste Molen	0,1945
113	Dorperheide	0,8020
204	Weerterbos	6,8076
206	Marissen	1,0615
206	Landgoed Rozendaal	7,8384
208	Exaten	1,4900
215	Beeselsbroek	1,7180
220	Sweeltje	-0,6259
227	Kesselse Bergen	1,3420
231	Ophovenze Zandberg	2,9560
302	De Dellen [grensreconstructie]	-0,0475
306	Bemelerberg	3,5237
307	Bergse heide	5,7358
310	Wittemer molen	-0,0537
312	Klingeleberg	0,1055
320	Kasteel Elsloo	1,1170
324	Vrouwenbosch	3,4490
	TOTAAL	**49,8556**

3.2 BEHEER

REGISTRATIE EIGENDOM EN BEHEER

Na 25 jaar is in november 2023 een einde gekomen aan het gebruik van het Centraal Registratie Systeem [CRS]. Geografische en administratieve gegevens over transacties, kadastrale percelen, afdelingen, beheerdoelen en contracten worden vanaf 23 november 2023 vastgelegd in het nieuwe beheersysteem P8. De inhoud van de database van CRS is voor zover mogelijk en relevant overgenomen in het nieuwe systeem.

SUBSIDIESTELSTEL NATUUR EN LANDSCHAP

Eén van de voorwaarden voor het verkrijgen van een vergoeding voor beheerkosten in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap [SNL] is dat de aanvrager in bezit is van een geldig certificaat natuurbeheer. Hiervoor werken we volgens voorschriften die zijn vastgelegd in een kwaliteitshandboek natuurbeheer van Het Limburgs Landschap. Aanpassing hiervan op basis van een bijgesteld Programma van Eisen [dat landelijk de werkwijze gekoppeld aan SNL beschrijft] is afgerond in november. Op 7 december is tijdens een externe audit gecontroleerd of Het Limburgs Landschap voldoet aan de gestelde eisen. Ons werkproces was voor het grootste deel adequaat; er dienden enkele relatief kleine aanpassingen plaats te vinden. Deze voerden we door in het kwaliteitshandboek en de interne werkprocessen en zijn aan de auditcommissie toegezonden, zodat het certificaat natuurbeheer voor Het Limburgs Landschap in stand blijft.

Voor het beheer van 7.484 hectare van onze natuurterreinen vroegen we eind 2022 bij de provincie subsidie aan op basis van de SNL-regeling voor de periode 2023 tot en met 2028. In september 2023 is de aanvraag grotendeels beschikt. Hierop dienden we een bezwaar in, omdat enkele percelen om onduidelijke redenen niet gesubsidieerd werden. Het bezwaar is nog in behandeling en een herbeschikking wordt afgewacht. Daarnaast wordt elk jaar voor de resterende termijn de aanvraag uitgebreid met nieuwe aankopen en afgeronde inrichtingsprojecten. Eind 2023 vond dit plaats voor een oppervlakte van bijna 40 hectare.

DOELREALISATIE

Beheerplannen vormen de basis voor het werk in de natuurterreinen van Het Limburgs Landschap. Deze worden regelmatig, maximaal na tien jaar, geëvalueerd en zo nodig aangepast. In deze plannen zijn de doelen van onze organisatie geformuleerd, en is tevens een verband gelegd met de Subsidieregeling Natuur en Landschap, die een financiële basis onder het beheerwerk van onze stichting legt.

Dit jaar kregen twee nieuwe terreinen hun eerste beheerplan; Landgoederenzone Maastricht en Vrouwenbosch. Vier beheerplannen werden volledig herzien; Exaten/Beijlshof, Maasplassen, Bemelerberg en Beesels Broek. Er vonden zeven beperkte revisies plaats voor terreinen waar weinig veranderingen plaats vonden; Turfkoelen, Spaanse Bos, Tuspeel, Maasbeemden, Cottessen/Bellet, Kasteel Neercanne en Wittemer Molen.

Natuurresultaten worden volgens een vaste systematiek gemonitord. De Provincie Limburg voert dit in de terreinen van de stichting uit en stelt de gegevens ervan aan ons ter beschikking. Deze kunnen als inbreng bij de beheerplanevaluaties dienen of [soms] meteen tot beheerwijzigingen leiden. SNL-broedvogelkarteringen vonden in 2023 plaats in terreinen in de omgeving van Maastricht [Cannerbos, Maasbeemden] en Nederweert [Sarsven en de Banen, Schoorkuilen, Kwegt en Wellenstein]. Er werd een vegetatiekartering uitgevoerd in de Sarsven en de Banen, waaruit

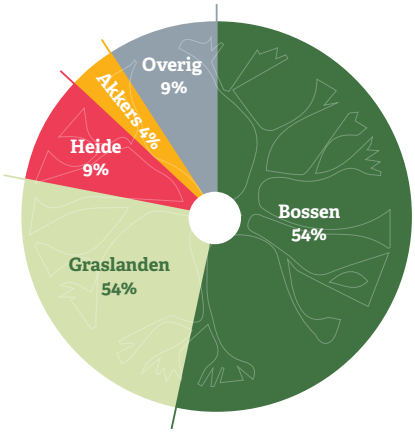

TERREINTYPEN [SNL] IN BEHEER BIJ HET LIMBURGS LANDSCHAP

NAAM BEHEERTYPE	OPPERVLAKTE [HA]
geen SNL	*1744,03*
Poel en klein historisch water	*5,00*
Houtwal en houtsingel	*18,54*
Elzensingel	*0,13*
Knip- en scheerheg	*1,55*
Struweelhaag	*2,69*
Laan	*1,05*
Knotboom	*0,34*
Hoogstamboomgaard	*16,86*
Bossingel	*2,36*
Rivier	*64,48*
Beek en bron	*1,85*
Zoete plas	*223,98*
Dynamisch moeras	*9,04*
Hoogveen	*28,14*
Vochtige heide	*169,98*
Zwakgebufferd ven	*199,77*
Zuur ven of hoogveenven	*35,62*
Droge heide	*523,88*
Zandverstuiving	*14,09*
Nat schraalland	*19,33*
Vochtig hooiland	*93,02*
Droog schraalland	*214,13*
Bloemdijk	*1,88*
Kruiden- en faunarijk grasland	*1515,42*
Glanshaverhooiland	*16,38*
Kruiden- en faunarijke akker	*268,60*
Ruigteveld	*31,81*
Rivier- en beekbegeleidend bos	*116,68*
Hoog- en laagveenbos	*287,83*
Haagbeuken- en essenbos	*206,47*
Dennen-, eiken- en beukenbos	*3458,40*
Droog bos met productie	*6,97*
Vochtig bos met productie	*0,00*
Droog hakhout	*6,91*
Park- en stinzenbos	*0,83*
TOTAAL	**7563,97**

bleek dat twee van de drie aldaar aangewezen Natura2000-habitattypen een sterke achteruitgang in areaal vertoonden. De voor twee jaar [2023/24] geplande kartering van insecten werd vanwege de zeer natte zomer en daarmee ondoenlijke karteeromstandigheden met een jaar verlengd.

We controleren twee keer per jaar de uitvoering van afgesproken beheermaatregelen van de drie districten. Tijdens deze beheerevaluaties bespreken we problemen met het beheer en zoeken we naar oplossingen, zodat de natuur behouden blijft en zo mogelijk verbetert.

In 2023 kwamen tijdens deze controles verschillende onderwerpen naar voren die in alle districten een rol spelen, zoals het beheer van exoten, poelen en akkers. We hebben ook gekeken naar hoe we vrijwilligers beter kunnen begeleiden bij het beheren van poelen, zodat de poelen er zo goed mogelijk uitzien. Om meer te leren over de uitdagingen van het beheer van akkers, organiseren we in 2024 in elk district een cursusdag hiervoor.

We hebben enkele vaste punten toegevoegd aan de agenda van de controles die elke keer worden behandeld. Allereerst bespreken we de resultaten van de SNL-monitoring. Daarnaast kijken we bij elke controle naar de voortgang van actiepunten en beheervoorstellen die zijn opgenomen in een van de beheerplannen, zodat we

deze gedurende de planperiode kunnen volgen en evalueren. Per district wordt tijdens elke controle één beheerplan behandeld.

NATUURDOELANALYSE'S

In de laatste maanden van 2022 en de eerste maanden van 2023 heeft de provincie op verzoek van het Rijk analyses uitgevoerd voor alle Natura 2000-gebieden. Deze analyses, genaamd Natuurdoelanalyses [NDA's], geven gedetailleerde informatie over de staat van de natuur in deze gebieden. Ze kijken naar de kwaliteit van verschillende habitats en diersoorten, de ontwikkeling ervan in de tijd, en welke drukfactoren hierop van invloed zijn. Daarnaast worden mogelijke verbeteringen geïdentificeerd om de natuurdoelen te bereiken. De resultaten van deze analyses worden gebruikt als basis voor beleidsmaatregelen en programma's, zoals het Limburgs Programma Landelijk Gebied. Deze programma's streven naar het behoud en de verbetering van de natuurlijke omgeving in de regio.

De NDA's worden gecontroleerd door de Ecologische Autoriteit [EA] om de nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van de bevindingen te waarborgen. De publicatie van de adviezen van de EA vindt geleidelijk plaats.

Een belangrijk aspect van de NDA's is de beoordeling van het huidige doelbereik voor de habitats en diersoorten in elk gebied. Deze beoordeling wordt

uitgevoerd volgens een vastgestelde methodologie. Helaas blijkt dat de doelen vaak niet worden gehaald. De meeste habitats en diersoorten worden beoordeeld als "onvoldoende" in termen van hun huidige staat en ontwikkeling.

Er wordt door de EA ook gekeken naar de effectiviteit van de voorgestelde maatregelen om de habitats en diersoorten te behouden. Dit wordt ingedeeld in drie categorieën: "ja", "ja, mits", of "nee, tenzij". Helaas blijkt dat veel gebieden onder de categorie "nee, tenzij" vallen, wat betekent dat aanvullende maatregelen nodig zijn om de natuur te beschermen en te herstellen. Deze maatregelen kunnen variëren van het verminderen van stikstofdepositie tot het verbeteren van de waterhuishouding en het vergroten van de habitatconnectiviteit.

In 2023 bracht de EA bezoeken aan verschillende Natura 2000-gebieden, waaronder de Maasduinen, de Boshuizerbergen, Sarsven en de Banen, de Bemelerberg, het Roerdal en het Bunder- en Elslooërbos. Tijdens deze bezoeken waren vertegenwoordigers van Het Limburgs Landschap aanwezig. De adviezen die voortkwamen uit deze bezoeken benadrukten het belang van het behoud en de verbetering van de natuurlijke omgeving in deze gebieden.

De conclusies van de EA tonen aan dat regulier beheer alleen niet voldoende is voor natuurherstel. Er zijn aanvullende maatregelen nodig buiten de terreinen om de natuur te beschermen en te herstellen. Sommige specifieke adviezen omvatten het terugdringen van vermesting door watervogels, het verbeteren van de waterhuishouding en het vergroten van de habitatconnectiviteit. Deze aanbevelingen zullen door de provincie worden meegenomen in een herziene versie van de Natuurdoelanalyses om de natuurdoelen te bereiken en te behouden.

EXOTEN

In februari 2023 is een plan voor het beheer van invasieve exoten vastgesteld. We gaan het beheer van deze planten en dieren beter coördineren: alle beheerplannen zullen hier meer aandacht aan besteden, elk district heeft een contactpersoon voor dit onderwerp en tijdens de controles in de districten zal dit onderwerp altijd worden besproken. Op deze manier proberen we de problemen met invasieve exoten beter onder controle te houden. In 2023 lag de focus op het bestrijden van reuzenbalsemien en robinia, maar het zal lang duren voordat we deze soorten onder controle hebben. Bij het beheren van invasieve exoten is het belangrijk om de locaties en werkzaamheden bij te houden. Zo kunnen we zien of onze maatregelen effectief zijn en wat de kosten zijn.

BIJZONDERE NATUURRESULTATEN

Vleermuistellingen in ondergrondse groeven vinden al lang plaats, maar sommige groeven hebben een bijzondere ontwikkeling laten zien. Een voorbeeld is de NAVO-groeve bij Neercanne. Tijdens militair gebruik was deze groeve niet geschikt als winterverblijf voor vleermuizen. Nu de groeve niet meer permanent wordt verwarmd, is het klimaat er geschikt geworden voor deze dieren. Sinds de winter van 2012/13 worden er opnieuw vleermuizen geregistreerd door vrijwilligers. Het aantal is gestegen van zes in 2012 tot 82 in 2023, en het aantal soorten van twee tot zes. In 2023

werd zelfs de eerste ingekorven vleermuis gezien, een soort met speciale bescherming onder Natura2000. Deze positieve ontwikkeling heeft plaatsgevonden terwijl de groeve ook wordt gebruikt voor groepsexcursies, wat aangeeft dat deze vorm van recreatie, mits goed gereguleerd, samengaat met een toename van vleermuizen in de groeve.

BIJZONDER BEHEER

In 2023 werden er verschillende bijzondere soorten ontdekt in de natuur van Noord-Limburg. Tijdens een inventarisatie in het Heuloërbroek vonden we de draadgentiaan. Ook de Hop was een paar maanden te gast in de Hamert. De vogel werd regelmatig gezien bij houtstapels op de heideterreinen. Deze houtstapels dienen als schuil- en voedselplek voor reptielen, wat hun waarde laat zien. In 2024 zal het plaatsen van houtstapels worden voortgezet.

AANTALLEN VLEERMUIZEN NATO-GROEVE, 2012/13-2022/23

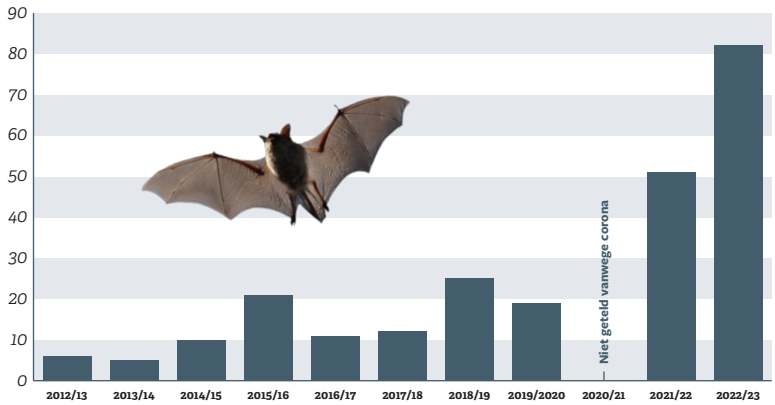

2023 was relatief nat, wat veel van ons watermanagement heeft gevraagd. De aanwezige bevers vergrootten de uitdagingen. Behalve dat ze nuttig zijn doordat ze met hun dammen water vasthouden, zorgen ze ook voor problemen, waardoor lokaal dammen werden verlaagd. De Beaver deceivers [een maatregel van het waterschap om een dam te verlagen zonder dat de bevers dat weer gaan herstellen] in de Siebersbeek bij Lottum lijken effectief te zijn. Op Landgoed Arcen hebben we de Fossa Eugenia voorzien van twee drempels, waardoor we in de zomer meer water kunnen vasthouden. Juni werd gekenmerkt door droogte en hitte, wat resulteerde in verschillende bosbrandjes. Gelukkig bleef de situatie beheersbaar en bleven de branden beperkt tot enkele duizenden vierkante meters. Langs de Schandeloselaan in het Zwart Water zijn verbrande bomen om veiligheidsredenen verwijderd.

De recente weersextremen en ongezonde bosbodems hebben geleid tot aanzienlijke sterfte onder bomen. Hoewel dood hout van nature bijdraagt aan de biodiversiteit, vormt het langs wegen en paden een potentieel risico. Daarom wordt er regelmatig, elke 3-5 jaar, meer dan 200 km aan wegen en paden geïnspecteerd om dit te controleren.

AANTAL BLOEIENDE EXEMPLAREN HARLEKIJN BEMELERBERG, 2017-2023

JAAR	AANTAL
2017	18
2018	86
2019	183
2020	118
2021	323
2022	362
2023	647

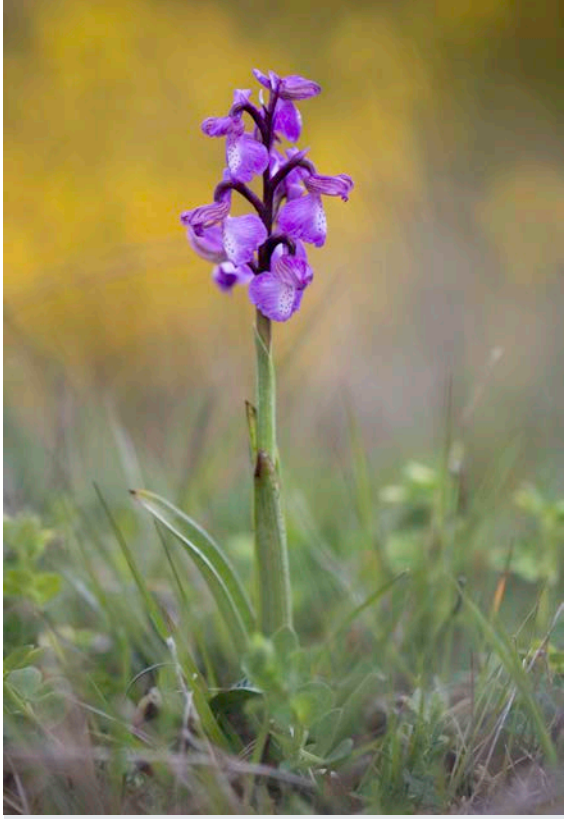

Arjan Ovaa

Sinds 2007 werkt Het Limburgs Landschap aan het herstel van hellingschraallanden bij de Bemelerberg. Vaak wordt eerst de voedselrijke bovenlaag van de bodem verwijderd, waarna maaisel van een ander al waardevol natuurterrein zoals de Berghofweide wordt verspreid. Dit helpt karakteristieke plantensoorten zich snel te vestigen. Een van deze soorten is de harlekijn, een orchidee, die voorheen alleen op de Berghofweide voorkwam maar nu ook bij Bemelen groeit. Vrijwilligers tellen jaarlijks het aantal bloeiende exemplaren, dat is gestegen van 18 in 2017 tot maar liefst 647 in 2023. Dit komt mede door het verwijderen van brem, waardoor de orchideeën meer ruimte hebben.

Op Landgoed Beijlshof bij Heythuysen is het landschapsherstelplan gerealiseerd. Door de opgeknapte en nieuw bijgeplante lanen en de sloop van de moderne melkveestallen is het landgoedkarakter versterkt. Het weer ingevoerde akkerbeheer draagt ook bij aan het versterken van de historische uitstraling van het landgoed. Een innovatieve toevoeging is het inzaaien van hennep op een deel van het akkerland. De vezels worden na de oogst gebruikt als ecologisch isolatiemateriaal, onder andere op Hoogcruts.
In het Cannerbos bij Maastricht staan enkele naar verwachting zeer oude zomereiken wellicht daterend uit de periode van de aanleg van het Sterrenbos zo'n 300 jaar geleden. In 2023 is door de Bomenstichting en de Wageningen Universiteit jaarringonderzoek gedaan naar de leeftijd van deze bomen. Conclusie: de majestueuze eiken in het Cannerbos zijn "slechts" 200 jaar oud, maar behoren tot de oudste bomen van Maastricht.

Op 25 november, tijdens de Natuurkrachtmaand, werd op de akkers van Heuvel Angus in Simpelveld gewerkt aan het herstel van graften en de aanplant van hagen, als aanvulling op eerder in 2023 gerealiseerde hagen op ons eigen terrein. Met gedeputeerde Léon Faassen werd een poging gestart om de langste haag van Limburg te creëren. Hagen helpen in het heuvelland bij het vertragen van regenwater en bevorderen de biodiversiteit, en het planten werd gedaan met behulp van enthousiaste vrijwilligers.

ROUTES IN BEHEER	AANTAL KM
Wandelroutes	*165,0 km*
Fietsroutes [inclusief mountainbike]	*15,0 km*
Ruiterroutes	*42,0 km*

TOTAALLIJST VASTGESTELDE BEHEERPLANNEN IN 2023:

Turfkoelen
Spaanse Bos
Tuspeel
Maasbeemden [Eijsder Beemden/Pietersplas/Kleine Weerd]
Cottessen en Bellet
Kasteel Neercanne
Wittemer Molen
Maasplassen
Landgoederenzone Maastricht
Bemelerberg e.o.
Beesels Broek
Vrouwenbosch
Weerterbos

TOEZICHT EN HANDHAVING

Natuurbehoud is een gedeelde verantwoordelijkheid, maar helaas houdt niet iedereen zich aan de regels. Openstellingsborden, die de regels voor het beschermen van mens en natuur aangeven, worden beschadigd door bezoekers die het niet eens zijn met deze voorschriften. Dit vandalisme resulteert in het uit de grond trekken of bekrassen van borden. Ook vernielen sommige bezoekers slagbomen om met hun auto de natuur te verkennen, of gebruiken ze de natuur als decor voor mountainbike-evenementen.

Verder zien we nog steeds dat afval wordt gedumpt in plaats van mee naar huis genomen, een zorgwekkend fenomeen dat we helaas meerdere malen per jaar tegenkomen. Maar het meest schrijnende incident van dit jaar was het aantreffen van onthoofde pony's in de uiterwaarden van de Maas. Dit naast de vele lachgascilinders die achtergelaten worden op hangplekken in de buurt van onze natuurgebieden. Bemoedigend was de uitspraak van de rechtbank in Den Bosch in de zaak over de drugsproductie die plaats heeft gevonden in onze bossen. De verdachten werden niet alleen veroordeeld tot lange gevangenisstraffen maar ook tot het vergoeden van de schade geleden door de gemeente en Het Limburgs Landschap.

Samen met onze netwerkpartners hebben we meerdere handhavingsacties uitgevoerd in onze natuurgebieden, in het kader van Samen Sterk in Limburg [SSIL]. Ons doel is niet alleen handhaven, maar ook samen zichtbaar zijn in het buitengebied, en daarmee preventief handelen.

In 2023 vertrok onze coördinerende BOA helaas naar de Provincie Limburg. Gelukkig konden we in deze taak voorzien door een interne verschuiving. De BOA's hebben allemaal de module gevolgd voor permanente her- en bijscholing [PHB] en zijn ze bezig geweest met trainingen en toetsen voor het gebruik van geweldsmiddelen.

RESULTATEN STRAFBARE FEITEN	
Constateringen	*946*
Waarschuwingen	*136*
Processen Verbaal	*124*

Ramon Berkers
BOA

Ik zet me graag in voor natuurbehoud. Ons doel is niet alleen handhaven, maar ook zichtbaar zijn in het buitengebied. Het publiek ziet zo dat wij het ook voor hen zijn en dat we samen de natuur mooier maken.

3.3 NATUURHERSTEL

BOSREVITALISERING

Met het aanplanten van rijkstrooiselsoorten in het bosgebied Eckelse Bergen werd gewerkt aan gezonder bos. Er zijn ongeveer 13.500 bomen en struiken geplant over een oppervlakte van 50 ha. In de Rode Hoek zijn ook verjongingsgaten in het bos gekapt en ingeplant met rijkstrooiselsoorten, in totaal op 210 ha met 10.000 stuks bomen en struiken. Het slagingspercentage van jonge aanplanten werd beïnvloed door het droge voorjaar, met maximaal 15% uitval, maar dit vereist geen extra maatregelen. Deze maatregelen worden gefinancierd uit het Programma Natuur van de provincie Limburg.

Op basis van monitoringsresultaten van afgelopen jaren is de samenstelling van dieptebekalking geoptimaliseerd voor het herstel van jeneverbesstruwelen in Boshuizerbergen, met 30 geselecteerde bomen. Daarnaast wordt een veldexperiment uitgevoerd naar dieptebekalking bij jonge eikenbomen om ook daar de kwaliteit te verbeteren.

HYDROLOGISCH HERSTEL DUBBROEK

In het Dubbroek werd door een herinrichting de waterhuishouding verbeterd. Sloten worden gedempt en verondiept, terwijl een nieuwe sloot wordt aangelegd om het landbouwwater rondom het gebied te leiden. Dit helpt ook om wateroverlast bij naburige eigenaren te verminderen. Hierdoor wordt schoon water beter vastge-

houden en zullen de graslanden natter zijn, wat de natuurkwaliteit van het gebied zal verbeteren.

AANLEG WOLFWEREND RASTER WALBECKERHEIDE

Naar aanleiding van een bezoek van een wolf aan de Maasduinen vorig jaar, is het toezicht op de schaapskudde verscherpt. Om de kudde te beschermen tegen de wolf in de winter- en lammerperiode, werd de schaapskooi op de Waldbeckerheide aangepast. Het grasland is omheind met een hoog elektrisch raster om de wolf weg te houden.

EYS

Bij het Hoge Bergpad in Eys is enkele jaren geleden bijna één hectare fijnsparren gestorven door droogte. Omdat dit perceel achter tuinen op een steile helling ligt, zijn de dode bomen uit voorzorg gekapt. Vroeger, rond 1965, was dit een grasland met orchideeën. De grond is hier erg kalkrijk, wat gunstig is voor het herstel van kalkgrasland met plantensoorten zoals hondskruid, grote muggenorchis en bijenorchis. In september 2023 is de bovenste laag grond, inclusief de naalden en oude boomstronken, verwijderd en afgevoerd. Zo wordt de gewenste voedselarme en kalkrijke bodem gecreëerd. De plek staat in de volksmond inmiddels al bekend als “the white cliffs of Eys”.

VILT

Bij Vilt hebben we een kleine 3 ha natuurgrasland verbeterd door de bovenste 20 cm grond met te veel fosfaat af te graven en af te voeren. Hierdoor ontstaat een bodem waar planten zoals het zandblauwtje, muizenoor en blauwe knoop kunnen gedijen. De afgevoerde grond is via een rijplatenbaan naar de Rijksweg gebracht om overlast in de straten van Vilt te voorkomen. Maatregelen zijn genomen om wateroverlast op het wandelpad en de Plenkertweg te verminderen, zoals opvangstroken om regenwater en slib tegen te houden. De nieuwe graft zorgt er ook voor dat regenwater langer wordt vastgehouden.

Twan Poels

Mijn eerste jaar bij het Limburgs-Landschap ervaar ik als heel prettig. Een bevlogen club enthousiaste medewerkers met ieder hun eigen kennis en kunde. Voor mij ging er een hele nieuwe wereld open welke ik met beide armen aangrijp. Ik ben blij dat ik mijn eigen steentje mag bijdragen aan het onderhoud van de Limburgse natuur. Mijn baan als kuddebeheerder geeft mij veel voldoening, om zo mijn stukje bij te dragen om de natuur terreinen op te houden. Elke dag is anders en vaak niet voorspelbaar maar dat maakt het ook leuk.

BEHEERCOMMISSIE

De beheercommissie, die bestaat uit experts uit wetenschap en beheerpraktijk, kwam in 2023 op 8 maart voor het eerst bij elkaar. De bijeenkomst werd geheel gevuld met een discussie over het [her] introduceren van nagenoeg of reeds in Limburg uitgestorven soorten. Aan de hand van twee soorten, knikkend nagelkruid en wild kattenkruid, lichte commissielid Leon van den Berg dit toe. Vervolgens werd door de commissie bediscussieerd onder welke condities en voorwaarden het [her]introduceren van soorten toelaatbaar wordt geacht. Deze informatie-uitwisseling en adviezen van de beheercommissie kunnen in de toekomst door Het Limburgs Landschap goed gebruiken bij de afweging om al of niet mee te werken aan initiatieven voor [her]introductie.

Op 21 september 2023 was de tweede bijeenkomst, ditmaal in Zuid-Limburg. Het project Natuurkracht stond centraal. Dit project kwam tot stand na het zomerhoogwater van juni 2021, en richt zich op het via natuurlijke oplossingen voorkomen van wateroverlast, maar ook het tegengaan van droogte. Jasper Hugtenburg gaf een algemene toelichting namens H+N+S, waarbij aanpassingen in het landschap werden benoemd die een bijdrage kunnen leveren aan het aftoppen van effecten van neerslagextremen [zowel in te natte als te droge perioden]. In het veld bekeken we een praktijkvoorbeeld bij de Klingeleberg bij Simpelveld. Daar werkt een lokale agrariër in samenwerking met grondeigenaren Provincie Limburg en Het Limburgs Landschap door herinrichting en opdeling in kleinere percelen aan het beter vasthouden van water en sediment op de percelen. Met de leden van de beheercommissie discussieerde we ter plaatse over welke mogelijkheden er zijn om de ideeën van Natuurkracht te kunnen combineren met een gewenste toename van biodiversiteit.

3·4 ERFGOED

Op 31 december 2023 had Het Limburgs Landschap 63 rijksmonumenten en 5 gemeentelijke monumenten in eigendom. Met zorgvuldig onderhoud en beheer houden we de monumenten in een goede staat. We streven ernaar om al onze gebouwen in een aantal jaar te laten keuren om de veiligheid verder te waarborgen. In het verslagjaar voerden we bijvoorbeeld Scoop 8 elektrakeuringen uit. We hebben ook gekeken naar de duurzaamheid van onze gebouwen. Daarbij hebben we het energieverbruik van zeven woningen onderzocht en hun energieklasse laten bepalen. Uit de analyse blijkt dat de meeste gebouwen het beste kunnen worden verduurzaamd wanneer ze leegkomen en worden herbestemd of tijdens de uitvoering van groot onderhoud of restauraties.

De Monumentenwacht Limburg inspecteerde in 2023 de objecten Bleijenbeek, Van Tienhovenmolen, Wittemermolen, Kasteel Elsoo [incl. tuinobjecten] en de Oude pastorie. De constructieve toestand van alle objecten is goed en de onderhoudstoestand is goed en in algemene zin vooruit gegaan.

PROFESSIONELE ORGANISATIE VOOR MONUMENTENBEHOUD [POM]

Ook In 2023 pasten we het 'Raamwerk voor kwaliteitszorg' voor gebouwenbeheer toe, met als doel de kwaliteit en continuïteit van het onderhoud van onze monumenten te waarborgen. Dit raamwerk biedt een gestructureerde aanpak waarin onze werkprocessen, documentatie en planning voor het planmatig onderhoud van rijksmonumenten worden samengevat. Hierbij wordt een jaarplan opgesteld voor de betrokken afdeling, waarin de werkzaamheden en taken voor het komende jaar worden vastgelegd.

Als professionele erfgoedbeheerder is het goed kennen van wat we beheren belangrijk. Daartoe laten we regelmatig onderzoeken en inventarisaties uitvoeren.

Voor de Stockxhof werd een bouwhistorische onderzoek afgerond. Tevens werden voor dit complex diverse herbestemmingsopties in beeld gebracht. Hiermee is onze kennis over dit recent als gemeentelijk monument aangewezen complex verder vergroot. Van de Schrevenhof verscheen eveneens een bouwhistorisch rapport. Meest opmerkelijk is de conclusie dat de rangschikking van de diverse bouwdelen op het erf van de Schrevenhof te relateren is aan de allereerste vroegmiddeleeuwse bouwfase.

In het kader van een meerjarige opdracht heeft 'bureau ADC Archeologische projecten' vijf archeologische gebieden of sites geïnventariseerd. Het betreft de Frankenhofmolen en terreindelen bij Lemiers [met de restanten van een Romeins badhuis], het Haelens beekdal / landgoed Exaten met de Baronsberg, de Rode Hoek te Wellerlooi, de Schelkensbeek / Bolenberg en het Zwart Water / Herungerberg. Van dit laatste terrein is voorgesteld de archeologische verwachting naar 'laag' bij te stellen.

Als POM-organisatie juicht Het Limburgs Landschap de aanwijzing van objecten als rijks- of gemeentelijk monument toe. Het vormt een erkenning van de monumentale waarden, een aanmoediging om deze te koesteren en het geeft toegang tot onderhouds- en restauratiesubsidies die het duurzaam behoud helpen financieren. We waren dan ook verheugd met de aanwijzing door de gemeente Venlo van de Kloosterhof en de Zaadeest, beide in Lomm, als gemeentelijk monument. Verder hebben we positief gereageerd op het voornemen van de gemeente Beek om het openluchttheater in het Spaubekerbos aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Als POM-organisatie streven we naar een zo groot mogelijke maatschappelijke meerwaarde van onze monumenten. Openbare functies hebben daarom de voorkeur, omdat dan zo veel mogelijk mensen toegang tot het monument krijgen, de geschiedenis kunnen beleven en daar desgewenst iets over kunnen leren. Bijzondere aandacht besteden we aan onze vakantieverblijven. Hiervoor hebben we bladerboeken ontwikkeld met daarin veel aandacht voor de bouwhistorie, bewoningsgeschiedenis en de rol van Het Limburgs Landschap bij de restauratie en het beheer. Op

GEBOUWD ERFGOED STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP

Regio Noord
1 Kasteel Ruine Bleijenbeek *
2 Sluizencomplex Reindersmeer
3 Boerderij Hagenaars
4 Jachthut op den Hamer
5 Werkschuur Hamert
6 Annakapel
7 Inaborg
8 Kasteel Arcen *
9 Kloosterhof
10 Wijmarsche Watermolen
11 Houthuizermolen
12 Huys Kaldenbroek
13 Zaadeest

Regio Midden
14 Beijlshof
15 Stockshof
16 Exatenhof
17 Grathemermolen
18 Huisje Merum
19 Koningshof
20 Herenhof
21 Schrevenhof

Regio Zuid
22 Standerdmolen Urmond
23 Ruïne Stein
24 Jansse Meule Oirsbeek
25 Kasteel Elsloo met slakmolen *
26 Oude Pastorie
27 Klarenanstel
28 Jezuïetenberg
29 Hoeve Nieuw Ehrenstein
30 NAVO Hoofdkwartier Cannerberg
31 Van Tienhovenmolen
32 Kalkoven de Valk
33 Boswachterswoning Neercanne
34 Kasteel Goedenraad *
35 Torenmolen Gronsveld
36 Wittemer Molen
37 Kasteel Neercanne *
38 Hoogcruts
39 Frankenhofmolen
40 Hoeve Alleleyn
41 Bervesj

** Historische buitenplaats*

Legenda
- Boerderij
- Gebouw overig
- Kasteel
- Molen
- Rijksmonument

een laagdrempelige manier maken we hiermee de informatie uit de uitvoerige bouwhistorische onderzoeken beschikbaar voor een grote publiek. In 2023 kwamen bladerboeken gereed voor de Zaadeest en Kaldenbroek en werd die van Nieuw Ehrenstein geactualiseerd. Om de toegankelijkheid van de publicaties nog verder te vergroten hebben we ze digitaal beschikbaar gemaakt op de website.

ONDERHOUD EN RESTAURATIE

Zaadeest Ravenvennen
Na een lang voorbereidingstraject is de herbestemming van de Zaadeest in het verslagjaar voltooid. De gehele constructie is gedemonteerd en opnieuw opgebouwd, inclusief een eenvoudige inbouw voor de realisatie van een natuurslaapkamer. De restauratie omvatte ook de sanering van asbest en het herstel van metalen spanten, waarbij het benodigde glas werd gesponsord door Scheuten Glas. Gezellig was de feestelijke feestelijke opening op 27 juni in aanwezigheid van de wethouder, diverse gasten, waaronder de familie Hegger, mensen uit Lomm en de toekomstige uitbaters van B&B Bourgondisch

Lomm. Het was mooi om te zien dat deze bijzondere plek in de zomermaanden al goed gevonden en zeer gewaardeerd werd door gasten uit alle windstreken.

Grathemermolen

De restauratie van het hele complex en de herbestemming van de woning en schuur zijn in volle gang. Aannemer van Heur uit Kelpen-Oler is in oktober 2023 begonnen met de werkzaamheden. We zijn gestart met het strippen en verwijderen van niet-monumentale delen, evenals met destructief onderzoek van funderingen en kapconstructies. Tijdens de eerste fase van de restauratie zijn we op enkele onverwachte uitdagingen gestuit. Zo hebben we onder de varkensstallen een gesloten keldergewelf ontdekt, dat we willen behouden door er een constructieve vloer overheen te storten. Ook vereisen de kapconstructies aanzienlijke verstevigingen om het gewicht van de geïsoleerde verlaagde plafonds te kunnen dragen, die later in de schuur worden aangebracht. De prognose voor de oplevering van het volledige project, inclusief terreininrichting, is november 2024. We kijken uit naar het eindresultaat!

Klooster Hoogcruts

Samen met Monumentenwerk Limburg en de Stichting Astara hebben we de handen ineengeslagen om de buitenmuren te isoleren en de plafonds netjes af te werken. Voor extra veiligheid hebben we ook gezorgd voor een brandmeldinstallatie. De

tiny-houses die niet vergunbaar waren, zijn afgevoerd. We hebben verschillende ruimten klaargemaakt voor gebruik, inclusief mooie plafonds, nette wandafwerking en elektriciteit. Hierdoor konden we eind september het evenement 'Noorbeek op de kaart' ontvangen, en deze ruimten zijn ook bruikbaar tijdens de winter. Als onderdeel van onze restauratiewerkzaamheden hebben we ook een prachtige keermuur en natuurstenen trap gerealiseerd. Tenslotte krijgt ook de inrichting van de Kloostertuin steeds meer vorm. Door de inspanningen van Stichting Somnium, vrijwilligers en onze tuinbazen werd via een meerjarenplan gewerkt aan de basisstructuur; een vak werd beplant met 150 wijnstokken. Stichting Somnium hield de halfverharding aan de westzijde onkruidvrij. De vrijwilligers maakten leifruitrekken en tuinlampen.

ERFGOEDCOMMISSIE

De erfgoedcommissie vergaderde tweemaal in 2023, met een ongewijzigde samenstelling. In de juni-vergadering werd het archeologisch monumentenbeleid besproken en op locatie rondom de Kloosterhof geëvalueerd. Een belangrijke conclusie was dat

archeologie kan bijdragen aan te ontwikkelen verhaallijnen over ons erfgoed. Het Limburgs Landschap overweegt daartoe enkele archeologische elementen in haar terreinen te selecteren. In de november-vergadering werden de ontwikkelingen aan de westzijde van landgoed Arcen behandeld, met speciale aandacht voor hoogwaterbescherming en de gevolgen van de realisatie van een vispassage. Er zijn echter nog onbekende effecten van de voorgestelde maatregelen, met name op regionale hydrologie, monumentale- en landschappelijke waarden, waterverdeling in droge tijden en de stabiliteit van fundamenten van de watermolen en het molenaarshuisje. De erfgoedcommissie bleek zeer kritisch over de hier dreigende ontwikkeling, en adviseerde onze zorgen goed naar voren te brengen.

VAKANTIEWONINGEN

We merken een lichte stijging in onze omzet. Het aantal gasten dat bij ons heeft overnacht, blijft vrijwel gelijk aan 2022, maar de boekingen voor 2024 tonen een kleine stijging.

Heerenhof

Eind 2023 onderging onze vakantiewoning Heerenhof in Montfort een kleine opknapbeurt. Met als doel de verhuurbaarheid te verbeteren, zijn er twee extra badkamers gerealiseerd en is de inrichting bijgewerkt. Hierbij is ook de zichtbaarheid van Limburgs Landschap verbeterd.

Nieuw Ehrenstein

Op 1 juni 2023 zijn de appartementen in de Westvleugel [3 stuks] beschikbaar gekomen voor verhuur en de eerste gasten werden al op 16 juni verwelkomd. Later is er nog een vergaderlocatie met twee zalen gerealiseerd. Dit was een wens van de exploitant van de Brasserie, die in veel vraag naar vergaderplekken niet kon voldoen. De algemene beleving en beoordeling van onze gasten is zeer positief.

NETTO OMZET VAKANTIEWONINGEN [K]

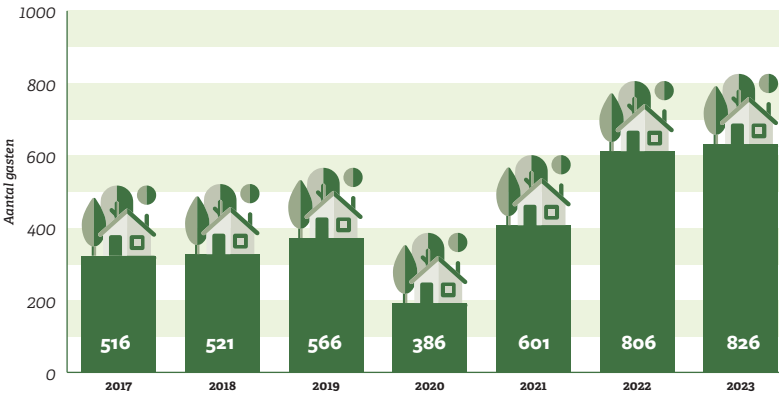

3.5
KASTEELTUINEN ARCEN

Ruim 187.000 gasten bezochten Kasteeltuinen Arcen in 2023, duizend meer dan vorig jaar. Bezoekers gaven zeer positieve reacties, ook via de sociale media. Het seizoen begon en eindigde moeizaam met slechte weersomstandigheden, maar we konden de mindere dagen in de tussenliggende maanden goeddeels opvangen.

CASA VERDE WERD PLAZA VERDE

Na de sloop van de kas in december 2022 begon de bouw van de Mediterrane Tuin en de Plaza Verde. De doorgaande wandelroutes door het park zijn hersteld, waardoor de Plaza weer een integraal onderdeel van het park is geworden. Op het grondplan van de voormalige tropische tuin is een nieuwe tuinbeleving gecreëerd, uitgevoerd door ons eigen hoveniersteam met hulp van lokale aannemers. Het ontwerp en beplantingsplan zijn in overleg met landschapsarchitect Niek Roozen gemaakt, waarbij materialen van de Floriade in Venlo zijn hergebruikt. Zowel financieel als vanuit oogpunt van duurzaamheid een gunstige ontwikkeling. Op 31 mei werd de Plaza Verde feestelijk geopend in aanwezigheid van collega's, de Raad van Toezicht, en de Gouverneur van Limburg en de Burgemeester van Venlo, de heren Roemer en Scholten.

VERBETERINGEN IN HET PARK

In het park van Kasteeltuinen Arcen hebben we verschillende projecten uitgevoerd

om de uitstraling te verbeteren en de beleving voor onze bezoekers te optimaliseren. Allereerst hebben we de houten vlonders in het Lommerrijk gerenoveerd of vervangen. Vervolgens hebben we de centrale groene zone in het park in ere hersteld, waardoor de allure van een park in landschapsstijl weer tevoorschijn kwam. Hiervoor moesten we een oude dierenstal verwijderen en het terrein opnieuw egaliseren en inzaaien met gras. In het Rosarium is de Hosta-Varentuin vernieuwd. Hier hebben we een fontein geplaatst die afkomstig was van het Floriadeterrein in Venlo. Met nieuwe planten hebben we dit deel van het park een frisse uitstraling gegeven. Het originele beplantingsplan uit 1988 diende daarbij als inspiratiebron. Verder hebben we het horecaaanbod van het Bergpaviljoen uitgebreid met een verkooppuntje op het terras. Op de Plaza Verde een foodtruck is geplaatst voor extra beleving en omzet. Bij de Ridder-tenten hebben we extra spelelementen beschikbaar gesteld, wat zeer populair bleek te zijn. In het kasteel hebben we in het souterrain van enkele ruimten de speciestuclagen verwijderd en opnieuw aangebracht om de ventilatie van het metselwerk te verbeteren. We zijn ook een vergunningsprocedure gestart voor het aanpassen van het stucwerk in het souterrain van

Chantal Rijnen
COÖRDINATOR ORANJERIE, VRIJWILLIGERS EN BLOEMWERKEN KASTEELTUINEN ARCEN

Bij onze [regionale] bezoeker zal ik voornamelijk de dame van de tuintips van het Tv-programma "Natuur en zo" zijn. Maar "achter de schermen" op veel meer fronten actief. Zo houd ik me bezig met onder andere de vrijwilligers, denk aan planning, informatie verschaffing, bijscholing en vrijwilligers café. Ook voor de onze Souvenirshop "de Oranjerie" ben ik veel in de weer met artikelen bestellen en in het systeem zetten, planning en de budgetten. Iedere vrijdag ben ik met een gedreven team van vrijwilligers in het kasteel te vinden om de bloemen te verversen en weer mooie boeketten neer te zetten. Zo is geen dag hetzelfde en daar geniet ik enorm van.

het kasteel, waardoor we in de toekomst noodzakelijke herstelwerkzaamheden kunnen uitvoeren. De werkzaamheden in het souterrain van het hoofdgebouw zijn inmiddels afgerond. Gedurende het seizoen werden er diverse extra activiteiten en evenementen georganiseerd in Kasteeltuinen Arcen. Naast het aanbieden van educatieve speurtochten voor kinderen, gratis tuinrondleidingen, en het avontuurlijke minigolfspel in de Bergtuin waren er ook evenementen met een grootschaliger karakter. Veelal zijn deze evenementen met een entreekaartje of een seizoenkaart te bezoeken. Sommige activiteiten hebben een besloten karakter of er is een 'extra' entreekaart nodig. Bijvoorbeeld voor het Adieu Asperges, dat wij organiseren met regionale restaurants, kostuumfestival Elfia of de avondopenstellingen in het najaar, Enchanted Gardens worden aparte entreetickets verkocht. De Hoedendag op Moederdag, Klassieke muziek in de tuinen tijdens Pinksteren of de beide bloemenevenementen; Rozenfestijn en Bloemig! waren met een normaal entreekaartje te bezoeken. In 2023 lieten bijna alle activiteitendagen een stijging zien in bezoekers. Uitgezonderd waren de Holland Koi Show en Enchanted Gardens. De laatste met name door het slechte weer. We proberen elke dag een passende beleving te bieden aan onze gasten. Extra accenten in het seizoen houden ons voor een brede doelgroep interessant en brengt ons ook regelmatig op de mediaradar.

AANTAL BEZOEKERS	2022	2023	
Moederdag - Hoedendag	*2057*	*2393*	*16%*
Hemelvaart	*1532*	*1593*	*4%*
Pinksteren - Klassiek in de tuinen	*2136*	*4250*	*99%*
Rozenfestijn	*6500*	*7255*	*12%*
Adieu Asperges	*324*	*357*	*10%*
Het Kunstweekend	*3379*	*3652*	*8%*
Holland Koi Show	*9803*	*9228*	*-6%*
Bloemig!	*5938*	*6871*	*16%*
Elfia	*15913*	*16219*	*2%*
Enchanted Gardens	*23253*	*17348*	*-25%*

COMMUNICATIE

4

Met zoveel verschillende werkzaamheden, projecten, natuurgebieden, monumenten en vrijwilligers valt er veel te communiceren. Behalve ons kwartaalblad dat vier keer per jaar verschijnt dragen we dagelijks op verschillende communicatieve manieren bij aan onze missie. Van het informeren over onze werkzaamheden, het organiseren van activiteiten tot het beleefbaar maken van onze natuurgebieden en monumenten, fondsenwerving en het begeleiden en faciliteren van vrijwilligersgroepen.

4.1 PUBLICITEIT

ACTIVITEITEN

Een drukbezochte nieuwjaarswandeling op De Hamert, de eerste zondag van januari, gaf het startschot voor de meer dan 300 publieksexcursies dit jaar. De meeste excursies waren gratis te bezoeken voor publiek. De exclusievere activiteiten door bijvoorbeeld de Curfsgroeve zijn betaalde excursies waar Beschermers met korting mee kunnen. Juist de betaalde activiteiten zijn erg in trek. De ruim dertig edelhertenexcursies tijdens de bronsttijd en de rondleidingen door het voormalig NAVO-Hoofdkwartier zijn steevast uitverkocht. Om al deze activiteiten te kunnen organiseren hebben we enthousiaste en kundige vrijwilligers nodig. Om het aantal vrijwillige gidsen in de Maasduinen op peil te houden hebben we in het najaar in samenwerking met het IVN een gidsencursus georganiseerd waardoor we liefst 16 nieuwe gidsen mochten verwelkomen.

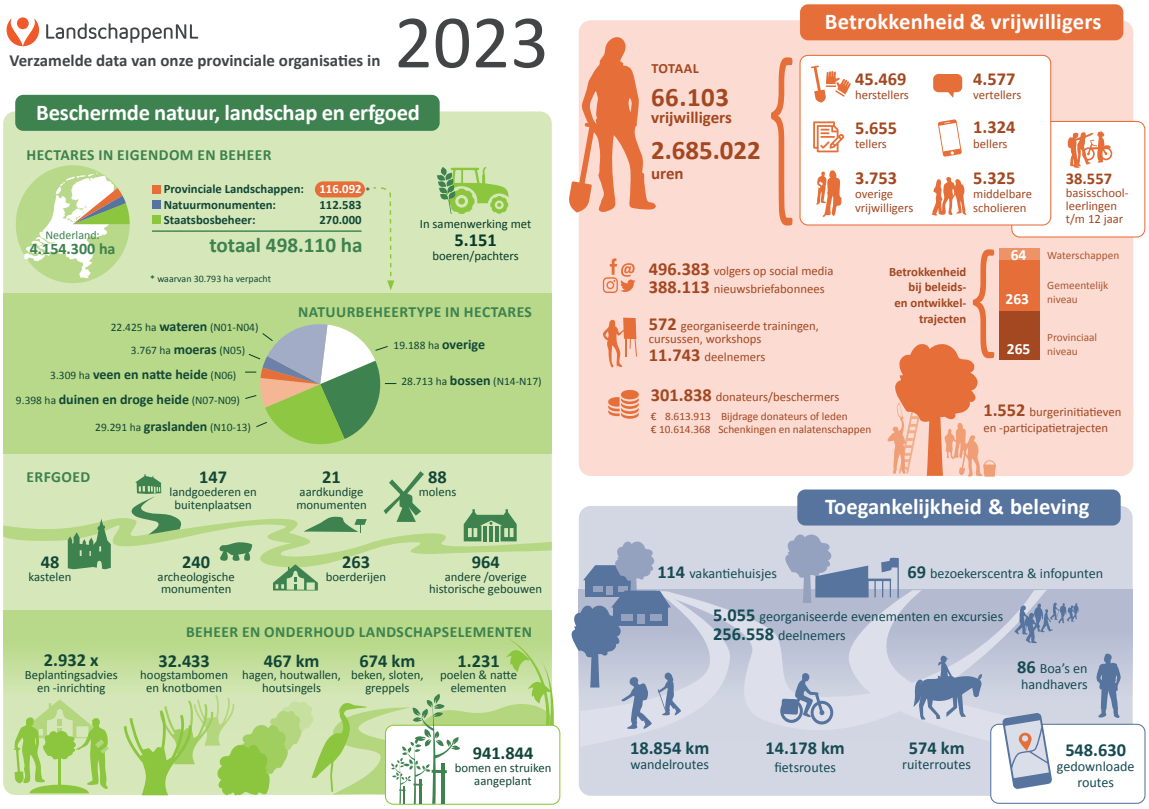

MEDIA & PUBLICATIES

In 2023 gingen we door met het succesvolle L1-tv-programma Natuur en Zo. Met enkele aanpassingen werden er wederom twee series van zes afleveringen gemaakt. Daarin besteedden onze collega's onder andere aandacht aan Sarsven & de Banen, Hoogcruts, ons nieuwe Steunpunt Landschapsbeheer en de Frankenhofmolen. In elke uitzending zit ook een rubriek vol tuininspiratie vanuit Kasteeltuin Arcen. Natuur en zo is een van de beter bekeken programma's van L1 en de serie wordt goed gewaardeerd.

Natuurlijk wordt er ook veel geschreven over Het Limburgs Landschap. Op verzoek werken we daar graag aan mee. In de Limburgse Navenant en Topic Maasduinen verzorgen wij een vaste rubriek om lezers te inspireren om te wandelen of een gebied te ontdekken. Vanaf april zijn de kwartaalbladen en bladerboeken ook digitaal te lezen op onze website. Op deze manier kunnen we onze publicaties toegankelijk maken aan een breder publiek, maar ook in de wens voorzien van enkele Beschermers die het kwartaalblad liever digitaal lezen.

SOCIALE MEDIA

De rol van de sociale media als communicatiemiddel en onze eigen sociale media kanalen blijft groeien. We gebruiken deze niet alleen om zelf informatie te verstrekken, maar we ontvangen ook veel reacties en vragen via deze kanalen. De verschillende platformen hebben binnen Het Limburgs Landschap elke een functie en we zetten ze dan ook op verschillende manieren in. In totaal bereikten we afgelopen jaar 189.963 mensen via Facebook. Een kanaal waar we onze achterban proberen te informeren over onze werkzaamheden en op de hoogte houden over ontwikkelingen binnen ons werkgebied. Binnen verschillende vrijwilligersgroepen was er een wens om meer te communiceren rondom 'hun' monument of locatie. Om die reden is er, als proef, gestart met een Facebook pagina voor de Kasteelruïne Stein en voor de Slakmolen te Elsloo.

Met de start van het Steunpunt Landschapsbeheer is er ook een eigen Facebook pagina gemaakt voor de communicatie betreffende deze nieuwe afdeling binnen Het Limburgs Landschap.

Via Instagram bereikten we in 2023 11.188 mensen. Een kanaal waar we onze achterban vooral willen laten verwonderen over de schoonheid van Limburg. Op Twitter behaalden we gemiddeld 10.000 impressies per maand. Op dit platform proberen we onze achterban, maar ook journalisten en politici te informeren over onze gebieden, monumenten en werkzaamheden.

WEBSITE

In 2023 bezochten 251.422 mensen onze website, dat is een groei van bijna 120% ten opzichte van 2022. Een fikse groei die vooral te verklaren is door een meer actieve online aanwezigheid van Het Limburgs Landschap, waarbij ook doorverwezen wordt naar de website.
Onze website werd afgelopen jaar het meest bezocht op zondagochtend tussen 09:00 uur en 12:00 uur.

	DECEMBER 2021	DECEMBER 2022	DECEMBER 2023
Facebook volgers	*6493*	*7053*	*7692*
Facebook vind-ik-leuks	*5654*	*6167*	*6617*
X volgers	*766*	*1065*	*1262*
LinkedIn volgers	*373*	*803*	*1196*
Instagram volgers	*1330*	*1674*	*2019*

Dit lijkt te betekenen dat onze website veel wordt bezocht voor wandelaars en/of fietsers die op zoek zijn naar inspiratie voor hun zondagse tocht. Dit wordt ondersteund door de meest bezochte pagina's [o.a. de wandelpagina]. De homepage is het meest bezocht, gevolgd door de overzichtspagina van al onze gebieden en onze activiteitenkalender. Ook de webcam bij de ooievaars, de rondleidingen van het voormalig NAVO hoofdkwartier, Landgoed de Hamert en het Weerterbos staan in de top 10 meest bezochte webpagina's.
We maken gebruik van Google Ad Grants, een advertentie budget op Google voor goede doelen. Op onze Google Advertenties, die worden beheerd door Bureau Magneet, is in totaal bijna 47.000 keer geklikt. Ook hier is wandelen een populair onderwerp.
We hebben het doen van eenmalige donaties makkelijker gemaakt op onze website. De functie werkt naar behoren en er wordt tevens al veelvuldig gebruik van gemaakt variërend tussen de 5,- en 500,- euro.

NIEUWSBRIEVEN

Het afgelopen jaar zijn er in totaal 16 verschillende digitale nieuwsbrieven verstuurd. De interne nieuwsbrief is 4 keer verzonden, de nieuwsbrief voor vrijwilligers is 5 keer verzonden en de externe nieuwsbrief [16.000 ontvangers] werd vier keer verstuurd. Tevens stuurde we dit jaar twee maal een nieuwsbrief naar alle Beschermers met daarin de uitnodiging voor onze erfgoedweekenden.

4.2
ERFGOED- EN ONTVANGSTLOCATIES

EVENEMENTEN

Dit jaar werden een tweetal erfgoedweekenden georganiseerd om het publiek kennis te laten maken met het omvangrijke restauratiewerk van Het Limburgs Landschap. In mei werd de Grathemermolen opengesteld en begin oktober was Nieuw Ehrenstein aan de beurt. Tijdens beide erfgoedweekenden werden tussen de 400 en 700 mensen rondgeleid.

ONTVANGSTLOCATIES

Dit jaar hebben we verder gebouwd aan de educatieve inrichting in verschillende monumentale panden. De nieuwe vakantiewoningen en vergaderzalen in Nieuw Ehrenstein, de vakantiewoning in de Heerenhof en de bijzondere natuurslaapkamer De Zaadeest werden zo verfraaid.

4.3 FONDSENWERVING

Het Limburgs Landschap heeft een ANBI status, is CBF erkend en is een erkende natuur- en erfgoedorganisatie. Daardoor kunnen wij een beroep doen op een aantal fondsen. De bijdrage van de Nationale Postcode Loterij geeft ons een basisfinanciering onder diverse projecten en de verwerving van natuur. Een fonds waar wij regelmatig een beroep op doen is het Cultuurfonds, dat naast de Provincie Limburg een bijdrage toekende voor de inrichting van Landgoed de Beijlshof en voor de restauratie van de Grathemermolen. Daarnaast konden we dit jaar rekenen op extra steun van het Dinamofonds, onder meer voor onze mergellandschapen, landgeiten en heidekoeien en een mooie bijdrage voor de van Tienhovenmolen. Voor de restauratie van de Schuit-Landauer koets van Kasteeltuinen Arcen ontvingen we het afgelopen jaar steun van diverse fondsen als het Nelissen Smit Fonds, de Reiner van Gelre Stichting en de Weldadige Stichting van Heutz. Ook particulieren die een schenking doen, of ons steunen via erfenissen en legaten, vormen een belangrijke bron van inkomsten. Zo ontvingen we een legaat specifiek bedoeld voor het Geuldal en Hoogcruts. Schenkingen komen vaak ten goede aan ons eigen Quercus Aankoopfonds. Een derde bestemmingsfonds werd ingesteld, het Anna Maria Sidoniafonds. De schenkers die anoniem willen blijven, willen daarmee bijdragen aan natuur en landschap in zuid- en Midden-Limburg, en in het bijzonder rond de Ruïne van Stein. Tevens bijzonder dit jaar was het 25 jarig jubileum van onze Stichting Robur – Bedrijven voor Het Limburgs Landschap. In al die jaren heeft Robur € 1.700.000,- bijgedragen aan het werk van Het Limburgs Landschap. Zo werd bos aangelegd en hoogstambomen aangeplant. Ook heeft Robur de zichtbaarheid van Het Limburgs Landschap bij het grote publiek mogelijk gemaakt, bijvoorbeeld door bij te dragen aan het Tv-programma Natuur en zo.

VOOR ONDER ANDERE DEZE PROJECTEN ONTVINGEN WE STEUN VAN DE NATIONALE POSTCODE LOTERIJ.

DEELNEMERS BEDANKT!

Onderhoud Historische Buitenplaats Kasteel Arcen
Restauratie Zaadeest
Aankoop bij Ingendael
Bouwhistorisch onderzoek Schrevenhof
Aankoop in het Weerterbos
Inrichting Beijlshof
Aankoop bij de Heelderpeel
Verbouwing Gasterij De Groote Heide
Aankoop bij het Spaubekerbos
Restauratie Hoogcruts

4.4
ACHTERBAN

Onze eigen achterban, de Beschermers, vormen een belangrijke pijler van Het Limburgs Landschap. Zonder steun uit de samenleving kunnen we niet. We doen jaarlijks een donateurswervingsactie. De laatste jaren doen we dat gezamenlijk met onze collega-landschapsorganisaties. Inkoopvoordeel, maar vooral ook om opgedane kennis te delen, met betere resultaten als gevolg. Om het aantal donateurs op peil te houden hebben we de laatste jaren extra ingezet op manieren om bestaande Beschermers meer aan ons te binden. Dat heeft geleid tot minder opzeggingen. Naast het 'Uit en thuis bij Het Limburgs Landschap', nieuwsbrieven en het kwartaalblad organiseren wij speciale Beschermersexcursies, nodigen we Beschermers uit bij bijzondere projecten en geven we korting op onze betaalde excursies en vakantiewoningen. Zo hopen we op een trouwe achterban die we de komende jaren vast te kunnen houden. Al deze inspanningen hadden resultaat want we zagen ons donateursbestand groeien naar 19.418 Beschermers.

4.5 VRIJWILLIGERS

In totaal kon Het Limburgs Landschap in 2023 rekenen op 678 vaste vrijwilligers. Zij zetten zich in als verteller/gids, hersteller of teller. Daarnaast zijn er jaarlijks nog diverse "losse" vrijwilligers aan het werk, zonder vrijwilligers-overeenkomst, die helpen bij bijvoorbeeld het opruimen van afval of de Natuurwerkdag. Dit zijn er zo'n 400. Onze vaste vrijwilligers worden aangestuurd en gefaciliteerd door een vrijwilligersbegeleider. Vrijwilligers kunnen daar terecht met vragen.

Op een aantal plekken kwamen nieuwe vrijwilligersgroepen tot bloei, zoals op de Frankenhofmolen, de Kasteelruïne Stein, verschillende molens en op Hoogcruts waar de groep vrijwilligers niet alleen rondleidingen verzorgen, maar ook meehelpt in de kloostertuin. Bijzonder is ook het werk van het molen-klusteam. Onder leiding van onze molencoördinator plegen zij onderhoud aan onze tien wind- en watermolens en houden ze de wieken en raderen aan het draaien.

Jo Kierkels
VRIJWILLIGER FRANKENHOFMOLEN

Ik ben opgegroeid tegenover een windmolen en na mijn pensioen was een hobby snel gevonden in de boeiende wereld van de klassieke wind- en watermolens. Zo verzorg ik nu rondleidingen op de Frankenhofmolen in Vaals, verdiep me in de geschiedenis daarvan en gebruik de resultaten vervolgens weer in de rondleidingen.
Mijn voldoening haal ik uit de vele leuke en interessante contacten met bezoekers en collega-vrijwilligers en uit bijzondere en onverwachte ontdekkingen in archieven.

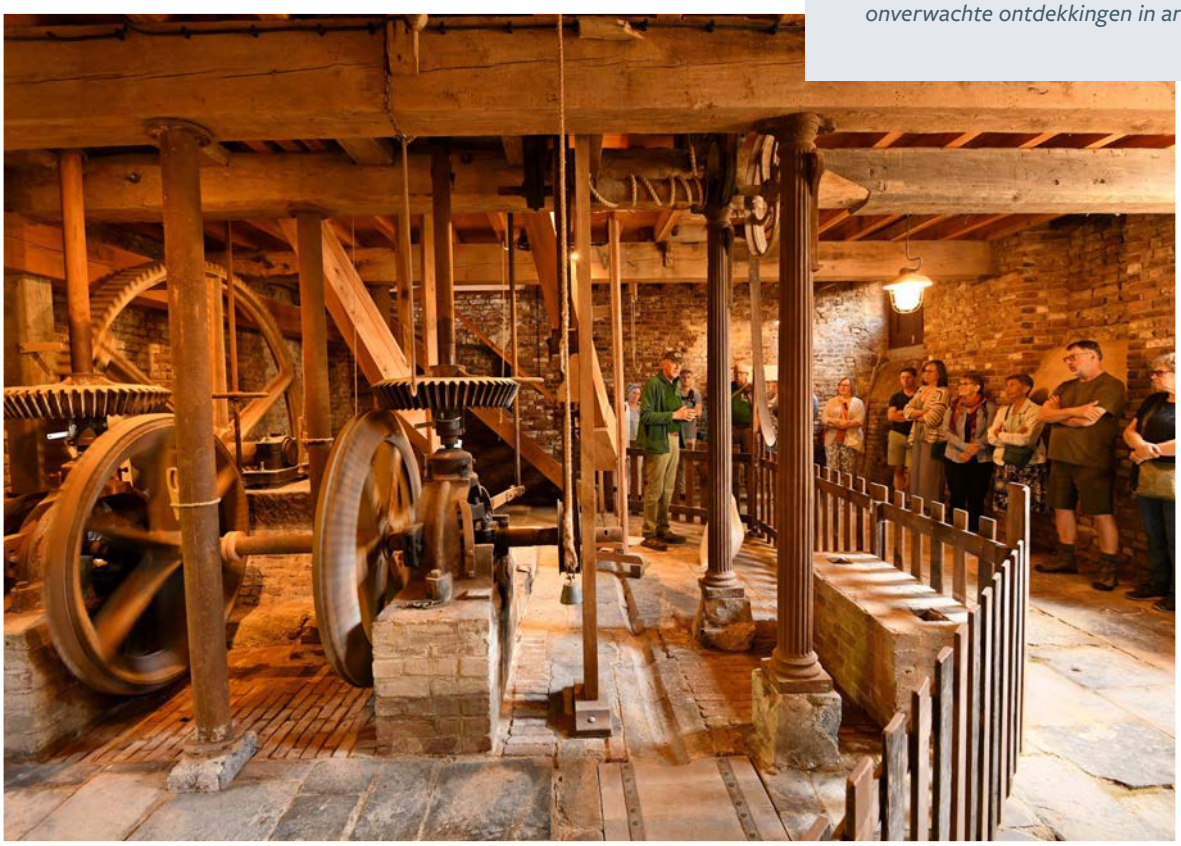

4.6 SAMENWERKING

We zijn als natuurorganisatie bij meerdere regionale en landelijke overlegstructuren betrokken zoals de Natuurwerkdag, Boomfeestdag en Schone Maas. Samen met het projectteam Schone Maas, IVN, gemeenten, terreineigenaren, vrijwilligers en anderen worden er jaarlijks vuilruimacties gehouden langs de Maas.

NATUURKRACHT

Dit najaar stond in het teken van Natuurkracht met de Natuurkrachtmaand in november. Het samenwerkingsverband, waarin Het Limburgs Landschap, Natuur en Milieufederatie Limburg, ARK Rewilding Nederland, Natuurmonumenten en het Wereld Natuur Fonds zich samen met de gemeenschap inzet voor natuurlijke oplossingen tegen wateroverlast, organiseerde diverse activiteiten om de regio bij Natuurkracht en het gedachtegoed te betrekken.

BOOMPLANTDAG

Aan het eind van het jaar hebben we in samenwerking met de Gemeente Nederweert en de plaatselijke IVN een start gemaakt met de aanplant van een nieuw stuk bos bij De Banen tijdens een boomplantdag. Met behulp van schoolkinderen en mensen uit de regio werd hier ruim 2 ha. nieuw bos en struweel aangeplant.

MEDIA-SAMENWERKINGEN

Behalve onze eigen media-producties hebben we in samenwerking met diverse media en omroepen [Telegraaf, L1, Omroep Venlo] de nodige video-items gemaakt over diverse natuur- en erfgoedonderwerpen. Zo was de Telegraaf op bezoek bij de het voormalig NAVO-Hoofdkwartier, kwam Omroep Venlo langs bij het Dubbroek en de Kasteeltuinen Arcen en was L1 te gast bij de opening van de Zaadeest.

NETWERKWANDELING LWV

In samenwerking met de Limburgse Werkgevers Vereniging organiseerden we dit jaar vier netwerkwandelingen rondom de wisseling van de seizoenen. De bedoeling is om LWV-leden te inspireren een vitale start van de werkdag te maken én kennis te laten maken met natuurbeheer en Het Limburgs Landschap. Tijdens de wandelingen namen collega's van Het Limburgs Landschap de deelnemers mee over o.a. Landgoed Rozendaal door het Weerterbos, in Kasteelpark Elsloo en over de Groote Heide. De wandelingen werden positief ontvangen en het initiatief wordt in 2024 doorgezet.

4.7 BELEIDSBEÏNVLOEDING

Er zijn veel beleidsontwikkelingen die ons raken, en alleen door goed samen te werken kunnen we deze in beeld krijgen en waar nodig beïnvloeden. Op het niveau van de rijksoverheid loopt dat via onze koepelorganisatie LandschappenNL en via het directeurenoverleg geven we mede sturing aan de inzet van LandschappenNL. Zo maakte koepeldirecteur Hank Bartelink deel uit van de hoofdtafel van het landbouwakkoord, actief ondersteund vanuit onder andere Het Limburgs Landschap. Het werd helaas een moeizaam traject dat niet tot resultaat kwam door onvoldoende steun vanuit de landbouwsector.

PROVINCIAAL BELEID

In Limburg wordt intensief samengewerkt in het *natuurbeschermingssoverleg*. Daar overleggen Het Limburgs Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer onder leiding van de Natuur en Milieufederatie Limburg over de beleidsontwikkelingen in de provincie, stemmen we onze inbreng af en verdelen we de taken. De verschillende beleidsontwikkelingen bij de provincie zijn hier besproken, wat zowel voor de provincie als ons een efficiënte werkwijze is.

Veel energie is in het voorjaar van 2023 gestoken in de voorbereiding van het eerste concept gebiedsplan dat de provincie op 1 juli in moest leveren bij het rijk: het *Limburgs Programma Landelijk Gebied*. Op het laatste moment is helaas veel concreetheid uit de stukken verdwenen, al zijn de doelen wel overeind gebleven. Het rijk heeft de provinciale voorstellen voor het NPLG als te omvangrijk [duur] en/of te weinig concreet afgewezen. Om niet helemaal stil te vallen wordt nu overwogen aan de provincies geld beschikbaar te stellen voor op korte termijn te realiseren "koploperprojecten". De landelijke opkoopregeling voor piekbelasters van stikstof is opengesteld, wat een belangrijke stap is en waarvoor vanuit Limburg ruim belangstelling was. Door de val van het kabinet is veel beleidsontwikkeling echter weer stilgevallen en groeide de onzekerheid over het beschikbaar komen van het transitiefonds. Het is een ontwikkeling die we met lede ogen aanzien. Als uitvloeisel van het coalitieakkoord heeft GS besloten van 30 naar 8 beleidskaders te gaan. Voor het landelijk gebied is er eentje. In dit document zijn de verschillende doelen bij elkaar gezet, grotendeels in lijn met het LPLG. Ook de beleidsnota's zoals door het vorige college van GS vastgesteld [waaronder de Limburgse Aanpak Bossen] zijn opgenomen. Duidelijke keuze is dat uitgegaan moet worden van vrijwilligheid bij de beleidsuitvoering. Positief is dat landschap als thema is toegevoegd en daarbinnen een duidelijke rol [en budget] wordt voorzien voor ons steunpunt Landschapsbeheer.

Een van de onderwerpen die ons gezamenlijk bezig hebben gehouden was de *Delta Rhine Corridor*. Dit leidingen-tracé doorkruist veel waardevolle landschappen en natuurgebieden tussen Chemelot, het Roergebied en de Maasvlakte. Voor ons zijn er vooral zorgen over de oostelijke tak, die het Jammerdal en Groote Heide dreigt te doorsnijden. De NMFL heeft een informatiebijeenkomst georganiseerd voor bezorgde bewoners en grondeigenaren. Wij hebben gezamenlijk onze reactie op de verschillende tracé-delen gegeven.

Ook is intensief samengewerkt rond het thema van de uitbreiding van *verblijfsrecreatie* in met name Zuid-Limburg. Er zijn bredere zorgen over de doorontwikkeling van de campings tot bungalowparken, en de bijdrage die dat levert aan verdere verstening van het landschap en nog verder groeiende drukte. Samen hebben we een overzicht gestuurd naar de provincie om inzichtelijk te maken hoe grootschalig en ongericht deze ontwikkeling is. Veel onrust veroorzaakte de aankoop van de camping Cottesserhoeve door projectontwikkelaar Inleisure. Het is gelegen in het beschermde dorpsgezicht Cottessen en omringd door beschermde natuur in een uniek landschap. We hebben onze zorgen gedeeld met de gemeente Vaals. Ook hebben we verschillende overleggen gevoerd met Inleisure, ook om suggesties te doen voor verbetering van het plan. Daarnaast hebben we inbreng geleverd om de uitbreidingsplannen van de camping bij onze woning in Oirsbeek bij te sturen. Verder werd onze medewerking gevraagd aan een nieuw huisjespark langs de Pietersplas. We hebben de

initiatiefnemer echter laten weten tegen deze ontwikkeling te zijn, en hebben gelukkig gemerkt dat ook gemeente en provincie deze ontwikkeling niet zien zitten.

Op 2 maart vond de bestuurlijke conferentie plaats over veiligheid in het buitengebied. Daar pleitten we - mede namens Staatsbosbeheer en Natuurmonumente - voor meer capaciteit voor *groene handhaving*, waar nu het aantal toezichthouders [ook bij de TBO's] dalende is. De criminaliteit neemt toe en wordt steeds zwaarder wat de competenties van de natuurbeheerders te boven gaat. Anderzijds is goed toezicht ook een onderdeel van het natuurbeheer en als zodanig als kostenpost erkend in het landelijk beleid voor de financiering van het natuurbeheer. Het is echter aan de provincies overgelaten om deze toezichtsbijdrage in SNL al dan niet open te stellen. Helaas heeft Limburg dat niet gedaan, en we hebben er ook in een brief aan de gedeputeerde nogmaals op aangedrongen dat wel te gaan doen.

In januari verscheen het rapport "gebalanceerd vertrouwen" over *meerjarige subsidierelaties*. Daarin onderzoekt de Provincie Limburg of het bij structurele subsidies "passende grip" heeft op de gesubsidieerde organisaties. Het Limburgs Landschap was een van de 14 onderzochte organisaties en een van de 5 geïnterviewden. De conclusie van het rapport is dat de provincie passend grip heeft op meerjarige subsidierelaties. Het gaat dan om de balans tussen voldoende borging van de bijdrage aan provinciaal beleid en voldoende onafhankelijkheid van de gesubsidieerde organisaties. Vastgesteld wordt dat het subsidie-instrument in de onderzochte gevallen meer geschikt is dan het alternatief opdrachtverlening of zelf doen. Er is in het rapport erkenning voor de voordelen van organisaties die op afstand van de Provincie werken aan de uitvoering van provinciaal beleid. In de bestuurlijke reactie van GS wordt het rapport onderschreven, waardering uitgesproken voor de betrokken organisaties en geconstateerd dat de continuïteit van de uitvoering gewaarborgd is. GS geeft daarbij aan dat er periodiek evaluaties zullen komen van meerjarige subsidierelaties.

WATERBELEID

Met het samenwerkingsverband *Natuurkracht* brachten we dit jaar een rapport uit over het belang van natuurlijke oplossingen bij het bestrijden van wateroverlast. Vanuit Natuurkracht is dit rapport bij de verschillende overheden gepresenteerd. Wij hebben dat ook op de landelijke bestuurdersdag van LandschappenNL gedaan. Er was veel belangstelling voor en het gedachtengoed wordt steeds breder bekend en omarmd. Discussie is er nog wel over de mate waarin de natuurlijke oplossingen wateroverlast kunnen voorkomen.

Een tweetal Mirt-verkenningen vinden plaats langs de Maas. Het nieuw gevormde team dat de verkenning *Vierwaarden* in de noordelijke Maasvallei gaat uitvoeren hebben we rondgeleid langs onze gebieden, en geïnformeerd over onze visie. We hebben ook geparticipeerd in verschillende informatiebijeenkomsten en schetssessies. Onze inbreng is gericht op samenhangende planvorming voor het hele riviertraject, aansluiting van de te kiezen maatregelen bij het bijzondere landschap van de terrassenmaas en aandacht voor ontwikkelkansen voor bijzondere natuurtypen als stroomdalgraslanden en ooibossen. Ten behoeve van de start van de Verkenning *zuidelijk Maasdal* hebben we samen met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer inbreng geleverd.

Onze betrokkenheid bij de *dijkversterking in Arcen* begon al in 2017 en uitvoering van het project wordt in 2026/2027 voorzien. Nu het tracé van de nieuwe waterkering rond Arcen duidelijk is, gaat het om de uitwerking en vormgeving. Ingewikkeld blijkt de beoogde vispassage; er is onvoldoende water voor zowel het vullen van de grachten van kasteel Arcen, als het laten draaien van de watermolen, naast de gewenste waterstroom voor de vissen. Intensief overleg heeft plaatsgevonden maar in het verslagjaar werd nog geen oplossing gevonden. Verder zal er langs de Kasteeltuinen een waterkerende muur verschijnen. Wij hebben inbreng geleverd voor het "esthetisch programma van eisen" dat hiervoor is opgesteld ten behoeve

van de aanbesteding. Ook hebben we op verzoek van het waterschap een voorstel gedaan voor de benodigde boscompensatie.

Voor de door RWS gewenste *Kwelgeul* in onze percelen bij Wellerlooi is een bestuursovereenkomst in voorbereiding. Deze is in tripartiet overleg met gemeente Bergen voorbereid. Het leek gelukt om de rivierkundige ruimte die door het graafwerk beschikbaar komt aan te wenden voor de aanleg van Maasheggen in het gebied. Later bleek dat niet zo eenvoudig te liggen. We willen graag vasthouden aan de beoogde combi van kwelgeul met Maasheggen. RWS zoekt naarstig naar een oplossing. Met een van onze pachters is overlegd hoe deze gronden kunnen worden ingezet voor een meer natuurinclusieve landbouw. Daarvoor lijken er goede mogelijkheden te zijn.

LOKALE PLANOLOGIE

Rondom *zonnevelden* waren er diverse ontwikkelingen. De gemeente Maasgouw heeft besloten over de locaties voor duurzame energie. Een zonneveld op de Polderveldplas is daarmee buiten beeld gekomen; wij hebben de samenwerking die we daartoe waren aangegaan met andere partijen beëindigd.

De gemeente Venlo is een gebiedsverkenning begonnen voor het gebied het Hanik nabij Lomm. Aanleiding was dat hier volgens de gemeente een zonneveld zou kunnen komen. De vraag is of dat nog door kan gaan nu het kabinet zich tegen zonnevelden op landbouwgrond heeft gekeerd.

Aan het zonneveld bij het Weerterbos wil de gemeente Nederweert geen medewerking verlenen. De door de investeerder gekochte grond - deels in het natuurnetwerk en binnen N2000 - komt nu hopelijk snel beschikbaar ten behoeve van natuurontwikkeling.

Ook in een aantal andere dossiers hebben we inbreng geleverd, en zodoende de belangen van natuur, landschap en erfgoed ingebracht. Bijvoorbeeld over het fietspad langs de Wittemer Allee, Panorama Arcen, en in het nationaal park Maasduinen en de fauna beheereenheid.

5

STEUNPUNT LANDSCHAPSBEHEER

In januari 2023 startte het nieuwe team Steunpunt Landschapsbeheer met drie personen. SLL heeft het Steunpunt op verzoek van de Provincie ingesteld om vrijwilligers in het landschapsbeheer in terreinen van alle eigenaren in de hele provincie te ondersteunen. Het team makelt en schakelt kennis, vaardigheid, mensen en gereedschap. Op 4 maart vond de aftrapbijeenkomst plaats waarbij 165 vrijwilligers aanwezig waren.

natuur werkdag

NATUURWERKDAG

Tijdens de landelijke Natuurwerkdag worden in heel Nederland mensen uitgenodigd voor een actieve werkdag in het landschap. Het Steunpunt coördineert de activiteiten in Limburg. Vrijwilligers, terreinbeheerders, agrariërs en gemeenten stonden op 35 plekken klaar om mensen aan het werk te zetten. Ondanks het slechte weer waren er 748 deelnemers die deelnamen aan de natuurwerkdag.

ONTWIKKELINGEN

Er is een nieuwe structuur voor vrijwilligers gemaakt die mentoren en aangesloten organisaties helpt om eenvoudig activiteiten te kunnen organiseren. Hiermee kan snel en goed gereageerd worden op de behoefte van vrijwilligers. Vanaf het begin viel de behoefte van de hoogstamsnoeiers op, zonder ondersteuning konden zij niet door. Er zijn snel oplossingen gevonden en de eerste snoeidagen vonden al begin dit jaar plaats. Vervolgens is ook met

de toekomstige mentoren van hakhoutbeheergroepen gesproken.

Naast kennismakingsgesprekken vonden overleggen plaats om toekomstige activiteiten voor te bereiden. Provinciaal en regionaal waren dit:

- *Provincie Limburg,*
- *IVN afdelingen-bestuurders,*
- *IVN Consulentschap,*
- *Natuurkracht,*
- *Yuverta,*
- *VOBULA,*
- *CNME Maastricht,*
- *Cultuurfonds,*
- *Nederlands Fruit Netwerk,*
- *Netwerk Geelbuik- en vroedmeesterpad.*

Op lokaal niveau werden activiteiten voorbereid met:

- *Hoogstambrigade de Brindil uit Meerssen,*
- *Stichting Sjweikeser Rèngeloat uit Sweikhuizen,*
- *Stichting Loobeek uit Merselo,*
- *Stichting het Beleg uit Venlo,*
- *Herenboeren Land van Weert uit Weert,*
- *Herenboeren Roermond uit Roermond,*
- *IVN Beekdaelen-Nuth uit Nuth,*
- *IVN Maas en Niers uit Gennep,*
- *IVN Maasdorpen uit Horst aan de Maas,*
- *Groencoöperatie Parkstad,*
- *Stichting Plök uit Sittard,*
- *Groengroep Sevenum uit Sevenum,*
- *Vogelwacht Limburg,*
- *Groenplatform Peel en Maas uit Panningen,*
- *Buitencentrum Moerveld uit Moerveld*
- *Stichting Hekje Fruit uit Sittard,*
- *Burgerbosuit Belfeld,*
- *Dorpsboomgaard uit Ven-Zelderheide,*
- *Vrienden van de Schwienswei uit Sittard,*
- *Vrijwilligers Kerkhof Heibloem uit Heibloem,*
- *diverse Kerk- en Steenuilenwerkgroepen*

In een overleg met 24 Limburgse gemeenten is afgestemd wat het Steunpunt doet voor vrijwilligers en op welk vlak samengewerkt kan worden. Met verschillende gemeenten leidde dit meteen tot vervolgafspraken. Met de andere terreinbeheerders, Bosgroepen en groene organisaties vonden kennismakingsgesprekken plaats.

Cyrille Larosch

Mijn eerste Steunpunt Landschapsbeheer jaar is voorbij gevlogen! Begonnen met het aanschaffen én inrichten van ons gereedschapsdepot, om vervolgens verder te gaan met het uitwerken van de structuur hoe we vrijwilligers actief in het Limburgse landschapsbeheer zo goed mogelijk kunnen ondersteunen. Na de zomer een start gemaakt met het geven van cursussen hoogstamsnoei en zeisen. Het is geweldig om zoveel enthousiasme en passie te ervaren bij de vrijwilligers die actief zijn in het landschap en het maakt me trots om daar een steentje aan bij te dragen.

ACTIVITEITEN

Mentoren en aangesloten groepen konden deelnemen aan de door het Steunpunt georganiseerde cursussen Praktijkcursus landschapsbeheer [20 deelnemers], Onderhoud van hoogstam [65 deelnemers], basiscursus snoeimeester [16 deelnemers], zeisinstructies [62 deelnemers], monitoring meetnet landschap [1 deelnemer], Nederlands Kettingzaag Certificaat [16 deelnemers], Instructie veilig landschapsbeheer [20 deelnemers], Ziekten en plagen in hoogstam [21 deelnemers].

Bij verzoeken van scholen, instellingen en bedrijven zijn aangesloten groepen en mentoren steeds als begeleider ingezet. Zo vonden er werkdagen voor Solvay, Kekkilä-BVB en verschillende basisscholen plaats.

ORGANISATIE

6

De structuur van Het Limburgs Landschap bestaat uit Het Limburgs Landschap en Landbouwbedrijf Limburgs Landschap B.V. Medewerkers staan op de loonlijst van Het Limburgs Landschap.

6.1 BESTUUR EN TOEZICHT [GOVERNANCE, JURIDISCHE STRUCTUUR EN BEZOLDIGINGSBELEID]

De Raad van toezicht is belast met het toezicht op de algemene gang van zaken in de Stichting waaronder het toezicht op het door de directeur-bestuurder gevoerde beheer en beleid, de realisatie van de doelen, het naleven van wet- en regelgeving en de doelmatigheid en integriteit waarmee de Stichting haar werk doet.

De directeur-bestuurder van Het Limburgs Landschap wordt verder ondersteund en geadviseerd door een tweetal commissies: de beheer- en de erfgoedcommissie. Voor de inschaling van de directeur en medewerkers wordt gebruik gemaakt van een functiewaarderingssysteem afgestemd op de beloningsstructuur zoals vastgesteld in de Raam CAO Bos & Natuur, onderdeel De Landschappen. De Raad van Toezicht heeft de hoogte van de directiebeloning en andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. De directeur is ingeschaald in schaal 12 van deze CAO.

De medewerkers van Kasteeltuinen Arcen vallen onder de CAO dagrecreatie en de daarbij behorende salaristabellen.

RAAD VAN ADVIES

Behalve een Raad van Toezicht kent Het Limburgs Landschap ook een Raad van Advies. Deze heeft tot doel het gevraagd en ongevraagd adviseren van de directeur-bestuurder. Afgelopen jaar resulteerde dit in twee middagsessies waarin we de toenemende recreatiedruk bespraken en een blik worpen op het startdocument van het nieuwe Communicatie en Marketing plan. De raad was realistisch betreffende de toenemende recreatiedruk. Het is een probleem wat erkend wordt, maar waar men lastig echte oplossingen voor ziet. Het sluiten van bepaalde delen natuur of extra handhaving vindt men geen haalbare of wenselijke maatregelen. De Raad ziet de oplossing vooral in het onderwijzen, informeren en opvoeden van bezoekers hoe men met de natuur om moet gaan. De tweede sessie stond het Communicatie & Marketing plan centraal. In een vruchtbare sessie nam men de voorgestelde doelen en doelgroepen van Het Limburgs Landschap onder de doel en verscherpten deze. Deze input wordt meegenomen door de afdeling Communicatie.

6.2
PERSONEEL

Op het hoofdkantoor in Lomm is per 1 januari Loek Hendrikx als Hoofd communicatie begonnen. Daarnaast zijn er twee medewerkers [Cyrille Larosch en Jerom Hendricks] bij het Steunpunt gekomen, waarmee het Steunpunt compleet is. Aan het einde van het jaar heeft Jerom besloten om in het buitenland te gaan werken en hebben we in Dennis Rechmann een nieuwe collega gevonden. Daan Bouten is als medewerker projectcoördinatie groen aan de slag gegaan.

In district Noord heeft per 30 juni 2023 Bart van der Linden, Assistent district-beheerder, onze organisatie na 17 jaar verlaten. De functie boswachter kuddebeheer is per 1 juni 2023 ingevuld door Twan Poels en per 1 oktober 2023 is Bart Bukkems als boswachter natuurbeheer begonnen. Aan het eind van het jaar hebben we afscheid genomen van Maurice Peerboom, medewerker natuurbeheer specialist bij District Zuid. Hij gaat vervroegd van zijn pensioen genieten. Bjorn Janssen en Marieke Huijben hebben het team in Zuid aangevuld. Verder zijn er in Zuid twee BBL-ers gestart. In District midden zijn er t.o.v. 2022 geen wijzigingen geweest.

Net als 2022 was ook 2023 een grote uitdaging m.b.t. het vinden van nieuw personeel voor Kasteeltuinen Arcen, m.n. voor het horecapersoneel. Monique Bol-Fouarage is als assistent locatiehoofd Horeca vast in dienst gekomen. Celine Freund vervult per einde van het jaar de functie coördinator horeca. Wegens langdurige ziekte van een collega is Jesse Mevissen tijdelijk in dienst gekomen als coördinator Marketing en Communicatie. Verder zijn er de gebruikelijke personeelswisselingen bij de Kasteeltuinen Arcen, met name in de horeca. Dit komt voornamelijk doordat daar gebruik gemaakt wordt van tijdelijke seizoencontracten.

Gemiddeld over het jaar waren er 75,7 fte werkzaam bij de Stichting, waarvan 37,3 betrekking hebben op de Kasteeltuinen.

Het ziekteverzuim in 2023 is gestegen naar 4,9%, in 2022 was deze 3,6%. In 2023 hadden we helaas te maken met meerdere langdurig zieken binnen de organisatie. Re-integratie is in volle gang.

DE STRUCTUUR BINNEN DE ORGANISATIE WORDEN MIDDELS DE ORGANOGRAMMEN WEERGEGEVEN.

Het Limburgs Landschap

Organogram Het Limburgs Landschap per 31-12-2023

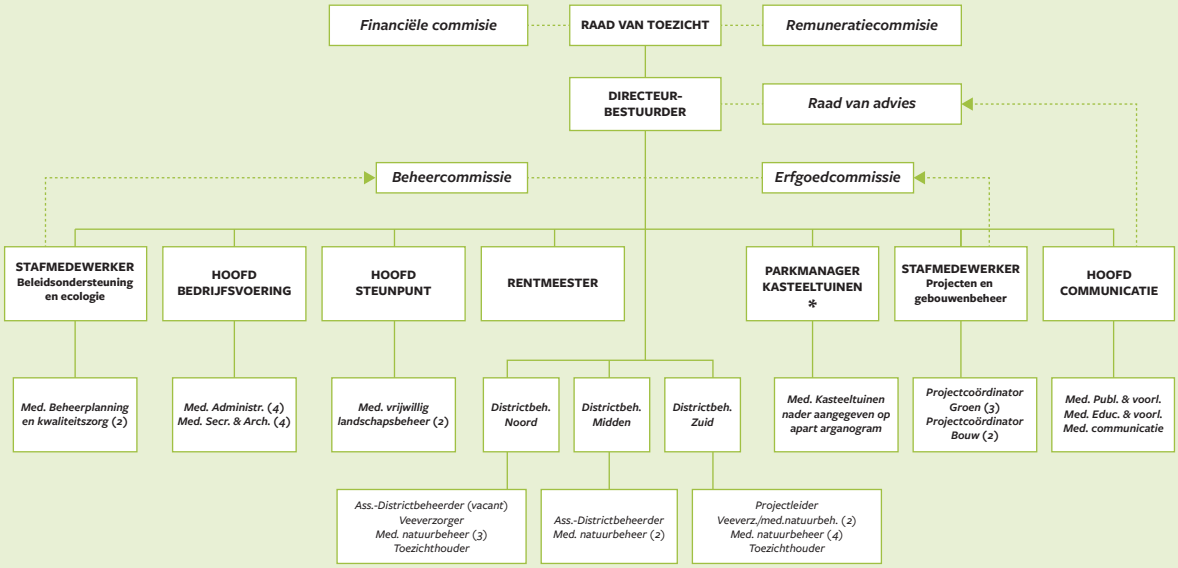

Kasteeltuinen Arcen

Organogram Kasteeltuinen Arcen tijdens het seizoen

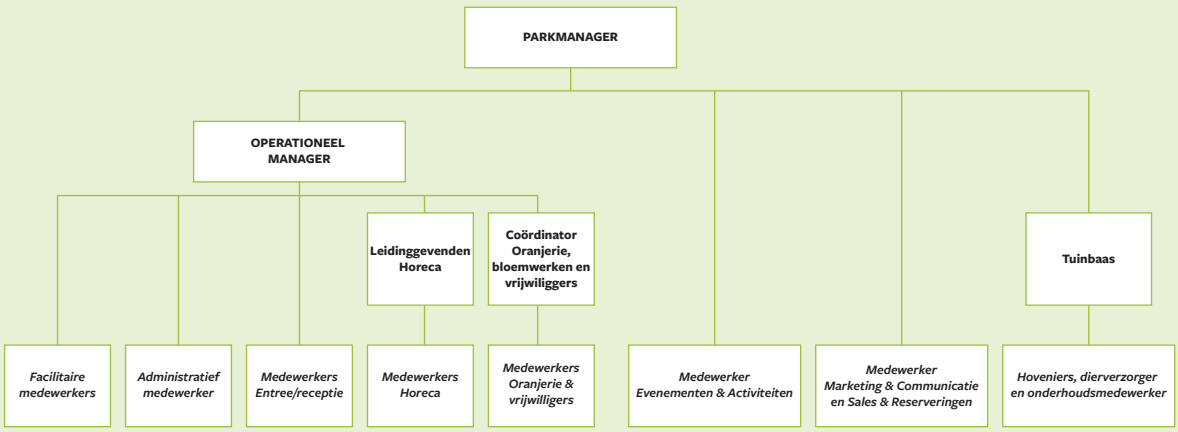

6.3 INTEGRITEIT

Binnen de Stichting hebben we een integriteitsverklaring voor bestuurders en toezichthouders. Deze is ondertekend door iedereen met deze verantwoordelijkheden. We hebben ook een interne gedragscode die aan alle medewerkers en alle vrijwilligers wordt verstrekt. In de gedragscode zijn zaken vastgelegd als kernwaarden, omgaan met elkaar, omgang met bedrijfsmiddelen en informatie, omgang met belangenverstrengeling en omgang met problemen. Naast de interne gedragscode is er een meldpunt integriteit op onze website voor externen. De externe vertrouwenspersoon heeft in 2023 een drietal medewerkers gesproken. Het betroffen situaties waarbij sprake was van een conflict. De vertrouwenspersoon heeft een luisterend oor geboden en een mogelijke aanpak besproken. Er was geen sprake van grensoverschrijdend gedrag. In 2023 hebben we een nieuwe vertrouwenspersoon gekregen, via mail met bijbehorende flyer hebben we de medewerkers op de hoogte gebracht van de wijziging.

6.4 ONDERNEMINGSRAAD

De ondernemingsraad [or] vergaderde in 2023 zes keer, waarvan twee overlegvergaderingen met de directeur-bestuurder in diens rol als wor-bestuurder en het hoofd bedrijfsvoering en vier or-vergaderingen. De voorzitter en de secretaris hebben één extra overleg gevoerd waarin de werkwijze van het Steunpunt Landschapsbeheer is besproken met de directeur-bestuurder en de kwartiermaker. De werkwijze is daarna duidelijk op papier gezet. Ook hebben we het eerder afgegeven advies van de ondernemingsraad over het Steunpunt Landschapsbeheer samen doorgenomen en geëvalueerd.

Ook dit jaar hebben we alle vergaderingen op locatie gehouden: eerst bij werkschuur Zuid, waar de voorzitter van de raad van toezicht, Herm Lamers, ook aanschoof. We hebben afgesproken dat hij steeds bij de eerste vergadering van het nieuwe jaar aanschuift. Vervolgens hebben we vergaderd bij de Kasteeltuinen, werkschuur Midden en tenslotte op kantoor Lomm. De eerstvolgende vergadering zal bij werkschuur Noord plaatsvinden.

We hebben aandacht gegeven aan de klokkenluidersregeling. Vanwege een wetswijziging moest deze opnieuw onder te loep genomen worden. Dit is gebeurd en heeft geresulteerd in een aanpassing van de regeling, die nu bestaat uit een interne en een externe regeling.

De wasvergoeding is onder de aandacht gebracht van de or. Deze staat in de cao Bos en Natuur maar werd niet organisatiebreed toegepast. Inmiddels krijgt iedereen die er recht op heeft wasvergoeding en is er met terugwerkende kracht wasvergoeding uitbetaald.

De verplichte adv-dagen voor het nieuwe jaar zijn weer vastgesteld en het personeelsreglement is aangepast in verband met de wijzigingen van de vertrouwenspersoon en de onbelaste kilometervergoeding.

In verband met de AVG heeft de or gevraagd of het schrijven van verlofuren anders kan en er opnieuw naar de rittenregistratie gekeken kan worden. Vanaf 2024 is er voor een goede tussenoplossing gekozen voor het schrijven van verlof. De rittenregistratie is nog lopende.

6.5 RISICOPARAGRAAF

Het Limburgs Landschap heeft een brede doelstelling en een zeer divers palet aan werkzaamheden. Als eigenaar van grond en gebouwen en uitvoerder van veel complexe, vaak gesubsidieerde projecten doen zich daarbij risico's voor. In het verslagjaar hebben we in verschillende overleggen met de collega's geïnventariseerd wat we als de voornaamste risico's inschatten, en welke maatregelen we treffen om de risico's te beperken. De uitkomst daarvan is besproken met de raad van toezicht. Afgesproken is dat we hiervan jaarlijks een actualisatie maken die in de septembervergadering van de raad van toezicht wordt besproken.

Een aantal hoofdlijnen uit deze risico-inventarisatie laten zich als volgt samenvatten. Een aantal risico's zijn moeilijk beïnvloedbaar voor een stichting als Het Limburgs Landschap. Het gaat dan om gevolgen van grote [geo] politieke ontwikkelingen, trends in de samenleving zoals verruwende omgangsvormen. Daarvoor geldt dat we onze weerbaarheid en flexibiliteit willen versterken. De noodzaak van voldoende financiele reserves blijkt hier. Daarnaast kan het overheidsbeleid invloed hebben, waaronder financiële gevolgen als het om wijzigingen van [subsidie]budgetten gaat. Daarvoor is ons werk goed doen, en beleid tijdig proberen te beïnvloeden belangrijk. Gezien de breedte van het taakveld en de vele betrokken overheidslagen is een goede samenwerking met collega-organisaties onontbeerlijk. Sommige risico's zijn specifiek en kunnen we ook beperken door passende maatregelen. Dat hebben we bijvoorbeeld gedaan op gebieden zo divers als de projectbewaking, boomveiligheid of invasieve exoten. Hieronder lichten we een paar specifieke thema's toe.

VERZEKERINGEN

Kern van de risicobeheersing is het goed verzekerd zijn. Samen met andere provinciale Landschappen heeft Het Limburgs Landschap haar verzekeringsportefeuille via tussenpersoon Marsh lopen. Het betreft een collectieve verzekering. Vanuit LandschappenNL is een projectgroep [PrAss, Projectgroep assurantiën] samengesteld die verantwoordelijk is voor de gehele verzekeringsportefeuille. Het Limburgs Landschap is daarin vertegenwoordigd.

Ieder landschap is er zelf verantwoordelijk voor dat de verzekerde waarde van de panden correct is en deze dus niet onderverzekerd zijn. Ieder landschap heeft een zogenaamde leidraadhouder die verantwoordelijk is voor het uitvoeren van de diverse keuringen en taxaties en het naleven van de geldende regelgeving zoals Bouwbesluit en Arbowetgeving. De leidraadhouders hebben jaarlijks contact met de PrAss en de vertegenwoordiger van Marsh om samen te kijken of de werkzaamheden correct worden uitgevoerd en welke nieuwe eisen en criteria er zijn. Dit wordt gedaan om het risico op een ongeval, schade of brand zo laag mogelijk te houden en daarmee de premie ook zo laag mogelijk te houden. Het Limburgs Landschap laat jaarlijks een deel van haar panden taxeren. Daarnaast keuren wij periodiek alle technische installaties conform de scope normering.

Het Limburgs Landschap heeft een drietal panden die niet volledig, maar o.b.v. de zogenaamde vork-constructie verzekerd zijn. Hiervoor is gekozen vanwege de hoge herbouwwaarde ervan, om de daarmee samenhangende premie te drukken. De gedachte hierbij is dat deze complexen nooit in zijn geheel vernield zullen worden, dan wel niet integraal herbouwd zullen hoeven worden. Het gaat hier om de Kasteelruïne Bleijenbeek, Ruïne Stein en Kasteel Arcen. Een andere manier om de premie enigszins te matigen is het aanvaarden van een zeker eigen risico. Bij de brandverzekering is deze 10.000 euro. Gelukkig hebben zich in 2023 geen grote schades voorgedaan.

In 2023 is een cyberverzekering afgesloten, waarbij de hoogte van de dekking weliswaar beperkt is, maar wel de expertise en het regelwerk beschikbaar komen die nodig zijn bij een eventuele cyberaanval.

REPUTATIE

Het hebben van een goede reputatie is belangrijk en het tijdig opvangen van signalen van kritiek of onbegrip over ons handelen belangrijk. We zijn om deze reden goed bereikbaar via telefoon en e-mail, en volgen meldingen en

vragen zo snel mogelijk op. Klachten worden geregistreerd en afgehandeld volgens onze klachtenprocedure. We rubriceren de klachten en houden in de gaten of er trends te ontdekken zijn in de onderwerpen of organisatieonderdelen die hierbij betrokken zijn. Op basis daarvan wordt gekeken of meer pro-actieve communicatie nodig is, om vragen of onbegrip voor te zijn. Dit leidt dan tot berichten op de website, artikelen in het kwartaalblad en uitleg die ingezet kan worden door de medewerkers van het secretariaat. De ervaring leert dat veel meldingen en klachten door een snelle en adequate reactie kunnen worden opgelost.

FRAUDE

Het tegengaan van risico's op fraude krijgt aandacht en we voeren regelmatig verbeteringen door, mede naar aanleiding van ervaringen bij andere organisaties en adviezen van de accountant. Bij het doen van betalingen is al geruime tijd het vier-ogenprincipe doorgevoerd. Daarbij kunnen medewerkers van de afdeling bedrijfsvoering alleen betalingen klaar zetten, en kan de directie alleen klaargezette betalingen goedkeuren. Voorafgaand aan het betaalproces is in het systeem zichtbaar wie de factuur in het systeem heeft gezet, op welk project of begrotingspost deze wordt geboekt en wie de factuur heeft gezien en goedgekeurd. Van nieuwe crediteuren wordt door de afdeling bedrijfsvoering de KvK-inschrijving gecheckt en gewijzigde bankrekeningnummers van crediteuren worden telefonisch geverifieerd. Naar aanleiding van de IT-audit door de accountant zijn verbeteringen doorgevoerd in de IT-veiligheid, waarbij het invoeren van de tweestapsverificatie belangrijk is. De procedures en werkprocessen hieromtrent zijn onder de loep genomen en verbeterd.

PRIVACY

Als BOA-werkgever valt Het Limburgs Landschap onder de Wet politiegegevens [Wpg]. In 2023 is onder leiding van LandschappenNL gekeken of we aan de vereisten van deze wet voldoen en hoe we daarmee om gaan. Daarbij is gebleken dat de vereisten van deze wet, en dan met name de verplichting tot regelmatige kostbare externe audits, disproportioneel ongunstig uitwerkt op kleine BOA-werkgevers. Dit is ook erkend door het ministerie van Justitie en Veiligheid en hierover vindt overleg plaats tussen het ministerie en de Autoriteit Persoonsgegevens. In afwachting van de uitkomsten daarvan hebben wij nog geen externe audit uit laten voeren. Uit de analyse van LandschappenNL kwam naar voren dat het voldoen aan de algemene privacyregels kernopgave is om te voldoen aan de Wpg. Ook bleek dat hier bij de verschillende provinciale Landschappen nog verbeteringen moeten worden doorgevoerd. Het initiatief is daarom genomen om te komen tot een privacyhandboek, waar Het Limburgs Landschap haar beleid op kan baseren. Naar aanleiding hiervan is een interne privacycoordinator aangesteld die de acties uitvoert en bewaakt. Gezien de verplichting daartoe uit de Wpg is ook een externe functionaris gegevensbescherming aangesteld. Deze ondersteunt ons bij het verder doorvoeren van verbeteringen ter bescherming van persoonsgegevens in onze administratie.

7 BIJLAGEN

7.1 LEDEN RAAD VAN TOEZICHT

SAMENSTELLING GEDURENDE 2023	
H.H.B. Lamers [68]	*Voorzitter*
E.W.G. van den Broek [46]	*Vice-voorzitter*
I. P. Visée [61]	
R.E. Claessen [35]	
J.H. Heijnen [68]	
H.L.H.M. Darley [62]	
Chantal de Rijk [49]	*[aftredend per eind 2023]*

7.2
[NEVEN]FUNCTIES LEDEN RAAD VAN TOEZICHT EN DIRECTIE

Herm Lamers	*Rechter plv. rechtbank Limburg*
	Voorzitter van het College van Beroep voor de examens van Zuyd Hogeschool
	Vice-voorzitter Raad van Commissarissen woningcorporatie Vanhier Wonen
	Voorzitter College van beroep Zuid-Limburgse golf en country-club Wittem.
Tessa van den Broek	*Directeur De Loods architecten en adviseurs*
Pascal Visée	*Lid Raad van Commissarissen Rabobank Groep*
	Lid Raad van Commissarissen Royal Flora Holland
	Non-Exec Board member Ketel One Worldwide BV
	Lid Monitoring Commissie Code Pensioenfondsen
	Lid Raad van Commissarissen Bols
Ruud Claessen	*Adviser bij Public Companion*
	Chief of staff global government affairs bij ASML
	Bestuurslid NV Theodora
Hans Heijnen	*Voorzitter adviescommissie POP3 Limburg*
	Lid zoogdierwerkgroep M-Limburg IVN Roermond
	Lid klankbordgroep fractie Water Natuurlijk van Waterschap Limburg
	Vrijwilliger bij Limburgs Landschap als drone foto/videograaf
	Lid redactie van de Landschapsbiografie Nationaalpark de Meinweg
	Secretaris / websitebeheerder van Groen Grensland
Hedwig Darley	*Adviseur / Toezichthouder HDIM*
	PhD kandidaat (buitenpromovendus) Universiteit Maastricht
	Lid Raad van Toezicht stichting Step by Step / Schrittmacher
	Bestuurslid Rotaryclub Maastricht-Geuldal
Chantal de Rijk	*Commercieel directeur Goedhart Holding BV*
	Bestuurslid stichting Vincentius Bergen [L]
	Raad van Advies Jaguar the fresh company
Wilfred Alblas, directeur-bestuurder	*Penningmeester van de Stichting Faunabeheereenheid Limburg*
	Lid van de Adviescommissie Natuur van het Cultuurfonds.
	Lid van de Adviescommissie van het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit [OBN].
	Vertrouwenspersoon bij de Omnivereniging Arcen.

7.3
RAAD VAN ADVIES

SAMENSTELLING PER 31-12-2023	
R.L.J. Stevens	*Voorzitter*
P.C.M.G Baeten	*Vice-voorzitter*
E. Fassotte	
H.G.J. Gipmans	
J.J. de Jong	
K. Van Knippenberg	
B.M.J. Mater	
F.G.M. Scheijmans	
P.C.M. Freij	
L.L.J. Hendrikx	
I. Joosten	
J.J. Schrijen	
T. Kaan	*(tot 1 nov. 2023)*

7.4
ORGANISATIE PER 31-12-2023

Directeur-bestuurder	*W.F.G. Alblas*
Rentmeester	*L.J.J. Daamen*

VOORLICHTING EN PUBLICATIE	
Hoofd Communicatie	*L. Hendrikx*
Medewerker voorlichting en publiciteit	*H.W.G. Heijligers*
Medewerkster voorlichting en educatie	*L. Oosterwijk*
Medewerkster communicatie	*R. Coenen*

PROJECTEN EN GEBOUWENBEHEER	
Stafmedewerker projecten en gebouwenbeheer	*R.H.M. Gerats*
Medewerker projectcoördinatie groen	*J.H. Leunissen*
Medewerker projectcoördinatie groen	*D. Thomassen-Jaspers*
Medewerker projectcoördinatie groen	*D.B. Bouten*
Medewerker projectcoördinatie bouw	*M. Rovers*
Medewerker projectcoördinatie bouw	*C.W.O. Christoffel*

BEHEERPLANNING EN KWALITEITSZORG	
Stafmedewerker beleidsondersteuning en ecologie	*A.H. Ovaa*
Medewerker beheerplanning en kwaliteitszorg	*H. Bussink*
Medewerker Beleidsondersteuning en ecologie	*C.A.M. van Seggelen*

BEDRIJFSVOERING	
Hoofd bedrijfsvoering	*C.M. Beijer-Hermsen*
Medewerkster bedrijfsvoering	*A.L. Bos-Pauwels*
Medewerkster bedrijfsvoering	*C.M.P.M. Bloemen-Maes*
Medewerkster bedrijfsvoering	*M. Evenhuis*
Medewerker bedrijfsvoering	*G.J.A.M. Boekholt*
Medewerkster bedrijfsvoering / archief	*F.H.W. Hovens*
Directiesecretaresse	*C.J. van Eersel-Schraven*
Secretaresse	*M.J.J.M. Clabbers-Seuren*
Medewerkster secretariaat / archief	*W.H.W. Schreven*

STEUNPUNT LANDSCHAPSBEHEER	
Hoofd Steunpunt	*J.P. Kluskens*
Medewerker vrijwillig landschapsbeheer	*C. Larosch*
Medewerker vrijwillig landschapsbeheer	*D.G.A.M. Rechmann*

BUITENDIENST	
Regio noord:	
Districtsbeheerder	*M.I.J.T. van Roosmalen*
Assistent-districtbeheerder	*L.M. van der Linden [vacant]*
Boswachter kuddebeheer	*A.L.H.M. Poels*
Boswachter toezicht & handhaving	*R.W.C.J. Berkers*
Boswachter natuurbeheer	*T. Remmerswaal*
Boswachter natuurbeheer	*B.H.A.C. Bukkems*
Medewerker natuurbeheer	*J.H.Th. de Kievit*
Medewerker natuurbeheer	*M.H.O.M. Vink*
Regio midden:	
Districtsbeheerder	*G.J. Berends*
Assistent-districtsbeheerder	*F.G.M. Ewalds*
Medewerker natuurbeheer	*L.A.J. Kuijpers*
Boswachter / toezichthouder	*B. van de Ven*
Regio zuid:	
Districtsbeheerder	*P.F. Kloet*
Projectleider	*G.A.M.J. Hambeukers*
Veeverzorger / medewerker natuurbeheer	*F.W.J. Kroonen*
Toezichthouder/BOA	*J.J.P.M. Burema*
Medewerker natuurbeheer / boswachter	*G.J.B.M. Ketelaars*
Medewerker natuurbeheer	*B.A.M. Janssen*
Medewerker natuurbeheer	*M.J.F. Huijben*
Medewerker natuurbeheer, BBL-er	*L. Dekker*
Medewerker natuurbeheer, BBL-er	*F. Bindels*

KASTEELTUINEN ARCEN	
Parkmanager	*R.G.M. Rambags*
Operationeel manager	*N.P.W. van Schijndel*
Coördinator Oranjerie, vrijwilligers en bloemwerken	*C.M.P. Rijnen-Peeters*
Coördinator sales & reserveringen	*N.E. Youcef-Ettoumi*
Medewerkster sales & reserveringen	*E.C.B. Bongarts-Leenman*
Medewerkster marketing & communicatie	*M.J.I. Beurskens*
Medewerkster marketing & communicatie	*L.A.E. Geelen*
Medewerkster marketing & communicatie	*J.G.J. Mevissen*
Medewerkster evenementen & activiteiten	*L.M.J.H. Reintjes*
Coördinator Horeca	*C. Freund*
Locatiehoofd horeca	*S. Freund*
Assistent locatiehoofd horeca	*M.L.E. Zeelen-Clabbers*
Assistent locatiehoofd horeca	*M.J.T. van Benthum-Hautvast*
Assistent locatiehoofd horeca	*M.M. Fouarge-Bol*
Interieurverzorgster	*R.T.C. Roth*
Hoofd tuinen	*B. Bakker*
Medewerker onderhoud, installaties & facilitair	*E.H.G. Timmermans*
Medewerker projecten tuinen	*H.W.G.M. Lintjens*
Voorman tuinen	*A.J.M. Jakobs*
Tuinman	*A.J.H. Versteegen*
Tuinman	*P.M.M.G. Hermans*
Tuinman	*R.J.E.M. van der Zanden*
Tuinman	*R.H.A. Bergsma*
Tuinman	*C.P.G. Karels*
Tuinman	*R.C.J.G. Vousten*
Tuinman	*M.M.R. Hendriks*
Tuinman	*N.G.H. Jacobs*

7.5
COMMISSIES PER 31-12-2023

BEHEERCOMMISSIE	
H. Tolkamp	*voorzitter*
C. van Seggelen	*secretaris*
L. van den Berg	
A. van den Burg	
R. Geraeds	
J. Jansen	
H. Kossen	
L. Lamers / J. Roelofs	
R. Loeb	
J. den Ouden	
A. Ovaa	
U. Prins	
I. Raemakers	
B. van der Weijden	

ERFGOEDCOMMISSIE	
G. van der Varst	*voorzitter*
R.H.M. Gerats	*secretaris*
C. Christoffel	
R. Brouwers	
M.P.C.P. Paulissen	
M. Rovers	
J.A.M. Roymans	
J.L.M. van Susante	
P. Verhoeff	
A. van Hees	*Agenda lid*

REDACTIE KWARTAALBLAD	
Drs. W.F.G. Alblas	*voorzitter*
H.W.G. Heijligers	*eindredacteur*
Ing. B. Van der Linden	
L. Hendrikx	
A.A.F.M. Urlings	

ONDERNEMINGSRAAD	
Mark Rovers	*voorzitter*
Martine Evenhuis	*secretaris*
Chantal Rijnen – Peeters	*penningmeester*
Frank Kroonen	*vice-voorzitter*
Ramon Berkers	
Twan Versteegen	

7.6 STICHTING ROBUR, BEDRIJVEN VOOR HET LIMBURGS LANDSCHAP

De stichting 'Stichting Robur - *bedrijven voor Het Limburgs Landschap*' is statutair gevestigd te Venlo en houdt kantoor in de Kloosterhof, Rijksstraatweg 1, 5943 AA Lomm.

De stichting heeft ten doel:
- de ondersteuning van Het Limburgs Landschap door bedrijven en instellingen ten behoeve van concrete en herkenbare projecten en activiteiten, die niet of niet geheel uit de exploitatierekening van Het Limburgs Landschap worden gefinancierd;
- het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

SAMENSTELLING BESTUUR STICHTING ROBUR PER 31-12-2023	
P.M.J. Thissen	*voorzitter*
R. Goedmakers	*secretaris-penningmeester*
W.L.H. van Laarhoven	
J. Stoop	
H.J.J. Narinx	

7.7
SPECIFICATIE NATUURTERREINEN

OVERZICHT VAN DE TERREINEN *Per 31-12-2023*		
Het totale areaal aan natuurterreinen van Het Limburgs Landschap bedroeg per 31-12-2023, verdeeld over 88 natuurterreinen:	*in eigendom:*	*8937,70 ha*
	in beheer:	*173,7648 ha*
	in erfpacht:	*195,9100 ha*
	TOTAAL	***9307,37 ha***

REGIO NOORD *in hectaren*	*Eigendom*	*In Beheer*	*In erfpacht*	*Totaal*
Zwart Water - de Weerd	394,1294			394,1294
De Hamert - Stalberg - Roobeek	1106,0858			1106,0858
Ravenvennen - Vreewater	525,2784	17,6536		542,9320
Bosserheide	120,1785			120,1785
Boshuizer Bergen - landgoed Geysteren	239,0781	41,4620		280,5401
Eckeltse Bergen - Bergerhei - Ottenskamp	358,2244			358,2244
Kasteel Arcen - Barbaras Weerd	507,9033			507,9033
Rode Hoek	203,6902	6,2954		209,9856
Onderste Bovenste Molen - Jammerdal	79,1023	8,2236		87,3259
Kaldenbroek - Siebersbeek - Houthuizer M	112,1203			112,1203
Dorperheide - Walbeckerheide	251,6831			251,6831
Groote Heide	80,6706	1,6674	192,9230	275,2610
Heuloërbroek - Heukelomse beek	168,6061			168,6061
Rivierpark Venlo Tegelen	13,6948			13,6948
Rivierpark Blerick Baarlo	40,1784	0,5935		40,7719
Rivierpark Venlo Velden	46,8008	4,1695		50,9703
Hoogwatergeul Lomm	24,3228			24,3228
Heezeland	10,9135			10,9135
Hoogzand				0,0000
Omgeving Siebengewald	2,5280			2,5280
Sevenum Steegberg				0,0000
In de Horsten	1,0952			1,0952
Aschbroek				0,0000
Gennepse Hei	52,9367			52,9367
Bleijenbeek			2,9870	2,9870
Molenberg	0,7730			0,7730
Reulsberg	0,0600			0,0600
Schoorveld	0,7520			0,7520
TOTAAL NOORD-LIMBURG	***4340,8057***	***80,0650***	***195,9100***	***4616,7807***

REGIO MIDDEN *in hectaren*	*Eigendom*	*In Beheer*	*In erfpacht*	*Totaal*
Turfkoelen - omgeving Paarlo	*7,8810*			*7,8810*
Sarsven en Banen - Schoorkuilen	*286,0092*			*286,0092*
Weerterbos - Hugterbroek	*852,8987*	*0,2359*		*853,1346*
Roeventer Peel	*46,8816*			*46,8816*
Rozendaal - Marissen - Schrevenhof - Hee	*409,0670*	*0,1525*		*409,2195*
Wellenstein	*48,6220*			*48,6220*
Exaten - Haelense beekdal	*231,2858*			*231,2858*
Spaanse Bos	*21,6110*			*21,6110*
Beylshof	*81,0557*			*81,0557*
Dubbroek - Blericksche bergen	*162,5029*			*162,5029*
Langhout	*42,7303*			*42,7303*
Winkel				*0,0000*
Tuspeel	*28,1305*			*28,1305*
Beesels Broek	*52,9768*	*8,8339*		*61,8107*
Smalbroek Zuidplas	*168,1695*			*168,1695*
Anna Beemd / Slaag / Polderveld	*99,4109*			*99,4109*
Linnerweerd	*23,9297*	*26,1579*		*50,0876*
Linnerheide	*144,2433*			*144,2433*
Sweeltje - Munningsbos	*118,6444*	*0,7130*		*119,3574*
Oolderveld - Isabellegreend - Ooldergree	*252,7985*	*2,2070*		*255,0055*
Osen - Overlaat van Linne	*177,2760*			*177,2760*
Aerwinkel / op de Borg / Vlootbeek	*22,8788*	*1,4983*		*24,3771*
Haelensch Broek	*5,8015*			*5,8015*
Nieuw Tergouwen	*0,1515*			*0,1515*
Kesselse Bergen	*3,5904*			*3,5904*
Schelkensbeek	*7,6326*	*1,5220*		*9,1546*
Neerbeekdal	*0,8965*			*0,8965*
Grathemer Molen	*0,1669*			*0,1669*
Ophovense Zandberg	*48,6668*			*48,6668*
Aalsbeek	*0,9285*			*0,9285*
TOTAAL MIDDEN-LIMBURG	***3346,8383***	***41,3205***	***0,0000***	***3388,1588***

REGIO ZUID *in hectaren*	*Eigendom*	*In Beheer*	*In erfpacht*	*Totaal*
Platte Bosch				*0,0000*
De Dellen - Meerssenerbroek - Curfsgroeve	*164,1865*	*30,7142*		*194,9007*
Kasteel Neercanne - Millenniumbos	*58,6658*			*58,6658*
Gerendalsbos				*0,0000*
Van Tienhovenmolen				*0,0000*
Bemelerberg - Schiepersberg - groeven	*264,9043*			*264,9043*
Bergse Heide - Ingendael	*177,7519*	*13,2796*		*191,0315*
Kasteel Goedenraad - Eyserbos - Bulkemsb	*90,0024*			*90,0024*
Cottessen - Bellet	*87,1900*			*87,1900*
Wittemer Molen	*34,4303*			*34,4303*
Gronsveld	*3,1485*			*3,1485*
Klingeleberg	*10,2352*			*10,2352*
Wolfhagerbos				*0,0000*
De Rüscher - Rüschergroeve				*0,0000*
Eijsder Beemden	*51,1826*			*51,1826*
Kleine Weerd	*2,5490*	*6,1761*		*8,7251*
Pietersplas	*140,6387*	*0,6744*		*141,3131*
Platiel Mesch - Mescher plukbos	*8,6790*			*8,6790*
Kasteel Elsloo	*14,8635*	*1,1170*		*15,9805*
Landgoederenzone Maastricht - Mariëndaal	*10,9412*			*10,9412*
Oude Pastorie Beek	*1,5780*			*1,5780*
Vrouwenbosch	*12,9961*	*0,4180*		*13,4141*
Harles, Holset, Lemiers / Volmolen Vaals	*16,7320*			*16,7320*
Hoog Cruts	*0,9729*			*0,9729*
Ruïne Stein	*11,2086*			*11,2086*
Janssen molen	*0,1018*			*0,1018*
Standerdmolen Urmond	*0,0604*			*0,0604*
Anstelvallei	*86,0985*			*86,0985*
Platsbeek	*0,1420*			*0,1420*
Limbrichterbosch	*0,7950*			*0,7950*
TOTAAL ZUID-LIMBURG	***1250,0542***	***52,3793***	***0,0000***	***1302,4335***
TOTALE OPPERVLAKTE SLL IN HA.	***8937,6982***	***173,7648***	***195,9100***	***9307,3730***

Natuurgebied
Natuurgebied met gebouw
Gebouw

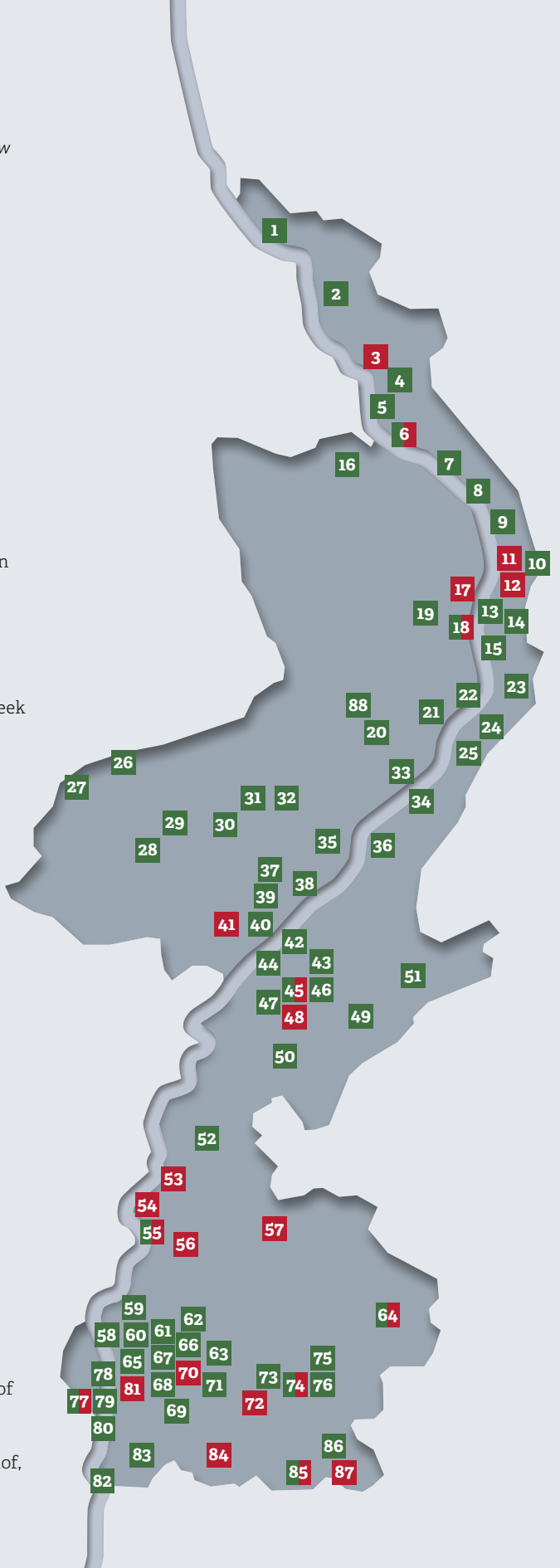

1 Molenberg
2 Gennepse Hei
3 Bleijenbeek
4 Eckeltse Bergen
5 Heukelomse Beek
6 Bosserheide
Bezoekerscentrum
De Maasduinen
7 Rode Hoek
8 Landgoed de Hamert
9 Dorperheide
10 Landgoed Arcen
11 Kasteeltuinen Arcen
12 Wijmarsche watermolen
13 Ravenvennen
14 Vreewater
15 Zwart Water
16 Boshuizerbergen
17 Houthuizer Molen
18 Kaldenbroek - Siebersbeek
Huys Kaldenbroek
19 Reulsberg
20 Langhout
21 Dubbroek
22 Maascorridor
23 Groote Heide
24 Jammerdal
25 Aalsbeek
26 Kievitsloop
27 Weerterbos
28 Roeventerpeel,
Schoorkuilen en Kwegt
29 Sarsven en De Banen
30 Aan de Bergen
31 Spaanse Bos
32 Ophovense Zandberg
33 In den Horsten
34 Schelkensbeek
35 Neerbeekdal
36 Beesels Broek
37 Landgoed Beijlshof
38 Haelens Broek
39 Haelens Beekdal -
Landgoed Exaten
40 Tuspeel
41 Grathermermolen
42 Maasplassen
43 Linnerheide - Mortelshof
44 Linnerweerd
45 Landgoed Rozendaal
Schrevenhof, Koningshof,
Heerenhof
46 Het Sweeltje
47 Reigersbroek
48 Historische tuin Montfort
49 Aerwinkel - Voorsterveld
50 Marissen
51 Turfkoelen
52 Limbrichterbos
53 Standerdmolen Urmond
54 Ruine Stein
55 Kasteelpark Elsloo
Kasteel Elsloo
en Slakmolen
56 Oude Pastorie
57 Janssenmolen Oirsbeek
58 Marienwaard
59 Meerssenerbroek
60 De Dellen
61 Curfsgroeve
62 Ingendael
63 Bergse Heide -
Meertensgroeve
64 Anstelvallei +
Nieuw Ehrenstein en
Klarenanstel
65 Hamsterakker Amby
66 Groeve Blom
67 Bemelerberg
68 Groeve 't Rooth
69 Juliangroeve - Schiepersberg
70 Van Tienhovenmolen
71 Akkerreservaat Sibbe
72 Wittemer Molen
73 Eyserbos - Trintelen
74 Landgoed Goedenraad
Kasteel Goedenraad
75 Klingeleberg-Vrouwenheide
76 Bulkemsbroek
77 Cannerbos +
Chateau Neercanne
78 Kleine Weerd
79 Pieterplas
80 Eijsder Beemden
81 Torenmolen Gronsveld
82 Navagne
83 Mescher Plukbos
84 Hoogcruts
85 Cottessen
Cottessen 3 en Hoeve Bervesj
86 Holset - Harles - Lemiers
87 Frankenhofmolen
88 Schoorveld

7.8 VERANTWOORDINGSVERKLARING

Het Limburgs Landschap onderschrijft de Code goed bestuur voor goede doelen, en handelt overeenkomstig. In deze verantwoordingsverklaring legt het bestuur verantwoording af over de drie algemeen geldende principes:

1 ONDERSCHEID DE FUNCTIES TOEZICHT HOUDEN, BESTUREN EN UITVOEREN

Het interne toezicht op bestuurlijke/uitvoerende taken vindt bij Het Limburgs Landschap plaats door de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht keurt de begroting en de jaarrekening goed, en benoemt de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht is onbezoldigd. De remuneratiecommissie uit de Raad van Toezicht houdt jaarlijks een functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder. De Raad van Toezicht heeft vastgelegd welke informatie zij verwacht te krijgen van de directeur-bestuurder.

Het bestuur wordt uitgeoefend door de directeur-bestuurder, die wordt ondersteund door de collega's op het kantoor in Lomm en de teams van de drie districten en Kasteeltuinen Arcen. In deze teams vindt onder eindverantwoordelijkheid van de directeur-bestuurder de uitvoering plaats.

Het bestuur legt door middel van jaarverslag en jaarrekening verantwoording af aan donateurs en subsidiegevers. Deze documenten worden beschikbaar gemaakt via de website van Het Limburgs Landschap.

In aansluiting op de statuten zijn reglementen vastgesteld voor de werkwijze van de Raad van Toezicht, de Raad van Advies, de directeur-bestuurder, de remuneratiecommissie en de financiële commissie. Ook deze staan op de website.

2 OPTIMALISEER DE EFFECTIVITEIT EN EFFICIENCY VAN BESTEDINGEN

In het Meerjarenbeleidsplan 2021-2025 heeft Het Limburgs Landschap de richtinggevende doelstellingen op de voor haar relevante gebieden vastgelegd. Op basis van dit beleidsplan, de beheerplannen en projectplannen voor terreinen en gebouwen enerzijds en de meerjarenraming anderzijds wordt jaarlijks de begroting opgesteld. Een tussentijdse evaluatie is uitgevoerd in 2023, waarna in 2025 een eindevaluatie volgt.

De kwaliteit van ons natuurbeheer is gecertificeerd in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap [SNL]. In 2023 heeft de audit in het kader van deze certificering plaatsgevonden, op grond waarvan het certificaat is verlengd. De SNL-subsidie bedraagt 84% van de landelijk bepaalde standaardkostprijzen, waarvan een continue prikkel uitgaat tot efficiënt werken.

De kwaliteit van het erfgoedbeheer is getoetst door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Raad voor Cultuur. Op grond hiervan is Het Limburgs Landschap aangewezen als Professionele Organisatie voor Monumentenonderhoud [POM]. De Inspectie overheidsinformatie en erfgoed houdt daarop toezicht.

Conform het beleggingsbeleid kan een deel van de beschikbare middelen dat niet als liquide middelen dient te worden aangehouden, worden belegd, tot een maximum van 50% van de totaal beschikbare middelen. De doelstelling is om het vermogen in reële termen [d.w.z. rekening houdend met inflatie] in stand te houden. Beleggen verloopt via een "gematigd defensief" beleggingsmandaat bij ABN-AMRO, waarbij gekozen is voor een portefeuille met een positieve impact op sociale- en milieudoelen.

3 OPTIMALISEER DE OMGANG MET BELANGHEBBENDEN

Medewerkers van Het Limburgs Landschap staan dagelijks in contact met een zeer grote en diverse groep van mensen, organisaties, media en overheden. Iedere doelgroep vraagt zijn eigen benadering. De inhoud, kwaliteit en wijze

van de te verstrekken informatie wordt daar voortdurend op afgestemd, waarbij er steeds naar gestreefd wordt de communicatie zodanig in te richten dat de verstrekte informatie relevant, eenduidig en toegankelijk is.

Communicatiemiddelen die worden ingezet zijn het kwartaalblad, de website, het Tv-programma Natuur en Zo en sociale media. Met name bij de uitvoering van projecten is het van belang dat bezoekers uitleg krijgen over het wat en waarom van de werkzaamheden, en bij wie ze terecht kunnen voor informatie. Daartoe worden info-bordjes opgehangen. Bij dat alles geldt dat Het Limburgs Landschap goed bereikbaar wil zijn voor vragen, opmerkingen en klachten. Daarvoor zijn we telefonisch goed bereikbaar, worden meldingen die binnenkomen via het algemene e-mailadres goed opgevolgd en reageren we waar nuttig op de reacties die we ontvangen op sociale media. Ook op deze wijze wil de Het Limburgs Landschap Mooi Dichtbij zijn.

Namens
Het Limburgs Landschap
Wilfed Alblas
Directeur-bestuurder

DEEL 2
FINANCIEEL VERSLAG 2023

STICHTING
HET LIMBURGS LANDSCHAP

JAARREKENING GECONSOLIDEERD 2023

Deze Jaarrekening betreft de geconsolideerde jaarrekening van Stichting het Limburgs Landschap, Landbouwbedrijf Limburgs Landschap B.V. en Stichting ROBUR.

FINANCIËLE VERANTWOORDING

Stichting het Limburgs Landschap [SLL] is keurmerkhouder van het CBF-Keurmerk [Centraal Bureau Fondsenwerving]. De jaarrekening 2023 is ingericht conform de in de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen [RJ650] opgenomen richtlijnen. Stichting het Limburgs Landschap is volgens de wet van Titel 9 boek 2 BW [artikel 360 lid 1] niet verplicht tot het laten controleren van de jaarrekening. Uitgangspunt daarbij is dat het totaal van Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten onder de grens van 7,5 mln ligt en daarnaast niet alle prestaties van de genoemde baten commerciële baten betreffen.

De Stichting wordt bestuurd door een directeur-bestuurder, waarop toezicht wordt gehouden door een Raad van Toezicht. In dit kader stelt de directeur-bestuurder de jaarrekening vast. De directeur-bestuurder legt de jaarrekening ter goedkeuring voor aan de Raad van Toezicht.

LANDBOUWBEDRIJF LIMBURGS LANDSCHAP

Op 4 april 2016 heeft de Stichting het Limburgs Landschap een landbouwbedrijf opgericht, genaamd Landbouwbedrijf Limburgs Landschap B.V. Het Landbouwbedrijf is statutair gevestigd in de gemeente Venlo.

Bij de oprichting zijn 1.400 aandelen geplaatst die een waarde vertegenwoordigen van € 140.000. De geplaatste aandelen zijn door de oprichter, Stichting het Limburgs Landschap, volgestort. Het Landbouwbedrijf wordt bestuurd door de directeur-bestuurder van Het Limburgs Landschap. Alle niet verpachte akkers en graslanden van de Stichting zijn in gebruik gegeven aan de BV. Het beheer inclusief de baten en lasten betreffende de akkers en de grote grazers [runderen en paarden] zijn geheel en het beheer van de niet verpachte graslanden zijn voor een deel in deze BV ondergebracht. De kosten van het rasteren en de kosten van het maaien van de natte graslanden met wetlandtracks zijn voor rekening van de Stichting.

STICHTING ROBUR

Het bestuur van de Stichting ROBUR heeft haar jaarrekening vastgesteld. De jaarrekening van ROBUR is geconsolideerd in de nu voorliggende jaarrekening en in die hoedanigheid door de accountant gecontroleerd.

DE JAARREKENING 2023 BESTAAT UIT:

- De balans per 31 december 2023 met toelichting daarop;
- De staat van baten en lasten over het boekjaar 2023 met toelichting daarop.
  In deze toelichting is mede begrepen het overzicht *"Specificatie en verdeling kosten naar bestemming"*;
- De bestemming van het resultaat;
- De overige gegevens.

FINANCIERINGSSTRUCTUUR

De opbouw van het resultaat [overschot / tekort] dient bezien te worden tegen de achtergrond van de financieringsstructuur van SLL. Hierbij worden zeven belangrijke geldstromen onderscheiden, namelijk:

- het structurele deel van het beheer;
- het verwerven van natuurterreinen en gebouwen;
- het uitvoeren van projecten;
- de bijzondere baten en lasten;
- het resultaat op financieel beheer [liquide middelen en beleggingen];
- resultaat verhuur van vakantiewoningen;
- resultaat Kasteeltuinen Arcen.

Het resultaat van deze afzonderlijke geldstromen geeft het volgende beeld en kan als volgt worden toegelicht *[de cijfers worden hier op een iets andere wijze gepresenteerd dan in de staat van baten en lasten]*:

	2023	2022
Structureel deel beheer	*914.029*	*854.145*
Verwerven van natuurterreinen en gebouwen	*-1.415.036*	*-360.859*
Uitvoeren van Projecten	*-2.130.703*	*-1.243.605*
Bijzondere inkomsten en uitgaven	*1.904.675*	*1.673.460*
Resultaat financieel beheer	*962..913*	*-2.210.467*
	235.879	***-1.287.326***
Resultaat verhuur vakantiewoningen	*321.148*	*341.721*
Resultaat Kasteeltuinen Arcen	*64.451*	*280.745*
TOTAAL	***621.478***	***-664.860***

HET STRUCTURELE DEEL VAN HET BEHEER

In het structurele deel van het beheer worden alle baten en lasten ten behoeve van de eigen organisatie verantwoord, die nodig zijn om de bedrijfsvoering naar behoren te kunnen laten functioneren. Dit onderdeel van de exploitatie wordt gefinancierd met structurele inkomsten zoals beheersubsidies, exploitatiesubsidies, bijdragen van beschermers en inkomsten uit terreinen en inkomsten t.b.v. het Steunpunt Landschapsbeheer.

HET VERWERVEN VAN NATUURTERREINEN

De verwervingskosten van natuurterreinen worden deels gefinancierd uit ontvangen subsidies van overheden.

Over in het verleden via de zogeheten PNB-regeling [Regeling subsidies particuliere terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties] ontvangen aankoopsubsidies is een juridisch geschil ontstaan. Naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door enkele particuliere grondbezitters over de PNB-regeling, welke klacht volgens de Europese Commissie later zou zijn 'opgevolgd' door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters ['VGG'], oordeelde de Europese Commissie in een besluit d.d. 2 september 2015, dat de Staat de subsidieregeling weliswaar onterecht niet van tevoren heeft aangemeld bij de Commissie, maar keurde zij die regeling achteraf alsnog zonder verdere voorwaarden goed. Zowel de VGG als de natuurbeschermingsorganisaties hebben op verschillende gronden tegen dit besluit van de Europese Commissie beroep ingesteld. De VGG heeft beroep ingesteld, omdat zij van mening is dat de formele onderzoeksprocedure had moeten worden geopend. De natuurbeschermingsorganisaties hebben mede beroep aangetekend, omdat de natuurbeschermingsorganisaties onder andere in tegenstelling tot de Europese Commissie van mening zijn dat zij niet kwalificeren als 'onderneming', maar een organisatie die overheidsbeleid vormgeeft en uitvoert. Aldus is geen sprake is van staatssteun die tevoren had moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie. Voorts is er naar het inzicht van de natuurbeschermingsorganisaties evenmin sprake geweest van een 'economisch voordeel', althans niet in de mate die de Europese Commissie lijkt aan te nemen en heeft de PNB regeling niet geleid tot een vervalsing van de mededinging en/of een beïnvloeding van het interstatelijk handelsverkeer, omdat het alleen gaat over Nederlandse natuur die de overheid tevoren had aangewezen en moest worden behouden of ontwikkeld.

In september 2020 is er een uitspraak geweest van het EU Hof van Justitie in Luxemburg. In dit arrest zijn de conclusies van het EU Gerecht uit 2018 in stand gelaten en is geoordeeld dat de Europese Commissie de PNB regeling middels een verkeerd onderzoeksprocedure heeft beoordeeld, en er zodoende een procedureel gebrek kleefde aan het eerdere besluit van de Europese Commissie uit 2015. Het gevolg van de arresten van het Gerecht en het EU Hof van Justitie is dat het besluit van de Europese Commissie van 2 september 2015 nietig is. De Europese Commissie zal de PNB regeling vermoedelijk aan een hernieuwde beoordeling onderwerpen en daarbij de formele procedure volgen. Natuurbeschermingsorganisaties wachten [de voortgang van] dit eventuele hernieuwde onderzoek af en zien de uitkomst ervan wederom met vertrouwen tegemoet. Tot op heden is de Europese Commissie het onderzoek niet geopend. Het is niet bekend of en zo ja wanneer het hernieuwde onderzoek zal beginnen.

In het kader van de PNB-regeling, gelijk de subsidieregelingen vóór de invoering van de PNB-regeling in 1993, werden de natuurbeschermingsorganisaties belast met de aankoop of verkrijging van gronden ten behoeve van de totstandbrenging van de Nederlandse Ecologische Hoofdstructuur [thans: Natuurnetwerk Nederland] met als uitdrukkelijk doel de verworven gronden planmatig te transformeren en daarmee ook financieel af te waarderen tot natuurterrein, om deze eeuwigdurend als natuur te beheren en te behouden, alsmede gratis open te stellen voor het publiek. De waarde van deze terreinen is in beginsel nihil, omdat kwalitatief adequaat beheer van natuurterreinen per saldo geld kost. In die zin is er ook geen sprake van financiële bevoordeling of andersoortig begunstiging van de natuurbeschermingsorganisaties waardoor naar onze mening ook geen sprake is van staatssteun. Terugvordering van subsidies dan wel de rente daarover is naar onze mening thans ook niet aan de orde. Daarom is gelijk aan voorgaande jaren geen verplichting opgenomen in de jaarrekening. Voor de volledigheid zij opgemerkt dat mocht de Europese Commissie na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake is van [on]verenigbare staatssteun,

de Staat gedwongen kan zijn [een deel van] de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties. Welk besluit de Europese Commissie zal nemen, zal eerst echter moeten worden afgewacht. We blijven ons verder graag richten op onze relatie en samenwerking met particuliere natuureigenaren, die Het Limburgs Landschap van grote waarde vindt en met wie wij in grote mate belangen delen, ook ten aanzien van toekomstig natuurbeheer. De Terrein Beherende Organisaties ['TBO's'] en de VGG blijven in gesprek om te verkennen of er mogelijkheden zijn om de inmiddels langlopende zaak in der minne te beslechten. [Ook] bij een minnelijke regeling dient rekening te worden gehouden met materiële gevolgen voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

HET UITVOEREN VAN PROJECTEN

Hieronder vallen de opbrengsten en kosten van de uitgevoerde projecten. Naast het uitvoeren van projecten natuurterreinen zijn dat ook de projecten voor restauratie en groot onderhoud van onze gebouwen. De kosten van projecten natuurterreinen worden voor het grootste deel gefinancierd uit hiervoor ontvangen subsidies van overheden en particuliere fondsen. De restauratieprojecten of projecten [groot] onderhoud gebouwen worden vaak voor 60% of minder gesubsidieerd.
Voor de Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die Het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt *[Zie Voorzieningen op blz. 77]*.

DE BIJZONDERE BATEN EN LASTEN

De bijzondere bateninkomsten bestaan uit de inkomsten uit bijzondere baten, giften, legaten, nalatenschappen en bijdragen van de Nationale Postcode Loterij en dergelijke. Het resultaat van de Stichting ROBUR is als bijzondere inkomst opgenomen. De terugbetaling van de NOW is als bijzondere last verwerkt.

RESULTAAT FINANCIËLE BEHEER

Naar aanleiding van de door de Raad van Toezicht nieuw vastgestelde kaders voor financieel beheer heeft de stichting in 2023 belegd via een beleggingsmandaat voor een bedrag van € 5.600.000. Op blz. 110 wordt dit verder toegelicht. Ook de rente-inkomsten uit spaarrekeningen worden hier opgenomen.

RESULTAAT VERHUUR VAKANTIEWONINGEN

Een deel van de [monumentale] panden is gerenoveerd of gerestaureerd en wordt verhuurd als vakantiewoningen. De inkomsten die de Stichting hiermee genereert worden aangewend om de restauratie van de panden te kunnen financieren en de monumenten te onderhouden. Voor de verhuur wordt gebruik gemaakt van de diensten van een bemiddelingsbureau.

RESULTAAT KASTEELTUINEN ARCEN

Het resultaat heeft uitsluitend betrekking op de exploitatie van de Kasteeltuinen in enge zin. Hierbij is geen rekening gehouden met de kosten van directie en financiële administratie en projectmatige uitgaven die via de voorziening lopen. Ondanks het mindere weer in – met name de herfst van - 2023 heeft Kasteeltuinen een bezoekersaantal van ruim 187.000 [2022: 186.0000] gehad. Het resultaat over 2023 is positief € 64.451.

RESERVES

De volgende reserves worden onderscheiden:
- de continuïteitsreserve;
- reserve instandhouding en restauratie gebouwen;
- reserve aankoop natuurterreinen en gebouwen;
- bestemmingsreserve Robur;
- activa doelstelling
- activa bedrijfsvoering

De uitkomst van de staat van baten en lasten wordt bij besluit van de directeur-bestuurder en na goedkeuring van de Raad van Toezicht over de reserves verdeeld.

CONTINUÏTEITSRESERVE

Door deze reserve kan de Stichting plotselinge tegenvallers bufferen en kan voorkomen worden dat er bij het plotseling wegvallen van een deel van de inkomsten onmiddellijk zodanig moet worden bezuinigd dat de doelen van de Stichting in gevaar komen, of er zelfs ontslagen moeten vallen.

De Stichting streeft naar een continuïteitsreserve van 1,5 keer de jaarlijkse kosten van het eigen personeel. In geval de continuïteitsreserve lager is, kan aanvulling plaats vinden uit andere reserves of uit eventuele overschotten op de jaarrekening. Deze reserve wordt gevoed door een dotatie bij besluit van de directeur-bestuurder na goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Het saldo van de Continuïteitsreserve per 31-12-2022 bedroeg € 5.298.960. De jaarlijkse kosten van het eigen personeel over 2023 bedragen € 5.218.390. 1,5 maal deze personeelskosten is € 7.827.585. Om de streefwaarde te halen zou dit een toevoeging van € 2.528.625 betekenen. In 2023 heeft Het Limburgs Landschap een positief resultaat behaald van € 621.478, daarvan wordt € 410.932 aan de Continuïteitsreserve toegevoegd. Het saldo van deze reserve per 31-12-2023 is daarmee € 5.709.894.

RESERVE INSTANDHOUDING EN RESTAURATIE GEBOUWEN

Deze reserve is bedoeld voor calamiteiten rond gebouwen of bouwwerken die niet onder de verzekering vallen en voor het bekostigen van onverwachte of tegenvallende restauraties. De Stichting streeft naar een omvang van € 3.000.000. Deze reserve wordt gevoed door een dotatie bij besluit van de directeur-bestuurder na goedkeuring van de Raad van Toezicht. De afschrijvingen op het kantoorpand Kloosterhof in Lomm vloeit jaarlijks terug in deze reserve en bedraagt € 85.383. De reserve bedraagt daarmee € 1.506.149.

RESERVE AANKOOP NATUURTERREINEN EN GEBOUWEN

Deze reserve waarborgt onze slagkracht als zich plots bijzondere aankoopkansen voordoen. De Stichting streeft naar een omvang van € 2.000.000. Deze reserve wordt gevoed door een dotatie bij besluit van de directeur-bestuurder na goedkeuring van de Raad van Toezicht. Eind 2023 bedraagt de reserve € 1.840.296.

BESTEMMINGSRESERVE ROBUR

De bestemmingsreserve van Stichting ROBUR is uitsluitend bestemd voor materiële ondersteuning van Stichting het Limburgs Landschap. Op aanvraag zijn deze gelden beschikbaar voor projecten of aankoop natuurterreinen bij besluit van het bestuur van Stichting ROBUR.

ACTIVA DOELSTELLING

De hoogte van deze reserve is gelijk aan de hoogte van de waarde van de activa die bijdraagt aan de doelstelling van de stichting. Het betreffen de activa bedrijfsmiddelen.

ACTIVA BEDRIJFSVOERING

De hoogte van deze reservering is gelijk aan de hoogte van de waarde van de activa die er t.b.v. de bedrijfsvoering zijn. Het betreffen de activa kantoorgebouw en kantoorinventaris.

SAMENVATTEND

De hiervoor aangegeven wijze van financiering waarborgt de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van de Stichting en garandeert een slagvaardige en doeltreffende inzet van beschikbare middelen.

Bossen, natuurterreinen en monumenten kunnen zo adequaat worden veiliggesteld, ingericht en onderhouden en de toegankelijkheid is blijvend gewaarborgd.

Voor 2023 hebben de volgende mutaties zich voorgedaan. De toevoeging [€ 2.823] aan Bestemmingsreserve Robur volgt uit het besluit van het bestuur van Robur. De dotatie [€ 149.842] aan de fondsen volgt uit de bestemming die de gevers aan deze middelen hebben toegekend. De reserve instandhouding en restauratie gebouwen neemt toe met de afschrijving [€ 85.383] van het kantoor Kloosterhof. De activa doelstelling neemt toe met € 62.728 door investeringen in 2023. De activa bedrijfsvoering neemt af met € 90.230 door afschrijvingen in 2023. Besloten is het resterende resultaat toe te voegen aan de continuïteitsreserve.

FONDSEN

De Stichting heeft vier fondsen gevormd waarvan drie op naam. Het Bestemmingsfonds aankoop natuurterreinen, het Verkooijenfonds - fonds voor landschapsontwikkeling Gaasbeek Belfelds Randen, het Beusmans Jeurissen fonds en het Anna Maria Sidonia fonds. *Voor een toelichting zie Fondsen op blz. 90.*

VOORZIENINGEN

VOORZIENING PROJECTEN IN UITVOERING

Voor de Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die vaak meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt *[voor een toelichting zie Voorzieningen op blz. 91].*

VOORZIENING AANKOOP KLOOSTERGOED ST. PAUL

Ten behoeve van de aankoop op termijn van het Kloostergoed Missiehuis St. Paul wordt met ingang van 2018 jaarlijks € 50.000 toegevoegd aan de "voorziening Aankoop Kloostergoed St Paul", tot een maximum van € 500.000. De daadwerkelijke eigendomsoverdracht, en daarmee ook het voldoen van de aankoopsom groot € 500.000, vindt plaats zodra de laatste bewoner van het Kloostergoed vertrekt.

BESTEDINGSPERCENTAGE

Het bestedingspercentage is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

Het beleid van de Stichting is erop gericht om een zo hoog mogelijk percentage van de totale baten te besteden aan de doelstelling. Het streven is om het vijfjaargemiddelde niet onder de 80% te laten zijn. Jaarlijkse verschillen zijn onvermijdelijk, doordat grondaankopen, afrekening van projecten en zeker ook het resultaat van de beleggingen moeilijk beïnvloedbaar zijn. Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren 2019 t/m 2023, alsmede het gemiddelde over deze reeks van vijf jaren:

2019	2020	2021	2022	2023	GEMIDDELD
102,5%	*100,2%*	*97,4%*	*84,9%*	*98,7%*	*96,7%*

Voor een toelichting op het bestedingspercentage van 2023 zie blz. 97.

KOSTENPERCENTAGE BEHEER EN ADMINISTRATIE

Het kostenpercentage Beheer en Administratie is de verhouding van de kosten voor Beheer en Administratie in relatie tot de totale lasten procentueel weergegeven.
De kosten voor Beheer en Administratie zijn kosten die niet toe te rekenen zijn aan de doelstelling of werving van baten. Deze kosten zijn geen kostencategorie op zich, maar ontstaan na toerekening van de kosten aan de bepaalde bestemmingen. Deze toerekening vindt plaats op basis van de specificatie en verdeling kosten naar bestemming op blz. 98.

Het beleid van de Stichting is erop gericht om de kosten voor Beheer en Administratie zo laag mogelijk te houden met een streefpercentage van maximaal 5%. Maar kostenbeperking mag geen doel op zich zijn want dit kan ten koste gaan van de kwaliteit van de bedrijfsvoering.

Onderstaand zijn de kosten voor Beheer en Administratie en het Kostenpercentage Beheer en Administratie weergegeven voor de jaren 2019 t/m 2023, alsmede het gemiddelde over deze reeks van jaren:

	2019	2020	2021	2022	2023	GEMIDDELD
Kosten B&A	*€ 439.609*	*€ 424.645*	*€ 408.018*	*€ 411.978*	*€ 309.536*	*€ 398.757*
%	*2,80%*	*3,37%*	*2,62%*	*3,19%*	*1,89%*	*2,77%*

PERCENTAGE WERVINGSKOSTEN

Het percentage wervingskosten is de verhouding van de wervingskosten in relatie tot de som van de geworven baten procentueel weergegeven *[zie de Staat van baten en lasten]*.

Het beleid van de Stichting is erop gericht dat het percentage maximaal 5% mag bedragen. Dit percentage kan echter van jaar tot jaar sterk fluctueren door incidenteel hoge baten uit aankoop- en projectsubsidies, nalatenschappen en giften.

	2019	2020	2021	2022	2023
Som van de geworven baten	*€ 9.678.113*	*€ 8.058.531*	*€ 10.412.026*	*€ 9.166.591*	*€ 9.711.817*
Wervingskosten	*€ 204.846*	*€ 234.442*	*€ 233.230*	*€ 223.520*	*€ 232.571*
Percentage wervingskosten	*2,12%*	*2,91%*	*2,24%*	*2,44%*	*2,39%*

BALANS [*na verwerking resultaatverdeling*]	**31 DECEMBER 2023**		**31 DECEMBER 2022**	
ACTIVA				
MATERIËLE VASTE ACTIVA				
. Natuurterreinen	-		-	
. Kantoorgebouw	1.213.181		1.298.564	
. Bedrijfsmiddelen	342.407		279.679	
. Kantoorinventaris	10.249		15.096	
. Overige inventaris	161.357		189.283	
		1.727.194		**1.782.622**
FINANCIËLE VASTE ACTIVA				
. Effecten		**5.524.324**		**7.255.220**
VEESTAPEL		**103.780**		**113.050**
VOORRADEN		**54.686**		**35.795**
VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA				
. Subsidies	2.594.626		4.424.630	
. Overige debiteuren	1.196.018		979.045	
. Projecten in uitvoering	878.810		2.729.923	
		4.669.454		**8.133.598**
LIQUIDE MIDDELEN		**11.431.262**		**3.308.897**
		23.510.700		**20.629.182**
PASSIVA				
RESERVES				
Continuïteitsreserve		**5.709.894**		**5.298.960**
Bestemmingsreserves				
. Reserve instandhouding en restauratie gebouwen	1.506.149		1.420.766	
. Reserve aankoop natuurterreinen en gebouwen	1.840.296		1.840.296	
. Bestemmingsreserve Robur	99.708		96.886	
. Activa doelstelling	342.407		279.679	
. Activa bedrijfsvoering	1.223.430		1.313.660	
		5.011.990		**4.951.287**
FONDSEN				
. Bestemmingsfonds aankoop natuur	81.857		40.365	
. Verkooijenfonds	29.769		16.629	
. Beusmans Jeurissenfonds	44.042		38.833	
. Sidonia fonds	90.000		-	
		245.668		**95.827**
VOORZIENINGEN				
. Voorziening projecten in uitvoering	9.043.289		7.911.851	
. Voorziening aankoop Kloostergoed St. Paul	300.000		250.000	
		9.343.289		**8.161.851**
KORTLOPENDE SCHULDEN				
. Niet opgenomen vakantiedagen	247.417		160.579	
. Opgebouwd vakantietoeslag	162.313		117.237	
. Overige kortlopende schulden	2.790.129		1.843.441	
		3.199.859		**2.121.257**
		23.510.700		**20.629.182**

STAAT VAN BATEN EN LASTEN	2023 WERKELIJK	2023 BEGROOT	2022 WERKELIJK
BATEN			
. Baten van Particulieren	1.439.623	565.000	1.007.804
. Baten van Bedrijven	242.348	106.950	128.289
. Baten van loterijorganisaties	1.125.000	1.125.000	1.125.000
. Baten van subsidies van overheden	6.784.296	9.775.602	6.454.800
. Baten van andere organisaties zonder winststreven	120.550	-	450.698
SOM VAN DE GEWORVEN BATEN	**9.711.817**	**11.572.552**	**9.166.591**
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en diensten	6.275.325	5.414.650	6.296.040
Overige baten en lasten	37.228	-	44.310
SOM DER BATEN	**16.024.370**	**16.987.202**	**15.506.941**
LASTEN			
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN			
. Aankoop natuurterreinen	2.325.688	2.163.816	1.763.187
. Projecten natuurterreinen/gebouwen	4.092.896	5.537.003	3.121.914
. Beheer natuurterreinen/gebouwen	8.034.065	7.561.648	7.505.353
. Steunpunt Landschapsbeheer	592.929	447.602	153.440
. Voorlichting en belangenbehartiging	778.120	785.729	781.942
	15.823.698	**16.495.798**	**13.325.836**
WERVINGSKOSTEN	**232.571**	**183.219**	**223.520**
KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE	**309.536**	**359.887**	**411.978**
SOM DER LASTEN	**16.365.805**	**17.038.905**	**13.961.334**
SALDO VOOR FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	**-341.435**	**-51.703**	**1.545.607**
SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	**962.913**	**54.600**	**-2.210.467**
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	**621.478**	**2.897**	**-664.860**

RESULTAATBESTEMMING 2023	
TOEVOEGING/ONTTREKKING AAN:	
. Continuïteitsreserve	410.932
. Reserve instandhouding en restauratie gebouwen	85.383
. Reserve aankopen natuurterreinen	-
. Reserve instandhouding en omvorming natuurterreinen	-
. Activa doelstelling	62.728
. Activa bedrijfsvoering	-90.230
. Dotatie aan fondsen	149.842
DOOR HET BESTUUR VAN STICHTING ROBUR BESTEMD VOOR:	
. Bestemmingsreserve Stichting ROBUR	2.823
	621.478

TOELICHTING OP DE BALANS EN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

De jaarrekening 2023 is opgesteld overeenkomstig de aangepaste *Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen [RJ650].*

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de stichting. Voor zover niet nader toegelicht, zijn activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde. Alle bedragen zijn in euro's tenzij anders aangegeven. Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

ALGEMEEN

BTW

Stichting het Limburgs Landschap valt in beginsel volledig in de BTW. Er wordt over de opbrengsten BTW in rekening gebracht en deze wordt afgedragen. Naast deze opbrengsten ontvangt de Stichting ook bijdragen van overheden e.d. Dit zijn bijdragen die niet toerekenbaar zijn aan belaste prestaties. Hierdoor is de BTW op facturen van algemene kosten deels verrekenbaar, ter hoogte van het zogenaamde pre pro rata percentage. Dit percentage wordt jaarlijks opnieuw berekend. Over 2023 bedraagt deze 69%. Dit betekent dat 31% van de betaalde BTW over de algemene kosten niet verrekenbaar is. Het niet verrekenbare deel van de BTW wordt apart als kostenpost opgevoerd. Landbouwbedrijf Limburgs Landschap valt volledig in de BTW. Samen met de stichting vormt het een fiscale eenheid voor de BTW. Stichting Robur is vrijgesteld van BTW.

WAARDERINGSGRONDSLAGEN

ALGEMEEN

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

NATUURTERREINEN EN ERFGOED

De natuurterreinen zijn met het oog op de instandhoudingsverplichting in het kader van onze doelstellingen, geheel afgeschreven doordat op de verwervingskosten de subsidies en de eigen bijdrage in mindering zijn gebracht.

KANTOORGEBOUW

In de loop van 2020 is het geheel verbouwde kantoorpand de Kloosterhof te Lomm in gebruik genomen. De verbouwing vond plaats in het kader van de bedrijfsvoering. Het pand wordt gewaardeerd tegen verbouwingskosten minus afschrijvingen.

BEDRIJFSMIDDELEN

Voor een gedetailleerd overzicht van geactiveerde bedrijfsmiddelen en afschrijvingssystematiek wordt verwezen naar bijlage B van deze jaarrekening.
De aanschaffingen ten behoeve van het terreinbeheer vinden plaats in het kader van de doelstelling, de kantoorinventaris in het kader van de bedrijfsvoering.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

EFFECTEN

De aandelen- en obligatieportefeuille wordt gewaardeerd tegen de beurswaarde per ultimo boekjaar.

VOORRADEN

De voorraden zijn gewaardeerd tegen kostprijs.

VORDERINGEN

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie en vervolgens gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling van de vorderingen.

ONDERHANDEN PROJECTEN

Per einde boekjaar wordt onder projecten in uitvoering het saldo van de ontvangsten en de gemaakte kosten verantwoord. Het betreffen met name projecten die jaar overschrijdend zijn.

LIQUIDE MIDDELEN

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

RESERVES EN FONDSEN

Indien een deel van de reserves en fondsen is afgezonderd omdat daaraan een beperktere bestedingsmogelijkheid is gegeven dan - gezien de doelstelling van de organisatie - zou zijn toegestaan en deze beperking door derden is aangebracht, wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsfonds. Indien de beperking door het bestuur is aangebracht, wordt dit deel aangemerkt als bestemmingsreserve.

KORTLOPENDE SCHULDEN EN OVERIGE FINANCIËLE VERPLICHTINGEN

Kortlopende schulden en overige financiele verplichtingen worden na eerste opname gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode.

GRONDSLAGEN VOOR RESULTATENBEPALING

GEWORVEN BATEN

De geworven baten worden verantwoord voor het door de stichting ontvangen bedrag zonder dat de door de eigen organisatie gemaakte kosten in mindering zijn gebracht. De baten worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben.

DONATIES EN GIFTEN

Donaties en giften worden verantwoord in het jaar waarin zij worden ontvangen, met uitzondering van ontvangsten die kunnen worden toegerekend aan een periode waarin een bepaalde mailingactie heeft plaats gevonden.

NALATENSCHAPPEN

Nalatenschappen worden opgenomen in het boekjaar waarin een betrouwbare schatting van de omvang kan worden gemaakt. Hiervan is in ieder geval sprake bij ontvangst van de akte van verdeling. Mogelijk wordt een vordering uit nalatenschappen verantwoord.

BATEN VAN BEDRIJVEN EN ANDERE ORGANISATIES ZONDER WINSTOOGMERK

De ontvangen baten van bedrijven en andere organisaties zonder wistoogmerk worden verantwoord voor het door de stichting ontvangen bedrag. Verwerking vindt plaats in het jaar waarin de bate is ontvangen dan wel door die derde is toegezegd.

BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES

De baten van loterijorganisaties worden in het jaar verantwoord waarin deze definitief zijn toegezegd.

BIJDRAGEN VAN OVERHEDEN

Ontvangen overheidsbijdragen voor projecten worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruit ontvangen baten. Zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de organisatie zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden, wordt de bijdrage als bate verantwoord. Overheidssubsidies zoals subsidieregeling Natuur en Landschap, exploitatiesubsidie en overheidssubsidies waardevermindering worden als baten verantwoord in het jaar waarop ze betrekking hebben. Op balansdatum kan hiervan een vordering op de balans staan.

BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN PRODUCTEN

Opbrengsten uit de verkoop van producten worden onder de baten opgenomen. De baten worden verantwoord onder aftrek van kortingen en over de omzet geheven belastingen. De door de stichting in dit verband gemaakte eigen kosten worden als kosten van verantwoord.

BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN DIENSTEN

Baten uit het verlenen van diensten worden in de exploitatierekening verwerkt wanneer het bedrag van de baten op betrouwbare wijze kan worden bepaald, de inning van de te ontvangen vergoeding waarschijnlijk is, de mate waarin de dienstverlening op balansdatum is verricht betrouwbaar kan worden bepaald en de reeds gemaakte kosten en de kosten die [mogelijk] nog moeten worden gemaakt om de dienstverlening te voltooien op betrouwbare wijze kunnen worden bepaald.

TOEREKENING LASTEN

De bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de verplichting is aangegaan. Bestedingen, subsidies en particuliere bijdragen met betrekking tot projecten worden verantwoord in het jaar waarin het project of een projectfase definitief is afgerekend.

Direct toerekenbare kosten worden direct toegerekend aan de categorieën doelstellingen, werving baten of beheer en administratie. De overige lasten worden toegerekend aan de doelstellingen, werving baten en beheer en administratie op basis van een tijdsverdeling van het personeel aan de desbetreffende categorie. De verdeling wordt bepaald per medewerker.

PERSONEELSBELONINGEN

De beloningen van het personeel worden als last in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen.

PENSIOENEN

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. De dekkingsgraad van het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw per 31december 2023 is 114,4%.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Zowel de rentebaten en beleggingsopbrengsten, alsmede de kosten die hiermee gemoeid zijn, worden verantwoord onder de financiële baten en lasten.

TOELICHTING OP DE BALANS

ACTIVA

MATERIËLE VASTE ACTIVA

NATUURTERREINEN

NATUURTERREINEN DEELS GESUBSIDIEERD DOOR OVERHEID	
Aankopen t/m 2022	*69.597.182*
Aankopen 2023	*296.545*
Totale verwervingskosten	*69.893.727*
Subsidies en eigen bijdragen t/m 2022	*-69.597.182*
Subsidies en eigen bijdragen 2023	*-296.545*
BALANS PER 31 DECEMBER 2023	**-**

NATUURTERREINEN NIET GESUBSIDIEERD	
Aankopen t/m 2022	*26.958.378*
Aankopen 2023	*1.147.386*
Totale verwervingskosten	*28.105.764*
Bijdragen derden en directe afschrijvingen t/m 2022	*-26.958.378*
Bijdragen derden en directe afschrijvingen 2023	*-1.147.386*
BALANS PER 31 DECEMBER 2023	**-**

Voor een specificatie van de aankopen 2023 zie bijlage A.

KANTOORGEBOUW

In de loop van 2020 is het geheel verbouwde kantoorpand de Kloosterhof te Lomm in gebruik genomen. De verbouwingskosten worden in 20 jaar afgeschreven, de installaties worden in 15 jaar afgeschreven.

	Kantoorgebouw
Balans per 1 januari 2023	*1.298.564*
Investeringen 2023	*-*
Afschrijvingen 2023	*-85.383*
BALANS PER 31 DECEMBER 2023	***1.213.181***

INVENTARIS EN BEDRIJFSMIDDELEN

	Buitendienst	*Kantoor*
Balans per 1 januari 2023	*279.679*	*15.096*
Investeringen 2023	*156.207*	*-*
Afschrijvingen 2023	*-93.480*	*-4.847*
BALANS PER 31 DECEMBER 2023	***342.406***	***10.249***

De inventaris en bedrijfsmiddelen t.b.v. de buitendienst zijn direct in gebruik voor de doelstelling. De kantoorinventaris is direct in gebruik voor de bedrijfsvoering. *Voor een specificatie zie bijlage B.*

OVERIGE INVENTARIS, NIET IN EIGEN GEBRUIK

De Stichting kocht van 2017 t/m 2019 de inventaris t.b.v. de inrichting van het horecadeel van de Oude Pastorie, Nieuw Ehrenstein en de Groote Heide. Ten behoeve van het gebruik van deze inventaris is een huurkoopovereenkomst afgesloten met de huurders van de panden. De huurkoopsom wordt door de kopers voldaan in gelijke maandtermijnen op basis van een annuïteit waarin een bedrag voor aflossing opgenomen is. De balanswaarde per 31-12-2023 bedraagt € 161.357. De inventaris gaat in eigendom over na het voldoen van de laatste huurtermijn.

	Stand per 31-12-2023	*Stand per 31-12-2022*
Inventaris Oude Pastorie	*48.491*	*63.178*
Inventaris Nieuw Ehrenstein	*52.277*	*59.934*
Inventaris Groote Heide	*60.589*	*66.171*
	161.357	***189.283***

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	Aandelen	*Obligaties*	*Totaal*
Balans per 1 januari 2023	*4.012.203*	*3.243.017*	*7.255.220*
Aankopen/ontvangen	*2.505.517*	*2.744.809*	*5.250.326*
Verkopen/eindlossing	*4.565.870*	*3.284.971*	*7.850.841*
Gerealiseerd koersresultaat	*553.667*	*41.953*	*595.620*
Niet-gerealiseerde waardeverandering	*133.730*	*140.269*	*273.999*
BALANS PER 31 DECEMBER 2023	***2.639.247***	***2.885.077***	***5.524.324***

In 2023 is o.b.v. de nieuwe kaders voor financieel beheer *[zie p. 112]* overgestapt naar vermogensbeheerder ABN AMRO, aan wie een beleggingsmandaat is verstrekt. Gekozen is om duurzaam te beleggen met een gematigd defensief profiel. Daarnaast is o.b.v. de liquiditeitspositie van begin 2023 besloten om minder te beleggen. Daartoe zijn eind maart 2023 effecten verkocht voor totaal € 2.248.892.

De beleggingen zijn gewaardeerd op basis van de koersen per 31 december 2023. Per 31-12-2023 bedroeg de waarde van het aandelenfonds € 2.639.247 en de waarde van het obligatiefonds € 2.885.077.

De verdeling van de portefeuille is onderstaand weergegeven.

	Portefeuille SLL
Aandelen	*45%*
Obligaties	*49%*
Liquiditeiten	*6%*
TOTAAL	***100%***

De beleggingsresultaten waren in 2023 positief, het was een goed jaar waarin zowel aandelen als obligaties flink in waarde zijn gestegen, dit na een behoorlijke daling in 2022. Obligaties lieten een positief resultaat zien, mede omdat de kapitaalmarktrente voor het eerst na drie jaar weer is gedaald. De aandelenkoersen lieten in 2023 een flink herstel zien ten opzichte van 2022.

VEESTAPEL

De veestapel van het Landbouwbedrijf wordt gewaardeerd tegen de waarde per ultimo boekjaar. De waardebepaling wordt gebaseerd op de inzet van de grote grazers voor het beheer van natuurgebieden.

Het verloop van de waarde van de veestapel over 2023 is als volgt:

	Aantal	*31-12-2022*	*Aantal*	*31-12-2023*
Rundvee	*153*	*103.250*	*143*	*95.230*
Paarden	*49*	*9.800*	*38*	*8.550*
TOTALE WAARDE VEE		***113.050***		***103.780***

VOORRADEN

De voorraden per 31-12-2023 ter waarde van € 54.686 betreft de voorraden drukwerk en voorraden t.b.v. de Oranjerie en horeca van de Kasteeltuinen

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

SUBSIDIES	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
Subsidie natuurbeheer	*2.532.831*	*2.180.908*
Gemeenschappelijk landbouwbeleid [GLB]	*249.908*	*91.545*
Subsidies afgeronde projecten	*246.704*	*737.601*
Subsidies aankopen	*-434.817*	*1.414.576*
	2.594.626	***4.424.630***

SUBSIDIE NATUURBEHEER
Het te vorderen bedrag aan Subsidies natuurbeheer betreft de te ontvangen subsidie uit hoofde van de Subsidieregeling Natuur- en Landschap [SNL]. De subsidie is in september 2023 beschikt voor 6 jaar [2023-2028]. De te ontvangen subsidie over 2023 is overigens in januari 2024 ontvangen.

GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID [GLB]
De vordering ad € 249.909 betreft de nog te ontvangen subsidie van de GLB 2023. Vanaf 2023 is er een nieuwe regeling met als doel om de landbouw verder te verduurzamen. De GLB bestaat uit grondgebonden onderdelen, zoals de basispremie, en uit regelingen die bijdragen aan een duurzame omgeving [eco-regeling]. De subsidie wordt ontvangen van de RVO [Rijksdienst voor Ondernemend Nederland]. Volgens vastgestelde tarieven is de subsidie berekend op € 396.864. In 2023 is er een voorschot ontvangen van € 146.955.

SUBSIDIES PROJECTEN
De te vorderen bedragen van de subsidies van projecten betreft nog te ontvangen subsidies van de Provincie Limburg inzake de POP3 subsidie voor de Historische Buitenplaats Elsloo.

OVERIGE DEBITEUREN	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
Belastingen	*364.455*	*205.240*
Huren en pachten	*358.773*	*355.331*
Diversen	*472.790*	*418.474*
TOTAAL	***1.196.018***	***979.045***

BELASTINGEN
Dit betreft o.a. de terug te ontvangen BTW over het 4e kwartaal 2023.

HUREN EN PACHTEN
Dit betreft de nog te ontvangen huren en pachten van gronden en gebouwen. Wegens onzekerheid over de inbaarheid is er een voorziening dubieuze debiteuren gevormd welke eind 2023 € 100.000 bedraagt.

DIVERSEN
Dit betreft de openstaande debiteuren niet zijnde huren en pachten.

PROJECTEN IN UITVOERING	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
Uitvoeringskosten	*21.297.059*	*19.495.833*
Vooruit ontvangen subsidies/bijdragen	*-20.418.249*	*-16.765.910*
	878.810	***2.729.923***

Voor een overzicht van de projecten in uitvoering verwijzen wij naar bijlage C1.
De activiteiten van deze projecten strekken zich uit over meerdere jaren.
De begrote kosten van uitgevoerde en nog uit te voeren werkzaamheden zijn grotendeels gedekt door ontvangen en toegezegde subsidies of bijdragen van derden, of gereserveerde eigen middelen.
De totale begroting van de uitvoeringskosten voor de projecten natuurterreinen en gebouwen bedraagt € 45.734.209. Deze projecten worden voor een totaalbedrag van € 34.225.985 gefinancierd met subsidies en bijdragen van derden. De benodigde eigen bijdrage waarvoor Het Limburgs Landschap ruimte wil maken bedraagt bijna 12 miljoen euro, waarvan € 9.022.022 reeds is toegevoegd aan de voorziening projecten. In de komende begrotingsjaren zal dus nog circa 3 miljoen euro aan de voorziening projecten moeten worden toegevoegd, om al deze projecten ook daadwerkelijk in uitvoering te kunnen nemen.

LIQUIDE MIDDELEN

	Stand per 31-12-2023	*Stand per 31-12-2022*
Banken rekening-courant saldi	*2.101.284*	*2.005.909*
Banken spaarrekeningen	*9.316.990*	*1.292.676*
Overige liquide middelen	*12.988*	*10.312*
	11.431.262	***3.308.897***

De liquide middelen staan onmiddellijk, zonder boeterente, ter beschikking.

PASSIVA

RESERVES

CONTINUÏTEITSRESERVE

De bestemming van de Continuïteitsreserve is toegelicht onder 'Reserves' op blz. 75.

Het verloop over 2023 is als volgt:

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31-12-2023*
Continuïteitsreserve	*5.298.960*	*410.932*	*-*	*5.709.892*

De Continuïteitsreserve is een buffer voor tegenvallers. In 2023 is een positief resultaat ontstaan, mede door het resultaat op de effectenportefeuille en de opbrengsten uit nalatenschappen welke beide niet zijn begroot.

BESTEMMINGSRESERVES EN OVERIGE RESERVES

Het verloop over 2022 is als volgt:

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31-12-2023*
Instandhouding en restauratie				
gebouwen	*1.420.766*			
85.383	*-*	*1.506.149*		
Aankoop natuur-terreinen en gebouwen	*1.840.297*	*-*	*-*	*1.840.297*
Bestemmingsreserve ROBUR	*96.886*	*2.823*	*-*	*99.708*
Activa doelstelling	*279.679*	*62.727*	*-*	*342.406*
Activa bedrijfsvoering	*1.313.660*	*-*	*90.230*	*1.223.430*
TOTAAL	***4.951.288***	***150.932***	***90.230***	***5.011.990***

De aanwending van de Bestemmingsreserves door de Stichting is toegelicht onder 'Reserves' op blz. 75. Hierop rusten geen verplichtingen aan derden. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangebracht door de Stichting. Onder activa doelstelling wordt verstaan het vastgelegd vermogen in bedrijfsmiddelen en voorraden. Deze bedrijfsmiddelen en voorraden zijn direct beschikbaar voor de doelstelling. Het overschot van de Stichting ROBUR is door het bestuur van betreffende stichting toegevoegd aan de Bestemmingsreserve ROBUR.
Het enkelvoudige vermogen per 31 december 2023 bedraagt € 4.912.282. Het verschil met het geconsolideerde vermogen, zijnde € 99.708, is de bestemmingsreserve Robur. Het enkelvoudig resultaat over 2023 bedraagt € 618.655. Het verschil met het geconsolideerde resultaat, zijnde € 2.823, is het resultaat van Robur. Deze is toegevoegd aan de bestemmingsreserve van Robur.

FONDSEN

BESTEMMINGSFONDS AANKOOP NATUURTERREINEN - QUERCUS AANKOOPFONDS NATUUR

Regelmatig verbinden donateurs aan hun donatie de wens om hun bijdrage te besteden aan de aankoop van grond of een natuurgebied. Om aan deze wens tegemoet te komen heeft de Stichting een bestemmingsfonds gecreëerd, genaamd "Quercus aankoopfonds natuur" waarin deze giften gestort worden. Uit het fonds kunnen financiële bijdragen worden verleend aan specifieke aankopen. Deze aankopen worden in ons tijdschrift gecommuniceerd. Dit om de gevers te laten zien dat we aan hun wens tegemoetkomen en om potentiële gevers uit te nodigen dit voorbeeld te volgen. Ook inkomsten uit de [incidentele] verkopen van grond en uit de vestiging van zakelijke rechten worden toegevoegd aan dit bestemmingsfonds.

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31- 12-2023*
Bestemmingsfonds aankoop natuurterreinen	*40.365*	*84.050*	*42.558*	*81.857*

Dankzij de giften van donateurs en overige stortingen ten gunste van dit aankoopfonds kon de Stichting in 2023 de financiering van aankopen realiseren van natuurterreinen bij Ophovense Zandberg, Vrouwenbosch, Klingeleberg, landgoed Rozendaal, Beeselsbroek, de Zwarte berg in Arcen [landgoed Kasteel Arcen] en Onderste en Bovenste Molen in Tegelen.

VERKOOIJENFONDS - FONDS VOOR LANDSCHAPSONTWIKKELING GAASBEEK BELFELDS RANDEN

De heer Verkooijen uit Maastricht wil door middel van periodieke schenkingen het werk van de Stichting ondersteunen. Hij wil zijn schenkingen bestemmen voor het verbeteren van natuur en landschap in Belfelds Randen. De Stichting stelde daartoe een bestemmingsfonds in, genaamd "Verkooijenfonds - fonds voor landschapsontwikkeling Gaasbeek Belfelds Randen". De Stichting kan uitgaven voor grondaankoop in dit gebied voldoen vanuit dit fonds. In 2023 is gewerkt aan een aankoop in het beoogde gebied; omdat deze deel uitmaakt van een ruiling, kon deze nog niet bij de notaris worden afgewikkeld.

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31- 12-2023*
Verkooijenfonds	16.629	13.140	-	29.769

BEUSMANS JEURISSENFONDS

Het echtpaar Beusmans Jeurissen wil door middel van periodieke schenkingen het werk van de Stichting ondersteunen, in het bijzonder in de omgeving van Sittard, waar het echtpaar heeft gewerkt en gewoond. De Stichting stelde daartoe het Beusmans Jeurissen fonds in, waaruit in het bijzonder bijdragen zullen worden verleend ten behoeve de Ruïne Stein, het Spaubekerbos en Marissen. In 2023 heeft er een aankoop plaatsgevonden van 1.06.15 ha bij Marissen [Landgoed Rozendaal] voor € 14.791.

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31- 12-2023*
Beusmans Jeurissenfonds	38.833	20.000	14.791	44.042

ANNA MARIA SIDONIA FONDS

Schenkers die anoniem wensen te blijven willen door middel van periodieke schenkingen en bij testament het werk van de Stichting ondersteunen. De bestemming is voor aankopen en verbeteren van natuur, landschap en monumentaal erfgoed in Zuid- en Midden-Limburg, in het bijzonder het landgoed en landschapspark "Kasteel Stein". Eind 2023 hebben de eerste schenkingen plaatsgevonden en derhalve zijn er nog geen uitgaven geweest.

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31- 12-2023*
Anna Maria Sidonia fonds	-	*90.000*	-	*90.000*

VOORZIENINGEN

VOORZIENING PROJECTEN IN UITVOERING

Voor de financiering van Projecten in uitvoering is een voorziening gevormd voor de eigen bijdrage die het Limburgs Landschap moet leveren. Het betreft projecten die vaak meerdere jaren lopen en waarvan jaarlijks een gelijk deel van de eigen bijdrage aan de voorziening toegevoegd wordt ten laste van de 'Projectkosten natuurterreinen/ gebouwen' [Tabel Uitbesteed werk op blz. 100] in de Staat van baten en lasten. In het jaar van de afrekening van het project wordt de totale eigen bijdrage aan de voorziening onttrokken. Door het hanteren van deze wijze van administreren worden jaarlijkse grote schommelingen en onevenwichtigheden in de Staat van baten en lasten voorkomen.

Het verloop over 2023 is als volgt:

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31-12-2023*
Voorziening projecten in uitvoering	*7.911.851*	*2.194.865*	*1.063.426*	*9.043.290*

VOORZIENING AANKOOP KLOOSTERGOED ST. PAUL

Het verloop over 2023 is als volgt:

	stand per 1-1-2023	*toegevoegd*	*onttrokken*	*stand per 31-12-2023*
Voorziening aankoop kloostergoed St. Paul	*250.000*	*50.000*	-	*300.000*

Ten behoeve van de aankoop op termijn van het Kloostergoed Missiehuis St. Paul wordt met ingang van 2018 jaarlijks € 50.000 toegevoegd aan de "voorziening Aankoop Kloostergoed St. Paul", tot een maximum van € 500.000. De daadwerkelijke eigendomsoverdracht, en daarmee ook het voldoen van de aankoopsom groot € 500.000, vindt plaats zodra de laatste bewoner van het Kloostergoed vertrekt.

KORTLOPENDE SCHULDEN

NIET OPGENOMEN VAKANTIEDAGEN	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
Reguliere vakantiedagen	244.650	160.579
Gespaarde vakantiedagen volgens regeling CAO	2.767	-
	247.417	***160.579***

Deze balanspost is opgenomen ter dekking van de verplichtingen wegens niet opgenomen verlofdagen. De omvang van de niet opgenomen verlofuren 2023 is vastgesteld op 6.033 uur [2022: 3.918]. Bij de waardering van deze verplichting over 2023 is een gemiddeld uurtarief van € 41,01 gehanteerd. Er zijn minder vakantiedagen opgenomen, onder meer door vervanging van langdurig zieke collega's. Vanaf 1 juli is het volgens de CAO mogelijk om ADV dagen te sparen voor een gericht doel.

OPGEBOUWDE VAKANTIETOESLAG	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
	162.313	***117.236***

Het van juni t/m december 2023 opgebouwde bedrag aan vakantietoeslag is als verplichting opgenomen op de balans.

OVERIGE KORTLOPENDE SCHULDEN	*Stand per 31-12-2023*	*Stand per 31-12-2022*
Belastingen, heffingen en sociale premies	*213.742*	*154.132*
Overige crediteuren	*2.576.387*	*1.689.309*
	2.790.129	***1.843.441***

De post Overige crediteuren 2023 betreft o.a. de aankoopbedragen van gronden en een gebouw voor een bedrag van € 740.403 waarvoor de Stichting in 2023 de verplichting is aangegaan. Daarnaast betreft het voor ca. € 925.000 facturen van ultimo 2023 van crediteuren die begin 2024 betaald zijn.

NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN

In maart 2022 is met Nelexian B.V. [Ricoh Document Center] een huurovereenkomst afgesloten. De huurovereenkomst betreffen printers op het hoofdkantoor te Lomm als ook bij de districten. De huurovereenkomst heeft een looptijd van 60 maanden. De huurverplichting betreft € 650 per maand.

TOELICHTING
OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

BATEN

BATEN VAN PARTICULIEREN

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Donaties van Beschermers	*511.290*	*485.000*	*510.213*
Giften en schenkingen	*88.033*	*60.000*	*71.750*
Nalatenschappen en legaten	*673.270*	*p.m.*	*319.729*
Overige bijdragen particulieren	*167.030*	*20.000*	*106.113*
	1.439.623	***565.000***	***1.007.804***

DONATIES VAN BESCHERMERS
Het aantal beschermers van Het Limburgs Landschap per ultimo 2023 bedroeg 19.418. Dit aantal is 152 hoger dan het aantal op 31-12-2022 (19.266). De ledenwervingsactie in het najaar leverde precies 500 nieuwe beschermers op.

GIFTEN EN SCHENKINGEN
Dit betreft de schenkingen en periodieke giften die vastgelegd zijn middels een overeenkomst van minimaal 5 jaar.

NALATENSCHAPPEN EN LEGATEN
In 2023 betrof dit vier nalatenschappen, drie legaten en afwikkelingen van eerdere nalatenschappen. Nalatenschappen en legaten worden in het boekjaar opgenomen waarin de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Uitbetalingen in de vorm van voorschotten worden in het boekjaar waarin ze worden ontvangen verantwoord.

OVERIGE BIJDRAGEN PARTICULIEREN.
In 2023 had dit betrekking op de bijdragen die deelnemers aan excursies betalen (€ 35.444) en de bijdragen van particulieren ten behoeve van aankopen, projecten en fondsen op naam (€ 131.586).

BATEN VAN BEDRIJVEN

De Stichting ROBUR is een initiatief van het bedrijfsleven in Limburg om de Stichting het Limburgs Landschap in financiële zin te ondersteunen bij projecten en activiteiten die niet of niet geheel uit de (reguliere) exploitatie van het Limburgs Landschap kunnen worden gefinancierd. Een groep van zo'n 100 bedrijven levert een structurele bijdrage, goed voor een bedrag van € 115.500 in 2023.
In 2023 hebben we totaal € 40.700 ontvangen van Clean Energy B.V. voor het aankopen van bos.
Er is € 40.000 toegevoegd aan het Anna Maria Sidonia fonds. Verder zijn bedragen die in 2023 zijn ontvangen uit het vestigen van zakelijk recht toegevoegd aan het Quercus aankoopfonds.

BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES

Sinds 1997 deelt LandschappenNL als partner mee in de opbrengsten van de Nationale Postcode Loterij. LandschappenNL verdeelt deze opbrengst over 19 aangesloten organisaties. Het huidige contract loopt tot 31 december 2025. In het verslagjaar ontving de Stichting een bedrag van € 1.125.000 (€ 1.125.000 in 2022). Een bedrag ten grote van € 187.500 hiervan is t.b.v. het Steunpunt Landschapsbeheer Limburg. De bijdrage wordt aangewend of gereserveerd voor projecten ten behoeve van natuur & landschap, landschapsbeheer, erfgoed en verwervingen. De baten van de postcode loterij worden verantwoord in het jaar waarin ze definitief worden vastgesteld en het huidige contract van partner Landschappen NL loopt t/m 2025.

BATEN VAN SUBSIDIES VAN OVERHEDEN

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Overheidssubsidies waardevermindering	*554.899*	*1.275.000*	*796.613*
Waardevermindering bosaanleg	*67.596*	*66.700*	*71.232*
Projectsubsidies natuurterreinen en gebouwen	*1.670.300*	*3.900.000*	*1.606.860*
Subsidieregeling Natuur en Landschap	*2.534.639*	*2.510.000*	*2.196.696*
Exploitatiesubsidie Provincie Limburg	*1.380.078*	*1.388.902*	*1.078.622*
Subsidie groene BOA's	*34.086*	*-*	*35.239*
Bijdragen van Gemeenten	*255.819*	*245.000*	*243.370*
Vergoeding hoogwaterschade [Wts]	*-*	*-*	*117.799*
Vestiging kwalitatieve verplichting	*53.000*	*-*	*-*
Terugbetaling NOW 2021 [3.2]	*-168.352*	*-*	*-*
Gemeenschappelijk landbouwbeleid [GLB]	*402.231*	*390.000*	*308.369*
	6.784.296	***9.775.602***	***6.454.800***

OVERHEIDSSUBSIDIES WAARDEVERMINDERING

De provincie Limburg subsidieert de waardevermindering van grond als deze wordt omgezet van landbouwgrond naar natuur via de subsidieregelingen Deltaplan Hoge Zandgronden [DHZ] en Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap [SKNL]. Bij DHZ wordt de functiewijziging van grond in natte natuurparels gesubsidieerd. Het betreffen de natte natuurparels Zwart Water, Dubbroek, Kaldenbroek, Roeventerpeel en Beeselsbroek. Gronden worden via de SKNL of DHZ gesubsidieerd, waarbij de subsidie het verschil is tussen de agrarische waarde en de restwaarde. De provincie laat de gronden taxeren. Van de Stichting wordt dus een eigen bijdrage verlangd van de restwaarde en de notaris-, advies- en bemiddelingskosten

WAARDEVERMINDERING BOSAANLEG

Het Limburgs Landschap ontvangt jaarlijks een uitkering op basis van een niet meer bestaande regeling voor waardevermindering van gronden waarop in het verleden bos is aangelegd. De waardevermindering werd indertijd voor 30 jaar toegekend en gespreid uitbetaald.

PROJECTSUBSIDIES NATUURTERREINEN EN GEBOUWEN

Het betreft hier ontvangen subsidies van projecten natuurterreinen en restauratie gebouwen die in kalenderjaar 2023 zijn afgesloten. Projectsubsidies worden in het jaar van afronding van het project in de staat van baten en lasten opgenomen *[zie ook onder Lasten, Projecten natuurterreinen/gebouwen en bijlage C2 Projecten afgerond in 2023]*.

Het verschil ten opzichte van de begroting 2023 wordt verklaard doordat minder projecten financieel afgerond konden worden omdat subsidies nog niet definitief vastgesteld waren door de subsidiegever.

SUBSIDIEREGELING NATUUR EN LANDSCHAP

Via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap [SNL] verlenen de provincies subsidie voor het behoud en de ontwikkeling van [agrarische] natuurgebieden en landschappen. Dit gebeurt o.b.v. een percentage van de standaard kostprijs per hectare van elk beheertype.

EXPLOITATIESUBSIDIE PROVINCIE LIMBURG

Jaarlijks wordt bij de provincie Limburg een subsidie aangevraagd ten behoeve van de exploitatiekosten van de stichting. Daarnaast heeft de stichting een subsidiebeschikking ontvangen voor het in september 2022 gestarte steunpunt. Deze subsidie heeft een looptijd van drie jaar [september 2022 t/m augustus 2024]. Een deel van de ontvangen subsidie in 2023 is als vooruit ontvangen verantwoord.

SUBSIDIE GROENE BOA'S

Net als in 2022 is er eind 2023 voor een tegemoetkoming van de kosten van groene BOA's een subsidieregeling opengesteld door het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Zowel personeelskosten als overige kosten zoals kleding en software worden via deze regeling voor een deel vergoed. Het betreft geen structurele subsidie waardoor deze niet wordt begroot.

BIJDRAGEN VAN GEMEENTEN

Jaarlijks ontvangen wij van een aantal Limburgse gemeenten [Venlo, Stein, Eijsden-Margraten, Meersen en Beekdaelen] een bijdrage voor het beheer van natuurterreinen en gebouwen.

VERGOEDING HOOGWATERSCHADE [WTS]

In juli 2021 heeft het Limburgs Landschap door het hoge water behoorlijk wat schade geleden. In 2021 was het nog onduidelijke welke vergoeding hier tegenover zou staan. In 2022 is de schade-uitkering op grond van de Wet tegemoetkoming schade [Wts] beschikt. Een deel van de toegekende subsidie werd verantwoord via de projecten.

VESTIGING KWALITATIEVE VERPLICHTING

In het kader van de kaderrichtlijn water is vanuit Rijkswaterstaat een vergoeding ontvangen voor het vestigen van een kwalitatieve verplichting op Maasoevers ten noorden van Arcen.

TEGEMOETKOMING TOGS EN NOW

In 2023 is de NOW 3.2 terugbetaald. Bij de aanvraag van de NOW leken we [nipt] de grens voor het omzetverlies te halen om in aanmerking te komen voor de NOW. Helaas is bij controle gebleken dat we deze grens niet halen, en dus geen recht hebben op de NOW en dient deze terugbetaald te worden. Hier zijn we, op grond van de ervaring bij NOW 1, dus te optimistisch geweest.

GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID [GLB]

De ontvangen subsidie uit hoofde van de GLB worden door RVO [Rijksdienst voor Ondernemend Nederland] rechtstreeks op de rekening van het Landbouwbedrijf geboekt. Subsidie bestaande uit basispremie en een eco-regeling uit hoofde van de GLB. In 2023 werd over 955 ha een bedrag van € 396.864 berekend. Daarnaast was er een bate ad € 5.367 vanwege restitutie van een restant van het risicofonds uit 2022.

BATEN VAN ANDERE ORGANISATIES ZONDER WINSTSTREVEN

De Stichting ontving totaal € 41.582 van het CultuurFonds en € 20.000 van De Versterking. Het zijn bijdragen in de uitvoeringskosten van projecten en het aankopen van natuurterreinen, zoals een aankoop bij het Sweeltje, restauratie van de Zaadeest en herstel van de oude trambaan in Wittem. Van Stichting Jules Gerarts werd € 58.968 ontvangen als bijbetaling in het kader van een grondruil.

BATEN ALS TEGENPRESTATIE VOOR DE LEVERING VAN PRODUCTEN EN DIENSTEN

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Huren en pachten	*1.049.763*	*844.100*	*972.911*
Houtverkoop	*186.122*	*151.000*	*377.160*
Opbrengst verkoop vee	*12.292*	*1.750*	*8.743*
Overige inkomsten terreinbeheer	*144.181*	*78.000*	*122.904*
Verhuur vakantiewoningen	*916.211*	*816.000*	*893.342*
Baten Kasteeltuinen Arcen	*3.958.370*	*3.504.500*	*3.866.922*
Baten Landbouwbedrijf	*8.386*	*19.800*	*54.058*
	6.275.325	***5.414.650***	***6.296.040***

HUREN EN PACHTEN

De stijging van de inkomsten in vergelijking met de begroting 2023 betreft voornamelijk de opbrengsten uit de verhuur van horeca-locaties. De huurprijs is gerelateerd aan de omzet die hoger dan verwacht was.

HOUTVERKOOP

Deze opbrengsten vielen hoger uit doordat in 2023 ook de bossen op Beijlshof werden gedund. Dit was in de begroting niet meegenomen.

OPBRENGST VERKOOP VEE

Eind 2022 heeft de wolf op landgoed de Hamert huisgehouden bij de schapen. In 2023 hebben we hiervoor een schadevergoeding ontvangen van € 6.829. Daarnaast zijn er meer schapen verkocht dan begroot.

OVERIGE INKOMSTEN TERREINBEHEER

De overige inkomsten terreinbeheer wijken positief af t.o.v. de begroting door een vergunningen voor fotoshoots en filmen, bijdrage door vrijwilligers aan de motorkettingzaagcursussen, onkostenvergoeding van Rotterdam-Rijn Pijpleiding Maatschappij i.v.m. werkzaamheden en verkoop van meer zitbanken.

VERHUUR VAKANTIEWONINGEN

De opbrengsten uit de vakantiewoningen laten een positieve ontwikkeling zien. Nieuw Ehrenstein heeft een beter resultaat gehaald dan in 2022, mede door de opening van de kleinere vakantiewoningen op deze locatie. Dit was niet begroot.

BATEN KASTEELTUINEN ARCEN

De baten van de Kasteeltuinen Arcen bestonden uit de entreegelden, parkeeromzet, horecaomzet, verkoop in de Oranjerie en overige inkomsten. Het resultaat heeft uitsluitend betrekking op de exploitatie van de Kasteeltuinen in enge zin. De inkomsten die de Stichting hiermee genereert worden aangewend om de instandhouding van het Rijksmonument Historische Buitenplaats kasteel Arcen te kunnen financieren en het monument ook te kunnen onderhouden.

BATEN LANDBOUWBEDRIJF

De baten van het Landbouwbedrijf bestonden uit de inkomsten terreinbeheer, met name de opbrengsten uit de verkoop van vee [Galloways en Koniks] en van graslanden. De opbrengsten van de bouwlanden waren in 2023 nihil door slechte weeromstandigheden. Oogsten heeft geen prioriteit omdat de granen er op veel akkers vooral staan voor de hamster als voedsel en dekking.

OVERIGE BATEN EN LASTEN

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2023
Boekwinst verkoop activa	*1.165*	*-*	*19.000*
Baten en lasten voorgaande jaren	*36.063*	*-*	*25.310*
	37.228	***-***	***44.310***

De baten en lasten voorgaande jaren hebben betrekking op meerdere posten, waaronder teruggave energiebelasting, te veel gereserveerde toeristenbelasting en creditering van pachtkosten.

BESTEDINGSPERCENTAGE

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstellingen in relatie met de totale baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
Totaal bestedingen aan de doelstelling	*15.823.698*	*16.495.798*	*12.263.852*
Totaal baten	*16.024.370*	*16.987.202*	*14.444.957*
BESTEDINGSPERCENTAGE	***98,7%***	***97,1%***	***84,9%***

Het beleid van de Stichting is erop gericht om een zo hoog mogelijk percentage van de totale baten te besteden aan de doelstelling. Dit percentage kan echter van jaar tot jaar sterk fluctueren. Het streven is om het vijfjaargemiddelde niet onder de 80% te laten zijn *[zie Bestedingspercentage blz. 77]*. Het gemiddeld percentage over 2019 t/m 2023 bedraagt 96,7%

LASTEN

SPECIFICATIE EN VERDELING KOSTEN NAAR BESTEMMING

Deze specificatie is opgesteld o.b.v. de richtlijnen van de RJ650, welke door CBF verplicht is gesteld. De toelichting van de lasten is een toelichting op de totalen van de rijen. Deze toelichting sluit daardoor niet één op één aan met de staat van baten en lasten van blz. 80, waar het de totalen van de kolommen betreft.

BESTEMMING	DOELSTELLING				
Lasten	***Aankoop***	***Projecten***	***Beheer***	***Steunpunt Landschapsbeheer***	***Voorlichting en belangenbehartiging***
Verwervingen	*2.233.874*				
*Uitbesteed werk**		*3.911.217*	*4.114.867*	*7.020*	*-*
Organisatiekosten terreinbeheer		*17.546*	*144.318*	*-*	*10.210*
Heffingen en verzekeringen		*-*	*260.243*	*-*	*-*
Publiciteit en communicatie		*-*	*-*	*3.897*	*283.052*
Personeelskosten	*83.873*	*103.300*	*3.296.597*	*461.415*	*419.068*
Huisvestingskosten	*3.740*	*17.951*	*18.606*	*16.268*	*24.496*
Kantoor en algemene kosten	*4.201*	*42.881*	*199.435*	*104.329*	*41.294*
TOTAAL	***2.325.688***	***4.092.896***	***8.034.065***	***592.929***	***778.120***

**] incl. doorbelasting eigen uren medewerkers*

TOELICHTING LASTEN VERDELING

Op basis van de tabel 'Specificatie en verdeling kosten naar bestemming'

ALGEMEEN

De toerekening van de kosten naar bestemming geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening gehouden wordt met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen. Deze onderdelen zijn: de bestedingen aan de doelstellingen, werving van baten en de kosten beheer en administratie *[zie 'Specificatie en verdeling kosten naar bestemming' hierboven]*. Onderstaand zijn de kostenposten gespecificeerd en toegelicht.

WERVINGSKOSTEN	BEHEER EN ADMINISTRATIE	TOTAAL 2023	BEGROOT 2023	TOTAAL 2022
		2.233.874	2.054.624	1.666.902
-		8.033.104	8.996.824	6.846.145
5.401	-	177.475	165.600	161.771
-	-	260.243	205.000	220.340
12.951	-	299.900	279.500	257.556
173.713	114.887	4.652.853	4.685.600	4.219.938
7.106	20.288	108.455	108.583	103.940
33.400	174.361	599.901	497.674	484.742
232.571	**309.536**	**16.365.805**	**16.993.405**	**13.961.334**

VERWERVINGEN

De kosten voor verwervingen zijn als volgt te specificeren

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Aankoop met waardeverminderingssubsidie	571.256	1.552.500	568.742
Aankoop niet gesubsidieerd	872.675	427.124	1.018.277
Aankoop woning Kaldenbroek	717.600	-	-
TOTALE AANKOPEN	**2.161.531**	**1.979.624**	**1.587.019**
Pacht	8.367	-	14.447
Advies- en bemiddelingskosten	13.976	25.000	15.436
Toevoeging voorziening aankoop Kloostergoed St. Paul	50.000	50.000	50.000
	2.233.874	**2.054.624**	**1.666.902**

Verwervingen zijn in de begroting altijd moeilijk te bepalen. Het is erg afhankelijk van de bewegingen in de markt en de afwikkeling van het geheel. De begroting wordt zeker wat betreft de aankopen met waardeverminderingssubsidie begroot op de ambitie zoals weergegeven in de meerjarenbegroting. In 2023 is dat maar voor een deel verwezenlijkt.

Aankopen niet-gesubsidieerd, die met hulp van derden via het Quercusaankoopfonds of bijvoorbeeld het CultuurFonds worden verwezenlijkt, worden in de begroting niet meegenomen. In 2023 bedroeg de bijdrage van derden t.b.v. aankopen € 121.147. Daarnaast hebben zich in 2023 een paar niet gesubsidieerde verwervingen voorgedaan. Het gaat hier om verwervingen bij o.a. Bemelerberg, Weerterbos, Hamert en Exaten. Hiervoor is er meer uitgegeven dan begroot.

UITBESTEED WERK

De kosten voor uitbesteed werk zijn als volgt te specificeren

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Projectkosten natuurterreinen en gebouwen	*3.911.217*	*5.317.724*	*2.945.201*
Beheerkosten algemeen	*66.186*	*78.100*	*59.575*
Beheerkosten bossen	*216.294*	*198.800*	*258.761*
Beheerkosten graslanden	*248.165*	*278.100*	*352.219*
Beheerkosten grote grazers	*21.694*	*21.500*	*14.192*
Beheerkosten kleine grazers	*28.449*	*33.100*	*23.359*
Beheer tuinen en parken	*79.245*	*93.200*	*54.692*
Beheerkosten bouwlanden	*133.273*	*141.400*	*148.859*
Beheer overige natuurterreinen	*153.704*	*211.500*	*103.216*
Beheer landschapselementen	*91.722*	*129.300*	*86.592*
Beheerkosten grotten	*14.804*	*57.900*	*32.880*
Beheerkosten recreatie	*213.850*	*201.700*	*164.574*
Beheerkosten toezicht	*21.108*	*30.000*	*8.441*
Beheerkosten gebouwen	*286.063*	*208.000*	*235.683*
Beheer wegen en waterlopen	*41.964*	*64.000*	*24.814*
Beheerkosten vakantiewoningen	*408.300*	*309.500*	*368.036*
Bemiddelingskosten vakantiewoningen	*186.763*	*156.500*	*183.585*
Beheerkosten Kasteeltuinen	*1.910.303*	*1.466.500*	*1.781.466*
	8.033.104	***8.996.824***	***6.846.145***

De posten uitbesteed werk die een significante afwijking laten zien t.o.v. de begroting worden hieronder toegelicht.

PROJECTKOSTEN NATUURTERREINEN EN GEBOUWEN

Dit betreffen de kosten van projecten die in kalenderjaar 2023 zijn afgesloten. *Voor een toelichting zie bijlage C2 en "subsidies projecten"*. Het uitbesteed werk in projecten natuurterreinen omvat naast de kosten van derden tevens de doorberekende kosten van eigen medewerkers. Deze kosten zijn gewaardeerd tegen de uurloonkosten incl. overhead. De kosten van de afgesloten projecten natuurterreinen, bedroegen € 1.829.901, de kosten van de afgesloten projecten gebouwen bedroegen € 968.407 *[zie bijlage C2]*. Om de uitvoeringskosten van de afgesloten projecten te dekken, zodat het resultaat van de afgesloten projecten nihil is, werd € 1.042.159 uit de voorziening Projecten in uitvoering gehaald. Hiervoor was er € 32.821 te weinig voor gereserveerd in de voorziening. Voor nieuwe projecten werd in 2023 € 2.140.777 aan de Voorziening toegevoegd. Het betreft bijvoorbeeld de eigen bijdrage voor onderhoud aan monumenten en een reservering voor de verhuizing en uitbreiding van de werkschuur voor het district zuid.

BEHEERKOSTEN BOSSEN

Het verschil tussen de werkelijke beheerkosten 2023 en de begroting is ca. 17.500 groot. Het uitdunnen van het bos bij Beijlshof was niet begroot, dit heeft extra kosten met zich meegebracht. Verder zijn er extra kosten gemaakt bij het herstel van de lanen op het Rozendaal, met name in het opruimen van het takhout en zijn er extra kosten geweest i.v.m. risicobomen en dood hout bij wegen en paden.

BEHEERKOSTEN GRASLANDEN

De beheerkosten van de niet verpachte graslanden zijn voor rekening van het Landbouwbedrijf. Alleen de kosten van het opruimen van oude rasters, de aanleg van nieuwe raster en de kosten van maaien met wetlandtracks zijn voor rekening van Stichting het Limburgs Landschap. In verband met grote uitgaven bij andere beheerkosten is in 2023 grootonderhoud uitgesteld. De uitgaven blijven dan ook onder de begroting.

BEHEERKOSTEN GROTE GRAZERS

De beheerkosten van de grote grazers, het rundvee en de paarden, zijn voor rekening van het Landbouwbedrijf.

BEHEERKOSTEN KLEINE GRAZERS

Het betreffen de beheerkosten van onze schapen en geiten. Deze beheerkosten zijn redelijk in lijn met de begroting.

BEHEERKOSTEN TUINEN EN PARKEN

In 2023 zijn er posten begroot die uiteindelijk in een project zijn uitgevoerd. Verder zijn in district Zuid personele mutaties, waaronder de aanname van leerling-boswachters, geweest waardoor de taakverdeling is gewijzigd. Dit heeft tot verschuiving van kosten geleid die niet zo begroot was.

BEHEERKOSTEN BOUWLANDEN

De beheerkosten van de bouwlanden die door het Limburgs Landschap aan het Landbouwbedrijf in gebruik gegeven zijn, zijn voor rekening van het Landbouwbedrijf.

BEHEERKOSTEN OVERIGE NATUURTERREINEN
Ook hier zijn in 2023 posten begroot die uiteindelijk in een project zijn uitgevoerd. Het gaat hierbij o.a. om het project dat in Beesels Broek is uitgevoerd en het herderbeheer.

BEHEERSKOSTEN LANDSCHAPSELEMENTEN
Vanwege te natte terreinomstandigheden is een deel van de werkzaamheden niet uitgevoerd. Ook hier zorgde de personele mutaties in district Zuid voor verschuiving van uitgaven.

BEHEERKOSTEN GROTTEN
In de begrotingspost waren keuringen ten behoeve van het veilig tellen van vleermuizen meegenomen. Deze kosten werden uiteindelijk via een project gefinancierd.

BEHEERKOSTEN RECREATIE
In 2023 zijn er extra kosten gemaakt voor naamborden die vervangen moesten worden, die in staal zijn uitgevoerd. Ook is de trap op de Camerberg gemaakt. Deze kosten waren niet begroot.

BEHEERKOSTEN TOEZICHT
In de begroting wordt rekening gehouden met de kosten i.v.m. de toen beoogde uitbreiding van vrijwillige BOA's. Dat is maar ten dele gelukt.

BEHEERKOSTEN GEBOUWEN
De onderhoudskosten van de gebouwen zijn ca. € 78.000 hoger dan begroot. Met name voor Kasteel Elsloo en de herbestemming van Hoogcruts is meer uitgegeven dan begroot.

BEHEER WEGEN EN WATERWEGEN
In verband met de slechte weersomstandigheden in het najaar zijn veel werkzaamheden uitgesteld.

BEHEERKOSTEN VAKANTIEWONINGEN
De extra huuropbrengsten brengen ook extra kosten met zich mee. Daarnaast zijn er bij de Frankenhofmolen in Vaals extra kosten gemaakt i.v.m. een storing aan de installatie en is bij de Heerenhof de aankleding vernieuwd.

BEMIDDELINGSKOSTEN VAKANTIEWONINGEN
De bemiddelingskosten zijn gerelateerd aan de huuropbrengst. Vanwege de stijging van de opbrengsten stijgen ook deze kosten.

BEHEERKOSTEN KASTEELTUINEN
Voor de opening van de Kasteeltuinen was het werk vooral gericht op het opnieuw inrichten van de locatie waar de Casa Verde stond. Eind mei heeft opening plaatsgevonden van de mediterrane tuin en Plaza Verde. Voor dit werk zijn meer kosten gemaakt dan begroot. De beheerkosten van de Kasteeltuinen Arcen bestonden verder uit de kosten voor marketing en evenementen, de inkoop en kosten van de horeca en de Oranjerie, de kosten van tuinen en gebouwen en overige kosten. Het uiteindelijke resultaat was € 35.500 lager dan begroot. Dit komt met name door de kosten van het opnieuw inrichten van de Plaza Verde en door het slechtere weer in het najaar. Daardoor kwamen er met name in oktober minder gasten, ook naar het evenement Enchanted Gardens.

ORGANISATIEKOSTEN TERREINBEHEER

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Exploitatiekosten auto's	*130.841*	*127.380*	*136.338*
Kosten tractoren/machines	*46.634*	*38.220*	*25.433*
	177.475	***165.600***	***161.771***

EXPLOITATIEKOSTEN AUTO'S
Hogere reparatiekosten hebben bijgedragen aan de overschrijding van de begroting.

KOSTEN TRACTOREN/MACHINES
In de kosten tractoren/machines zitten ook de kosten van de aanhangers van het steunpunt voor totaal € 7.300, dit was voor € 9.000 begroot.

HEFFINGEN EN VERZEKERINGEN

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Waterschapslasten en OZB	*99.197*	*85.000*	*82.958*
Assurantiekosten en -premies	*160.978*	*120.000*	*137.382*
Ruilverkavelingsrente	*68*	-	-
	260.243	***205.000***	***220.340***

WATERSCHAPSLASTEN EN OZB
De waterschapslasten en OZB zijn hoger dan begroot door de wijzigingen in de WOZ-waarden en door uitbreiding van het areaal. Hier is bij de begroting onvoldoende rekening mee gehouden.

ASSURANTIEKOSTEN EN -PREMIES
Totaal zijn de premies hoger uitgevallen dan begroot. Door toenemende schades laten de assurantiepremies een opwaartse trend zien. Daarnaast worden de onroerende zaken roulerend getaxeerd. Meestal stijgt hierdoor de waarde, waardoor de grondslag van de verzekeringspremie stijgt. Daarnaast is er in totaal € 6.400 aan eigen risico geweest i.v.m. schades.

RUILVERKAVELINGSRENTE
In 2021 is besloten om de ruilverkavelingsrente af te kopen, omdat dit per saldo kosten bespaart. Er was een klein bedrag begroot in 2022 voor nieuwe aankopen met ruilverkavelingsrente, maar die hebben zich niet voorgedaan. In 2023 is er wel weer een kleine uitgave geweest, door verwervingen waar ruilverkavelingsrente op zit.

PUBLICITEIT EN COMMUNICATIE

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Kosten kwartaalblad	*120.971*	*105.000*	*97.997*
Kosten mediaproducties en -samenwerkingen	*37.200*	*43.000*	*35.059*
Ov. kosten voorlichting en belangenbehartiging	*114.798*	*113.500*	*108.118*
Kosten vrijwilligers	*26.931*	*18.000*	*16.382*
	299.900	***279.500***	***257.556***

KOSTEN KWARTAALBLAD
De kosten van het kwartaalblad vallen € 15.000 hoger uit dan begroot, o.a. door de extra editie die speciaal voor de Anstelvallei en Nieuw Ehrenstein is uitgegeven. Dit is in samenwerking gedaan met de gemeente Kerkrade, die 50% van de kosten voor haar rekening heeft genomen.

KOSTEN MEDIAPRODUCTIES EN –SAMENWERKINGEN
De opnamen en uitzendingen voor het tv-programma Natuur en zo, gemaakt in samenwerking met en uit te zenden door L1, hebben ook in 2023 plaatsgevonden. Er is zowel een voorjaars- als een najaarsserie van 6 afleveringen uitgezonden.

OVERIGE KOSTEN VOORLICHTING EN BELANGENBEHARTIGING
Deze post is in lijn met de begroting.

KOSTEN VRIJWILLIGERS
De kosten van de vrijwilligers vielen ca. € 8.900 hoger uit dan begroot, mede door de kosten voor de inzet van vrijwilligers voor het Steunpunt Landschapsbeheer. Dit was niet begroot.

PERSONEELSKOSTEN

Om de personeelskosten te kunnen vergelijken met de begroting 2023 en de cijfers van 2022 zijn de personeelskosten van het Limburgs Landschap excl. Kasteeltuinen en de personeelskosten van de Kasteeltuinen in aparte tabellen weergegeven.
De gezamenlijke personeelskosten zijn daarnaast in een tabel opgenomen.

PERSONEELSKOSTEN EXCL. KASTEELTUINEN

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Lonen en salarissen	*2.270.602*	*2.310.420*	*2.003.063*
Werknemersverzekeringen	*499.097*	*509.510*	*460.601*
Pensioenverzekeringen	*285.036*	*319.070*	*246.664*
Ontvangen ziekengeld	*-37.213*	*p.m.*	*-22.744*
Reiskosten	*78.371*	*84.000*	*61.696*
Overige personeelskosten	*138.879*	*82.600*	*90.295*
	3.234.772	***3.305.600***	***2.839.575***
Doorberekende personeelskosten	*-565.537*	*-512.000*	*-435.975*
	2.669.235	***2.793.600***	***2.403.600***

LONEN EN SALARISSEN EN WERKNEMERS- EN PENSIOENVERZEKERINGEN

De kosten van lonen en salarissen, werknemersverzekeringen en pensioenverzekeringen zijn lager dan over 2023 begroot, dit komt mede door het niet vervullen van een vacature.

REISKOSTEN

Reiskosten vallen lager uit dan begroot ondanks dat de zakelijke kilometervergoeding is verhoogd. Dit wordt veroorzaakt door het vaker digitaal overleggen.

OVERIGE PERSONEELSKOSTEN

De werkelijke kosten 2023 vallen behoorlijk hoger uit dan begroot. Dit wordt met name veroorzaakt door niet opgenomen vakantiedagen. Verder is er in 2023 voor gekozen om de gehoorbescherming op maat te laten aanmeten voor de buitendienst medewerkers. Deze zogenaamde otoplastieken waren niet begroot. Daarnaast zijn in Zuid meerdere nieuwe medewerkers begonnen waarvoor bedrijfskleding is aangeschaft, ook dat was niet begroot.

DOORBEREKENDE PERSONEELSKOSTEN

De doorberekende personeelskosten betreft door de subsidiegevers vergoede kosten voor de inzet van eigen medewerkers in projecten [€ 565.537], alsmede aan het Landbouwbedrijf doorbelaste personele inzet [€ 148.150]. Bij elkaar is dit meer dan begroot.

PERSONEELSKOSTEN KASTEELTUINEN

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Lonen en salarissen	*1.455.553*	*1.366.200*	*1.318.979*
Werknemersverzekeringen	*318.361*	*326.800*	*314.969*
Pensioenverzekeringen	*147.335*	*153.000*	*132.814*
Ontvangen ziekengeld	*-36.579*	*-10.000*	*-32.607*
Reiskosten	*57.855*	*36.000*	*49.180*
Overige personeelskosten	*41.091*	*20.000*	*33.003*
	1.983.616	***1.892.000***	***1.816.338***

LONEN EN SALARISSEN EN WERKNEMERS- EN PENSIOENVERZEKERINGEN

De werkelijke kosten van lonen en salarissen waren ca. € 89.000 hoger dan begroot. Net als 2022 was 2023 een lastig jaar om met name aan horecapersoneel te komen, hierdoor is er wederom meer gewerkt met inhuurkrachten wat duurder is. Verder kampte de Kasteeltuinen met een aantal langdurig zieke personeelsleden, waarvoor tijdelijke nieuwe medewerkers zijn ingezet.

REISKOSTEN

Gezien de ervaringscijfers over 2022 waren de reiskosten voor 2023 te laag begroot. Verder zijn de reiskosten hoger dan begroot doordat de kilometervergoeding is verhoogd.

OVERIGE PERSONEELSKOSTEN

Deze kosten zijn hoger dan begroot door de jubileumviering van Kasteeltuinen Arcen, de opening van de mediterrane tuin en Plaza Verde, deelname aan cursussen motorkettingzaag en conform CAO een bijdrage aan de FNV Horecabond.

PERSONEELSKOSTEN TOTAAL

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Lonen en salarissen	*3.726.155*	*3.676.620*	*3.322.042*
Werknemersverzekeringen	*817.458*	*836.310*	*775.570*
Pensioenverzekeringen	*432.372*	*472.070*	*379.478*
Ontvangen ziekengeld	*-73.791*	*-10.000*	*-55.351*
Reiskosten	*136.226*	*120.000*	*110.876*
Overige personeelskosten	*179.970*	*102.600*	*123.298*
	5.218.390	***5.197.600***	***4.655.913***
Doorberekende personeelskosten	*-565.537*	*-512.000*	*-435.975*
	4.652.853	***4.685.600***	***4.219.938***

PERSONEELSBESTAND

Over 2023 bedroeg het gemiddeld aantal personeelsleden [fte] 75,7. Het gemiddeld aantal fte [excl. Kasteeltuinen] was 38,4 [over 2022 bedroeg dit 36,1]. De toename komt door de medewerkers van het steunpunt die 1 januari 2023 zijn begonnen. Het gemiddeld aantal fte van de Kasteeltuinen nam toe met 2,0 fte tot 37,3 [2022 = 35,6 fte]. In 2023 is er vervanging wegens ziekte geweest en is een horecamedewerker vast in dienst gekomen.

Deze medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

Directie	*1,0 fte*
Afdeling kwaliteitszorg/ecologie	*2,6 fte*
Afdeling bedrijfsvoering	*6,6 fte*
Afdeling projecten en gebouwenbeheer	*5,5 fte*
Afdeling communicatie	*3,8 fte*
Afdeling rentmeesterij	*1,0 fte*
Afdeling terreinbeheer	*15,1 fte*
Afdeling steunpunt landschapsbeheer	*2,8 fte*
Afdeling Kasteeltuinen	*37,3 fte*
TOTAAL PERSONEELSBESTAND	***75,7 FTE***

HUISVESTINGSKOSTEN

Deze kosten betreffen de onderhoudslasten, schoonmaakkosten, kosten voor energie en overige huisvestingskosten en de afschrijvingen van het kantoor te Lomm. Voor 2023 bedraagt de afschrijving € 85.383.

KANTOOR- EN ALGEMENE KOSTEN

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	WERKELIJK 2023	BEGROTING 2023	WERKELIJK 2022
Automatisering	*90.526*	*75.500*	*78.707*
Kantoorbenodigdheden/ onderhoud inventaris	*15.298*	*22.000*	*11.831*
Porto- kopieer- en telefoonkosten	*28.915*	*33.000*	*39.122*
Accountantskosten	*36.607*	*35.000*	*33.692*
Advieskosten	*15.766*	*11.000*	*19.146*
Kosten salarisadministratie	*11.133*	*11.000*	*8.769*
Bijdrage LandschappenNL	*111.394*	*111.394*	*103.487*
Kosten Brancheorganisaties	*26.251*	*30.000*	*26.394*
Dotatie dubieuze debiteuren	*53.722*	*-*	*-*
Niet aftrekbaar deel BTW	*63.876*	*60.000*	*53.368*
Overige kantoorkosten	*36.338*	*47.000*	*41.195*
Kantoorkosten werkschuren	*84.043*	*40.280*	*39.459*
Algemene kosten ROBUR en Landbouwbedrijf	*26.032*	*21.500*	*24.433*
	599.901	***497.674***	***479.601***

AUTOMATISERING

Het verschil met de begroting is voor de helft te verklaren door het aanschaffen van een drietal laptops voor medewerkers, daar zij programmatuur nodig hebben die niet op de server draait. Verder zijn er extra kosten gemaakt i.v.m. het vernieuwen van de server t.b.v. verbeteren IT-veiligheid en overstap naar Exact Globe+.

KANTOORBENODIGDHEDEN/ONDERHOUD INVENTARIS

Er zijn minder kosten geweest dan begroot. Dit komt mede door de aanpassingen van de reeds in 2022 zijn gedaan.

PORTO- KOPIEER- EN TELEFOONKOSTEN

Deze kosten vallen net iets lager uit dan begroot.

ACCOUNTANTSKOSTEN
In 2023 zijn we gewijzigd van accountant. De kosten zijn in lijn met de begroting.

ADVIESKOSTEN
De advieskosten zijn in 2023 hoger dan begroot door kosten die gemaakt zijn voor een grensverschil en juridische bijstand voor een vaststellingsovereenkomst.

BIJDRAGE LANDSCHAPPENNL EN KOSTEN BRANCHEORGANISATIES
De bijdrage voor LandschappenNL is conform de begroting. Het betreft een bijdrage voor zowel het provinciaal Landschap als voor de landschapsbeheerorganisatie [steunpunt].

DOTATIE DUBIEUZE DEBITEUREN
Door de Corona-crisis en de daarop volgende terugbetaling van NOW en het weer moeten aflossen bij de Belastingdienst hebben enkele horecaondernemers het in 2023 zwaar gehad. Voor de achterstallige huren zijn er betalingsregelingen getroffen.

NIET AFTREKBAAR DEEL BTW
De gemaakte kosten zijn redelijk in lijn met de begroting. Een toelichting staat op blz. 81.

OVERIGE KANTOORKOSTEN
In deze post zit o.a. de bankkosten, waaronder de negatieve rente. Daar deze in de loop van 2023 is omgeslagen naar positieve rente valt de post lager uit dan begroot.

KANTOORKOSTEN WERKSCHUREN
De kantoorkosten werkschuren zijn hoger dan begroot door de aanpassing van werkschuur midden, waarbij de kapschuur is ingericht voor het opslaan van het gereedschap van het steunpunt.

ALGEMENE KOSTEN ROBUR EN LANDBOUWBEDRIJF
De algemene kosten van het Robur zijn in 2023 hoger dan begroot door de toegenomen porto- en accountantskosten en het maken van een nieuwe brochure die niet was begroot. In 2023 is naast de Roburdag Enchanted Gardens toegevoegd als activiteit. Dit was eveneens niet begroot.

BELONING DIRECTIE

Stichting het Limburgs Landschap wordt geleid door één directeur. De beloning van de directeur geschiedt conform de CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld, tevens worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Het jaarinkomen van de directeur-bestuurder [in loondienst] [€ 110.732] blijft binnen het maximum van € 178.309 [1 FTE/12 mnd.] volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties.
Ook het jaarinkomen, de belaste vergoedingen/bijtellingen, de pensioenlasten, de pensioencompensatie en de overige beloningen op termijn samen [€ 129.874], blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van € 221.400 per jaar.

De BSD-score bedraagt 480. De BSD *[BasisScore Directiefunctie]* is één van de normen waar het CBF op toetst. Bij deze BSD score hoort een maximaal salaris van € 152.661. De BSD-score is door de Raad van Toezicht vastgesteld.

Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebezoldiging zie hoofdstuk 5.1 van het jaarverslag.

De personeelslasten van de directeur-bestuurder waren licht hoger in 2023 t.o.v. 2022. Deze stijging hield verband met de algemene salarisstijging volgens de CAO van 4,3%, maar door de verhoging van de franchise [van € 59.706 naar € 66.956] van de excedentregeling zijn de pensioenlasten voor de werkgever over 2023 lager dan over 2022. Hierdoor is de totale stijging gering.

RAAD VAN TOEZICHT

Er vindt geen bezoldiging van leden van de Raad van Toezicht plaats. Ook zijn aan hen geen leningen, voorschotten en garanties verstrekt.

Naam	**W.F.G. Alblas**
Functie	*directeur-bestuurder*
Dienstverband	
Aard [looptijd]	*onbepaald*
Uren	*37*
parttime percentage	*100*
periode	*01/01 – 31/12*
Bezoldiging	
Jaarinkomen	
. bruto loon/salaris	*102.786*
. vakantiegeld	*7.946*
. vaste eindejaarsuitkering	*-*
. niet opgenomen vakantiedagen	*-*
TOTAAL JAARINKOMEN	***110.732***
Belastbare vergoedingen/bijtellingen	*780*
Pensioenlasten [werkgeversdeel]	*18.362*
Overige beloningen op termijn	*-*
Uitkeringen beëindiging dienstverband	*-*
TOTAAL LASTEN EN VERGOEDINGEN	***19.142***
TOTAAL BEZOLDIGING 2023	***129.874***
TOTAAL BEZOLDIGING 2022	***128.289***

ALGEMENE KOSTEN BEHEER EN ADMINISTRATIE

De kosten voor beheer en administratie *[zie Specificatie en verdeling kosten naar bestemming op blz. 98]* zijn die kosten die de Stichting maakt in het kader van de [interne] beheersing en administratievoering en die niet worden toegerekend aan de doelstelling of de werving van baten.
De toerekening van deze kosten geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening gehouden wordt met de besteding van tijd en middelen.

Het beleid van de Stichting is erop gericht om de kosten voor beheer en administratie binnen de perken te houden met een streefpercentage van maximaal van 5% van de totale lasten. Maar kostenbeperking mag geen doel op zich zijn want dit kan ten koste gaan van de kwaliteit van de bedrijfsvoering. Het gemiddeld percentage over 2019 t/m 2023 bedraagt 2,77%.

Onderstaand zijn de kosten beheer en administratie en de verhouding van deze kosten in relatie met de totale lasten procentueel weergegeven voor de jaren:

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
Kosten Beheer en administratie	*€ 309.536*	*€ 359.887*	*€ 411.978*
KOSTENPERCENTAGE	***1,89%***	***2,11%***	***3,19%***

PERCENTAGE WERVINGSKOSTEN

Onderstaand is de verhouding van de wervingskosten in relatie met de som van de geworven baten procentueel weergegeven voor de jaren:

	WERKELIJK 2023	BEGROOT 2023	WERKELIJK 2022
Som van de geworven baten	*9.711.817*	*11.572.552*	*8.688.089*
Wervingskosten	*232.571*	*183.219*	*223.520*
	2.39%	***1,58%***	***2.57%***

SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Het saldo van de financiële baten en lasten kan als volgt worden gespecificeerd:

	Werkelijk 2023	*Begroting 2023*	*Werkelijk 2022*
Rente [bank]tegoeden en huurkoop	*70.586*	*7.100*	*8.069*
Aandelen:			
Gerealiseerde waardeveranderingen	*553.666*	*-*	*-*
Niet-gerealiseerde waardeveranderingen	*133.730*	*-*	*-1.530.496*
Obligaties:			
Dividend obligaties	*31.413*	*47.500*	*47.547*
Gerealiseerde waardeveranderingen	*41.954*	*-*	*-*
Niet-gerealiseerde waardeveranderingen	*140.269*	*-*	*-735.587*
Totaal baten	*971.618*	*54.600*	*-2.210.467*
Kosten beleggingen	*9.096-*	*-*	*-*
SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	***962.522***	***54.600***	***-2.210.467***

RENTE

In 2023 is de negatieve rente omgeslagen naar een positieve rente. Dit was niet begroot. Totaal is er € 63.452 rente ontvangen op onze banktegoeden. Daarnaast is er rente ontvangen over de huurkoopsom van de inventaris t.b.v. de inrichting van het horecadeel van de Oude Pastorie, Nieuw Ehrenstein en de Groote Heide. Totaal € 7.100, wat conform de begroting is.

AANDELEN EN OBLIGATIES

Voor een toelichting over de aandelen en obligaties wordt verwezen naar de financiële vaste activa. Koersresultaten op de beleggingen worden van wege het voorzichtigheidprincipe niet begroot. Alleen de dividenduitkering over de obligaties waren begroot, daar dit tot daadwerkelijke inkomsten leidt. De post valt lager uit dan begroot doordat de obligaties bij Double Dividend gedurende 2023 zijn verkocht.

KADERS VOOR FINANCIEEL BEHEER

In 2022 en 2023 heeft de Raad van Toezicht het beleid rondom het financieel beheer herzien.
De belangrijkste elementen van de nieuwe kaders voor financieel beheer zijn:

- Het niveau van de minimaal beschikbare liquide middelen wordt periodiek bepaald op basis van een 24-maands liquiditeitsprognose met een vereiste minimum buffer.
- Dat deel van de beschikbare middelen dat niet als liquide middelen dient te worden aangehouden, kan worden belegd, tot een maximum van 50% van de totaal beschikbare middelen.
- De doelstelling bij het te beleggen vermogen is om het vermogen in reële termen *[d.w.z. rekening houdend met inflatie]* in stand te houden.
- Het beleggen wordt via een [gematigd] defensief beleggingsmandaat uitgevoerd door een externe professionele partij.
- Er wordt duurzaam belegd.
- Per kwartaal worden de beleggingsresultaten gedeeld met de Raad van Toezicht; jaarlijks wordt het beleggingsbeleid in de Raad van Toezicht geëvalueerd.

De transitie van de beleggingsportefeuille van begin van het jaar [bestaande uit een separaat aandelen- en een obligatiefonds] naar een [gecombineerd] extern beheerd ‘defensief’ duurzaam mandaat heeft in 2023 plaatsgevonden.

SALDO VAN BATEN EN LASTEN

Het resultaat van baten en lasten over 2023 is fors hoger dan over 2022.
Over 2023 bedroeg het overschot € 621.478 tegenover een tekort van € 664.860 over 2022.

BIJLAGE A
MUTATIE-OVERZICHT NATUURTERREINEN 2023

VERWERVINGEN 2023

NATUURGEBIED	VERWERVINGSKOSTEN 2023
Beeselsbroek	*20.751*
Bergse heide & Bemelerberg	*141.748*
Bemelerberg	*120.964*
Curfsgroeve	*-4.550*
Dorperheide	*16.735*
Exaten	*104.978*
Hamert	*434.662*
Kasteel Elsloo	*67.946*
Kesselse bergen	*40.495*
Klingeleberg	*8.718*
Onderste en Bovenste Molen	*3.346*
Ophovense Zandberg	*30.306*
Ravenvennen	*174.856*
Landgoed Arcen & Ravenvennen	*15.936*
Landgoed Arcen	*4.487*
Landgoed Rozendaal	*36.937*
Vrouwenbosch	*9.208*
Weerterbos	*217.121*
Wittemermolen	*-713*
TOTAAL	***1.443.931***

BIJLAGE B
MATERIELE VASTE ACTIVA
AFSCHRIJVINGEN 2023

OMSCHRIJVING	GEKOCHT IN	DISTRICT	AFSCHRIJVING TERMIJN IN JAREN
KANTOORGEBOUW (ACTIVA BEDRIJFSVOERING)			
Verbouwing Kloosterhof Lomm	*2020*		*20*
Installaties Kloosterhof Lomm	*2020*		*15*
SUBTOTAAL :			
KANTOORINVENTARIS (ACTIVA BEDRIJFSVOERING)			
wandmeubel Lundia	*1994*		*5*
software Globe 2000 fin. administratie	*2001*		*1*
software IF Aware ledenadministratie	*2002*		*1*
software CRS2/Arcview	*2010*		*3*
domeinnaam Ijsvogel (restwaarde)	*2014*		*0*
vernieuwing CRS2	*2014*		*3*
server HPE DL380 Gen10 kantoor Lomm	*2020*		*5*
telefooncentrale KPN één en Yealink toestellen	*2020*		*5*
SUBTOTAAL :			
BEDRIJFSMIDDELEN (ACTIVA DOELSTELLING)			
motormaaier Agria 5500	*1995*	*Midden*	*5*
veetransportwagen tandemas	*1997*	*Zuid*	*5*
klepelmaaier ESM 70H	*2000*	*Noord*	*5*
cultivator Rabe Blue Bird Gruber GH7 3000	*2000*	*Noord*	*5*
aanhangwagen Atec B1 WD-JN-70	*2001*	*Midden*	*5*
tractor Valmet 900-4	*2002*	*Zuid*	*10*
aanhangwagen IFOR Williams WJ-PS-31	*2004*	*Zuid*	*3*
aanhangwagen Orbons G02 WS-BR-61	*2005*	*Zuid*	*3*
Humbaur plateauwagen incl. hekwerk	*2006*	*Midden*	*5*
Böckmann veetrailer	*2007*	*Noord*	*5*
Toyota Hi-lux 72-VPN-4	*2008*	*Zuid*	*5*
schijveneg Lemken Rubin 9/300	*2008*	*Noord*	*5*
aanhangwagen Henra PL27B 91-WD-KH	*2009*	*Noord*	*1*
VW Caddy 4-VXN-01	*2012*	*Midden*	*5*
Suzuki 8-SPD-03	*2013*	*Noord*	*5*
Nissan Navara VH-629-H	*2014*	*Midden*	*5*
Mitsubishi L200 VT-561-D	*2016*	*Noord*	*5*

AANSCHAFPRIJS	AFSCHRIJVING t/m 2022	AFSCHRIJVING 2023	BOEKWAARDE PER 31-12-2023
925.101	115.638	46.255	763.208
586.921	97.820	39.128	449.973
1.512.022	**213.458**	**85.383**	**1.213.181**
2.333	2.333	0	0
15.309	15.309	0	0
55.752	55.752	0	0
52.116	52.116	0	0
5.000	0	0	5.000
10.322	10.322	0	0
20.473	11.943	4.095	4.435
3.762	2.196	752	814
165.068	**149.972**	**4.847**	**10.249**
7.251	7.251	0	0
3.839	3.839	0	0
3.993	3.993	0	0
5.332	5.332	0	0
2.852	2.852	0	0
38.839	38.839	0	0
2.176	2.176	0	0
2.773	2.773	0	0
7.878	7.878	0	0
13.501	13.501	0	0
43.932	43.932	0	0
12.500	12.500	0	0
3.492	3.492	0	0
20.500	20.500	0	0
12.500	12.500	0	0
29.273	29.273	0	0
20.400	20.400	0	0

OMSCHRIJVING	GEKOCHT IN	DISTRICT	AFSCHRIJVING TERMIJN IN JAREN
Toyota Hilux 54-VDR-5	*2018*	*Zuid*	*5*
Nissan Primastar 93-VDR-4 KTA	*2018*	*KTA*	*5*
Nissan Navara incl. kap V-703-VS	*2019*	*Noord*	*5*
VW Caddy V-385-VX	*2019*	*Noord*	*5*
VW Caddy V-250-ZB	*2019*	*Midden*	*5*
VW Caddy VGG-60-Z	*2020*	*Noord*	*5*
Toyota Hi-lux VGF-30-T	*2020*	*Zuid*	*5*
VW Transporter T5 pick-up VHP-73-F	*2020*	*Noord*	*5*
VW Caddy 7-VVR-52	*2021*	*Zuid*	*5*
Toyota Hi-lux VKH-70-G	*2021*	*Zuid*	*5*
Valtra G125 EV tractor met voorlader en toebehoren	*2022*	*Noord*	*10*
VW Caddy VNX-74-G	*2022*	*Midden*	*5*
VW Caddy VZF-20-P (31-10-2023)	*2023*	*Noord*	*5*
Toyota Hilux VG-691-X (01-11-2023)	*2023*	*Zuid*	*5*
aanhangwagen Henra 63-WFH-6 (07-12-2023)	*2023*	*Zuid*	*5*
Nissan Navara (nog op te leveren)	*2023*	*Noord*	*5*
SUBTOTAAL :			
WERKTUIGEN			
schijvenmaaier Moertel	*1992*	*Zuid*	*5*
palenzetter Yamigav HRD3	*1993*	*Zuid*	*5*
bosbouwlier Farmi JL650T	*1995*	*Zuid*	*5*
weidebloter Perfect 275	*2001*	*Noord*	*5*
klepelmaaier Votex Roadmaster PM1906	*2002*	*Zuid*	*5*
lasapparaat Miller/Genset MG 5000 generator	*2006*	*Zuid*	*3*
houtkachel	*2013*	*Noord*	*5*
klepelmaaier Votex RM1907	*2013*	*Noord*	*5*
ruwterrein maaier AS-MOTOR AS65/2T-KAT	*2014*	*Zuid*	*5*
motormaaier Ferrari 530S	*2016*	*Zuid*	*5*
Fronthef t.b.v. Boomer KTA	*2018*	*KTA*	*5*
trekker New Holland Boomer 25 KTA	*2018*	*KTA*	*5*
trekker New Holland Boomer 25 KTA	*2018*	*KTA*	*5*
onkruidverbrander Hoaf Thermohit 125M (aandrijving door Boomer 35) KTA	*2018*	*KTA*	*5*

AANSCHAFPRIJS	AFSCHRIJVING t/m 2022	AFSCHRIJVING 2023	BOEKWAARDE PER 31-12-2023
15.365	14.095	1.270	0
4.500	4.050	450	0
20.338	16.028	4.100	210
22.219	17.269	4.400	550
22.675	16.715	4.500	1.460
17.772	8.982	3.600	5.190
25.930	14.940	5.200	5.790
26.604	11.494	5.300	9.810
8.950	3.430	1.790	3.730
28.905	9.155	5.780	13.970
100.185	6.679	10.019	83.487
23.400	4.290	4.680	14.430
26.083		433	25.650
13.500		225	13.275
5.612		74	5.538
32.750		0	32.750
627.718	**360.057**	**51.821**	**215.840**
3.600	3.600	0	0
4.171	4.171	0	0
4.533	4.533	0	0
2.376	2.376	0	0
5.570	5.570	0	0
2.856	2.856	0	0
17.122	17.122	0	0
7.805	7.805	0	0
3.503	3.503	0	0
5.929	5.929	0	0
4.500	3.900	600	0
8.000	7.200	800	0
8.000	7.200	800	0
5.760	5.184	576	0

OMSCHRIJVING	GEKOCHT IN	DISTRICT	AFSCHRIJVING TERMIJN IN JAREN
bladblazer Votex-C Blaasmond - compleet (aandrijving door Boomer 35) KTA	*2018*	*KTA*	*5*
grondsleep KTA	*2018*	*KTA*	*5*
frontmaaier Sicma FA1800 KTA	*2018*	*KTA*	*5*
Golfkar Bringo Ezgo PM-2 wit	*2020*	*KTA*	*5*
Golfkar Bringo Ezgo PM-2	*2021*	*KTA*	*5*
Henra aanhangwagen 3-zijdige kipper 63-WZ-GZ	*2021*	*Midden*	*5*
Gehl AL340 kniklader TGP-52-P	*2021*	*KTA*	*5*
Ruwterrein maaier AS 65 2T ES	*2021*	*Zuid*	*5*
trekker New Holland Boomer 50 KTA	*2021*	*KTA*	*5*
Husqvarna Rider P 524 EFI	*2022*	*KTA*	*5*
Handgereedschap t.b.v. steunpunt	*2022*	*STEUNPUNT*	*3*
Pronar T671 kipwagen LRJ-79-T (15-02-2023)	*2023*	*Noord*	*5*
Anssems bagagewagen 01-WS-GL (08-02-2023)	*2023*	*STEUNPUNT*	*5*
Handgereedschap t.b.v. steunpunt (17-07-2023)	*2023*	*STEUNPUNT*	*3*
Satene behandelbox vee (30-12-2023)	*2023*	*Zuid*	*5*
SUBTOTAAL:			
INVENTARIS KASTEELTUINEN			
Inventaris Kasteeltuinen	*2012*		*1*
Kassaserver HP Proliant (Percom en ondersteuning de Haan)	*2018*		*5*
Miko koffiemachine Cimbali S30 4 stuks	*2018*		*5*
Miko Cimbali S30 Cool unit 2 stuks	*2018*		*5*
Miko Fridge Module 4 liter 2 stuks	*2018*		*5*
Miko Cimbali M1 Milk 2 stuks	*2018*		*5*
Miko melkopschuimer Lattiz	*2018*		*5*
Miko heetwaterapparaat BRAV HWA	*2018*		*5*
Miko Jaski chocomel hot dispenser enduro	*2018*		*5*
GGM Gastro International ijsmachine	*2021*		*5*
Win Equipment ijsmachine	*2022*		*5*
Cikam Easy Cash (28-03-2023)	*2023*		*5*
SUBTOTAAL:			
TOTAAL-GENERAAL :			

AANSCHAFPRIJS	AFSCHRIJVING t/m 2022	AFSCHRIJVING 2023	BOEKWAARDE PER 31-12-2023
5.065	4.558	507	0
1.600	1.440	160	0
2.374	1.952	422	0
4.850	2.430	972	1.448
5.000	1.917	1.000	2.083
4.195	1.544	839	1.812
19.000	5.200	3.800	10.000
3.306	861	660	1.785
26.945	6.689	5.389	14.867
13.000	1.735	2.600	8.665
18.981	1.266	6.080	11.635
10.000		1.750	8.250
2.164		379	1.785
6.901		825	6.076
7.378	0	0	7.378
214.484	**110.541**	**28.159**	**75.784**
49.300	49.300	0	0
3.579	3.420	159	0
32.000	29.335	2.665	0
2.700	2.475	225	0
500	460	40	0
2.500	2.290	210	0
1.595	1.461	134	0
750	690	60	0
1.210	1.108	102	0
3.658	1.440	732	1.486
7.000	350	1.400	5.250
51.820	0	7.773	44.047
156.612	**92.329**	**13.500**	**50.783**
2.675.903	**926.357**	**183.710**	**1.565.836**

BIJLAGE C1
PROJECTENLIJST JAARREKENING 2023

NUMMER	NATUUR	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2013.023	Inrichting Lus van Linne	-	400.000	-400.000
2021.019	Onderzoek en (mogelijk) sanering drugslab Zwarte Water, Stra	-	-	-
2021.037	Boscompensatie N2000	768	-	768
2019.023	Geelbuikvuurpad voortplantingswateren	34.059	28.667	5.392
2020.015	Aanleg plekken voor wilde bijen	38.810	41.986	-3.176
2021.006	Bosaanplant Weerterbos	65.815	369.805	-303.990
2021.007	Kwaliteitsimpuls graslanden	512	-	512
2023.007	Verbindingsgebied Ulingsheide	12.399	80.929	-68.530
2016.013	Intereg V.A. Natuur- en Bosbrandpreventie	19.684	1.920	17.764
2016.024	Smalbroek	588	3.600	-3.012
2018.036	Historische Buitenplaats Elsloo Investeringen	349.801	383.351	-33.550
2018.036.A	Hist. Buitenpl.Elsloo Invest. LEADER PLUS	112.850	111.562	1.288
2020.012	Ontwikkeling kalkgraslanden Eys	327.775	937.555	-609.780
2020.019	Aanplant bos	528.211	745.750	-217.539
2021.010	Impuls natuur kanaalmond Hamert	18.841	50.000	-31.159
2021.018	Inrichting en beheer pachtpercelen provincie Limburg	18.088	13.066	5.022
2021.022	Boscompensatie RWS en Mts Heijnen	1.067	16.085	-15.018
2021.024	Aanplant bos 2	296.669	338.285	-41.616
2021.028	Boscompensatie Canon	47.506	64.298	-16.792
2021.029	Landschapsherstel Klingeleberg	31.110	-	31.110
2021.032	Compensatie Maaslijn bruine eikenpage	7.609	40.000	-32.391
2022.011	Archeologische monumenten inventarisatie ADC	16.540	-	16.540
2023.011	Boscompensatie Panattoni	352	-	352
2023.110.A	Kasteelpark Stein investeringen	16.203	-	16.203
	SUBTOTAAL	**1.945.258**	**3.626.861**	**-1.681.603**

NUMMER	DHZ PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2018.025	Grondverwerving Zwart Water DHZ	3.956	-	3.956
2018.026	Zwart Water inrichting DHZ	168	-	168
2018.027	Grondverwerving Dubbroek DHZ	2.965	-	2.965
2018.028	Dubbroek - inrichting DHZ	258.361	29.972	228.389
2018.029	Grondverwerving Beesels Broek DHZ	13.702	50.000	-36.298
2018.030	Beeselsbroek - inrichting DHZ	549.245	23.250	525.995
2018.031	Grondverwerving Kaldenbroek DHZ	749	-	749
2018.032	Kaldenbroek inrichting DHZ	832	-	832
2018.033	Grondverwerving Roeventerpeel DHZ	1.856	-	1.856
2018.034	Roeventerpeel inrichting DHZ	-	-	-
	SUBTOTAAL	**831.833**	**103.223**	**728.610**

NUMMER	BPM PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2022.101	Bemelerberg N2000 Bpm 2022-2024	271.348	486.594	-215.246
2022.102	Boshuizerbergen N2000 Bpm 2022-2024	37.722	129.797	-92.075
2022.104	Geuldal N2000 Bpm 2022-2024	40.752	287.854	-247.102
2022.104.A	Openstelling Bonsdaelgroeve	8.151	73.000	-64.850
2022.104.B	Geuldal N2200 - Curfsgroeve (tunnel)	2.250	60.500	-58.250
2022.104.D	Geuldal N2200 - Slangenberg	60.500	60.500	-
2022.104.C	Geuldal N2200 - Kalkovens Curfsgroeve	3.154	181.500	-178.346
2022.105	Maasduinen N2000 Bpm 2022-2024	556.484	673.869	-117.384
2022.106	Roerdal N2000 Bpm 2022-2024	6.392	-	6.392
2022.107	Pietersberg en Jekerdal N2000 Bpm 2022-2024	9.494	-	9.494
2022.108	Sarsven en de Banen N2000 Bpm 2022-2024	20.135	-	20.135
2022.109	Weerterbos N2000 Bpm 2022-2024	60.572	-	60.572
	SUBTOTAAL	**1. 076.954**	**1.953.613**	**-876.660**

NUMMER	SKNL PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2022.501	SKNL lichte inrichting, 3 De Voort, Lomm	18.638	14.812	3.826
2022.502	SKNL lichte inrichting, 4 Vreewater Noord	10.189	8.737	1.452
2022.503	SKNL lichte uitvoering, 5 Zwart Water	6.757	9.877	-3.120
2022.504	SKNL lichte uitvoering, 5a Zwart Water	25.858	21.667	4.191
2022.505	SKNL lichte uitvoering, 21 Vreewater	14.136	11.308	2.827
2022.506	SKNL lichte uitvoering, 6 Kloosterhof Lomm	5.868	31.785	-25.917
2022.507	SKNL lichte uitvoering, 7b Weerterbos	6.092	5.314	778
2022.508	SKNL lichte uitvoering, 10 Schrevenhof, St. Joost	741	1.037	-296
2022.509	SKNL lichte uitvoering, 13 Marissen	22.179	23.169	-990
2022.510	SKNL lichte uitvoering, 20 Landgoed Rozendaal	1.131	1.420	-289
2022.511	SKNL lichte uitvoering, 14 Beijlshof	238.216	176.951	61.265
2022.512	SKNL lichte uitvoering, 15 Eys	498	2.602	-2.104
2022.513	SKNL lichte uitvoering, 17a Berg en Vilt5 Eys	18.676	61.466	-42.790
2022.514	SKNL lichte uitvoering, 22 Vaals	64	2.860	-2.796
	SUBTOTAAL	**369.043**	**373.005**	**-3.962**

NUMMER	PN PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2021.201	PN219 Inrichting migratieroutes geelbuikvuurpad	44.327	606.386	-562.059
2021.202	PN3 Plaggen grasland BHB	17.788	145.208	-127.420
2021.203	PN5 Uitstrooien steenmeel BHB	112.465	244.391	-131.926
2021.204	PN12 Uitstrooien steenmeel MD	301.469	1.206.563	-905.094
2021.205	PN13 Structuurverbetering heide MD	38.369	358.939	-320.570
2021.206	PN18 Optimalisatie verbindingszones MD	16.360	179.732	-163.372
2021.207	PN36 Ontwikkeling klimaatbestendig bos MD	113.914	-	113.914
2021.208	PN27 Maaien oostoever De Banen	23.626	-	23.626
2021.209	PN234 Ontwikkeling graslanden Vilt	118.228	-	118.228
2021.211	PN190 Donker pimpernelblauwtje	289.770	-	289.770
2021.212	PN305 Verbetering kwaliteit KFG MD	38.323	-	38.323
2021.213	PN146 Aanplant rijkstrooiselsoorten BHB	4.961	-	4.961
2021.214	PN6 Herstel Jeneverbesstruwelen	68.303	-	68.303

2021.215	PN15 Onderzoek bestrijding watercrassula	62.894	-	62.894
2021.216	PN61 Kweekprogramma autochtone genenbronnen	776	-	776
2021.217	PN148 Ontwikkeling klimaatbestendig bos	199.702	-	199.702
2021.218	PN17 Natuurontwikkeling Lommerbroek	73.790	-	73.790
2021.219	PN21 Natuurontwikkeling Vreewater Zuid	36.422	-	36.422
2022.201	PN21Ontwikkeling Straelens Broek	20.258	495.000	-474.742
2022.202	PN148 Ontw. Klimaatbestendig bos MD II	242.915	244.471	-1.556
	SUBTOTAAL	**1.824.660**	**3.480.690**	**-1.656.030**

NUMMER	BRIM PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2018.011	Kasteel Arcen, hoofdgebouw Brim 2018-2023	274.663	186.056	88.607
2018.012	Kasteel Arcen, toegangsbrug en kademuren binnengracht Brim	23.768	50.248	-26.480
2018.013	Frankenhof, 3 stuwvijvers Brim 2018-2023	42.011	13.824	28.187
2018.014	Hoogcruts, kapel Brim 2018-2023	32.681	16.608	16.073
2018.015	Hoogcruts, landhuis Brim 2018-2023	141.460	24.708	116.752
2018.016	Hoogcruts, tuinmuur en gloriëtte Brim 2018-2023	28.148	10.668	17.480
2018.017	Schrevenhof Brim 2018-2023	41.168	12.180	28.988
2018.018	Bleijenbeek, ruine BRIM rood 2018 - 2023	76.546	24.762	51.784
2019.001	Wymarsche Watermolen Brimm 2019-2024	27.033	34.500	-7.467
2019.002	Grathemermolen BRIM 2019-2024	49.502	37.414	12.087
2019.003	Torenmolen Gronsveld Brimm 2019-2024	45.584	50.105	-4.521
2019.004	Janssenmolen Oisrbeek Brimm 2019-2024	119.813	87.000	32.813
2019.005	Bleijenbeek Hist. buitenplaats Brimm 2019-2024	95.913	44.110	51.803
2020.101	Tienhovenmolen Brim 2020 - 2025	170.642	144.702	25.941
2020.102	Boogbrug Kasteel Arcen BRIM 2020-2025	5.924	6.048	-124
2020.103	Toegangsbrug buitengracht Kasteel Arcen BRIM 2020-2025	9.118	49.896	-40.778
2020.104	Poortgebouw kasteel Arcen BRIM 2020-2025	40.579	54.540	-13.961
2020.105	Kasteel Arcen Koetshuis BRIM 2020-2025	35.149	9.396	25.753
2020.106	Kaldenbroek huis BRIM 2020-2025	28.217	28.944	-727
2020.107	Cottessen 3 Woonhuis SIM 2020-2025	20.252	12.368	7.884

2020.108	Cottessen 9 Birven SIM 2020-2025	14.422	11.016	3.406
2020.109	Kloosterruine Barbaras Weerd BRIM 2020-2025	10.406	6.536	3.870
2020.110	Grafheuvel Hamert BRIM 2020-2025	615	1.496	-881
2020.111	Stalberg Hamert BRIM 2020-2025	558	1.168	-610
2020.112	Grafheuvel Jammerdal 6x BRIM 2020-2025	2.906	5.368	-2.462
2020.113	Grafheuvel Jammerdal BRIM 2020_2025	688	1.132	-444
2020.114	Hist. Buitenpl Neercanne 2020-2025	106.740	88.824	17.916
2021.101	Oude pastorie BRIM 2021-2026	23.601	14.949	8.652
2021.102	Frankenhofmolen gebouw BRIM 2021-2026	49.071	33.669	15.402
2021.103	Wittemermolen BRIM 2021-2026	25.467	26.000	-533
2021.104	Kasteelboerderij Goedenraad BRIM 2021-2026	14.887	26.172	-11.285
2021.105	Goedenraad kas BRIM 2021-2026	194	732	-539
2021.106	Kasteel Elsloo BRIM 2021-2026	159.825	115.718	44.107
2021.107	Neercanne terrasmuren BRIM 2021-2026	18.386	33.720	-15.334
2021.108	Neercanne vijver murern BRIM 2021-2026	14.727	31.557	-16.830
2021.109	KTA Historische Buitenplaats BRIM 2021-2026	155.331	102.720	52.610
2023.101	Standerd molen Urmond BRIM 2023-2028	7.863	11.400	-3.537
2023.102	Historische Buitenplaats Kasteel Elsloo BRIM 2023-2028	47.043	45.982	1.061
2023.103	Landweer Groote Heide BRIM 2023-2028	-	567	-567
2023.104	Nieuw Ehrenstein BRIM 2023-2028	34.179	21.520	12.659
2023.105	Tuinpaviljoen Inaborg BRIM 2023-2028	803	850	-47
2023.106	Fort Hazepoot BRIM 2023-2028	2.279	5.487	-3.208
2023.107	Tiendschuur BRIM 2023-2028	4.407	1.480	2.927
2023.108	Sluis zieversbeek Frankenhof BRIM 2023-2028	134	486	-352
2023.109	Stuwvijvers Frankenhof BRIM 2023-2028	744	1.391	-647
2023.110	Ruïne Stein BRIM 2023-2028	5.506	34.020	-28.514
	SUBTOTAAL	**2.008.952**	**1.522.037**	**486.915**

NUMMER	GEBOUWEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2013.009	Nieuw Ehrenstein woning en horeca	371.906	1.961.213	-1.589.307
2013.016	Anstel Vallei / Klaren Anstel	226.390	228.167	-1.776
2013.025	Sub project Nieuw Ehrenstein	1.376.440	-	1.376.440
2013.017	Anstelvallei Natuurgebied	531.833	717.716	-185.882
2019.016	Nieuw Ehrenstein Srr2018	3.285.296	2.193.958	1.091.338
2019.042	Nieuw Ehrenstein Srr 2019	2.469.932	2.194.045	275.887
2019.043	Nieuw Ehrenstein Installaties en Infocentrum	2.961.447	191.681	2.769.766
2021.034	Herbestemming Nieuw Ehrenstein - westvleugel	11.591	352	11.239
2020.001	Beijlshof 1e fase restauratie	493	-	493
2020.003	Restauratie en herbestemming Grathemermolen	433.101	360.613	72.488
2021.004	Kasteel Elsloo Installaties	38.140	-	38.140
2021.023	Hoogcruts kloostertuin 1ste Fase	131.147	68.274	62.873
2022.013	Consolidatie kalkovens Curfsgroeve	6.951	160.500	-153.549
2022.016	Frankenhof herstel waterschade 2021	11.196	25.270	-14.073
2022.023	Hoogcruts - achterstallig onderhoud	38.550	-	38.550
2022.024	Hoogcruts investeringen verder invulling	62.048	35	62.013
2022.025	Hoogcruts - laatste restauratiefase	184.980	-	184.980
2023.026	Heerenhof WML aansluiting maken	51.104	-	51.104
2023.075	Neercanne leiendak Hoofdhuis	341.788	341.788	-
2022.001	Historische tuin Montfort - realisatie paviljoen	2.161	1.588	573
2023.005	Wittermermolen restauratie	-	11.627	-11.627
	SUBTOTAAL	**12.536.496**	**8.456.826**	**4.079.669**

NUMMER	GEBOUWEN HERBESTEMMING / VOORONDERZOEK	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2022.004	Schrevenhof hist. Onderzoek	4.320	11.458	-7.138
	SUBTOTAAL	**4.320**	**11.458**	**-7.138**

NUMMER	KASTEELTUINEN ARCEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2019.020	Kasteel Arcen installaties	85.028	-	85.028
2022.014	Kasteel Arcen restauratie florakamer	500	14.000	-13.500
2022.019	Herstel tweede koets Kasteeltuinen Arcen	5.980	7.442	-1.462
2023.023	KTA investeringen 2023	25.000	-	25.000
	SUBTOTAAL	**116.508**	**21.442**	**95.066**

NUMMER	BEHEER PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2011.059	Edelhertenproject Weerterbos	103.920	203.228	-99.308
2021.008	Bruine eikenpage Ophovense Zandberg	92.776	98.951	-6.175
2021.033	Vlootbeek donkerpimpernel	32.556	23.598	8.958
2022.018	Landgoed Munnichsbosch: beheer algemeen	134	-	134
2023.013	Soortbeschermingsproject Schavertje Landgoed Exaten	-	3.250	-3.250
2023.014	Kwaliteitsverbetering hoogveen Tuspeel	8.785	2.750	6.035
2016.025	Inrichten AZC-terrein Venlo	110.801	146.925	-36.124
2020.014	Natuurontwikkeling Stiemensweg Gennepse Hei	7.788	16.629	-8.842
2020.025	Natuurcompensatie Betanië	85.653	120.430	-34.777
2017.029	Inrichting en beheer Marienwaard	64.430	84.847	-20.416
2019.040	LIFE BOVAR Bemelerberg en Geuldal	38.702	121.313	-82.611
2022.012	Beheer Anstelvallei 2022-2024	23.830	46.378	-22.547
2022.027	Bruggen Pietersplas	11.269	-	11.269
2023.003	Historische tuin Montfort - aanpassing paden	-	794	-794
	SUBTOTAAL	**580.644**	**869.093**	**-288.448**

NUMMER	COMMUNICATIE PROJECTEN	UITV.-KOSTEN	SUBSIDIES BIJDRAGEN	SALDO 31-12-2023
2021.025	Inhaalslag inforuiven 2022	2.392	-	2.392
	SUBTOTAAL	***2.392***	***-***	***2.392***
	TOTAAL	***21.297.059***	***20.418.249***	***878.810***

BIJLAGE C2
PROJECTEN AFGEROND IN 2023

NUMMER	NATUURTERREINEN	UITV.-KOSTEN	BATEN OVERHEDEN	BATEN ANDERE ORGANISATIES
2016.030	Hist.buitenplaats Elsloo - groene Brim 2017-2022	327.397	96.573	
2016.032	Fort Hazepoot en Landweer Grote Heide Brim 2017-2022	12.702	5.294	
2017.010	Reigersbroek POP3 natuurontwikkeling	1.363.908	1.341.966	
2019.021	Herintroductie zeldzame akkerplanten	42.449	23.208	
2020.013	NP de Maasduinen Kwaliteitsimpuls 2019	10.502	5.251	
2020.016	Stein versterking historisch parkaanleg	31.460		10.000
2020.017	Sanering Politiehondenterrein Jammerdal	41.483		635
	TOTAAL NATUURTERREINEN	**1.829.901**	**1.472.291**	**10.635**
	GEBOUWEN			
2016.003	Kasteel Arcen archief onderzoek	27.694	3.000	23.459
2016.027	Kasteel Arcen - Tuinpaviljoen (Inaborg) Brim 2017-2022	9.525	4.321	
2016.028	Standaardmolen Urmond Brim 2017-2022	42.365	32.741	
2016.029	Kasteel Arcen - Tiendschuur Brim 2017-2022	11.464	6.068	
2016.031	Ruïne Stein Brim 2017-2022	107.479	49.388	3.850
2019.019	Beijlshof - herbestemming	57.551	36.750	
2019.031	Heerenhof aanpassing sanitair	81.715		
2019.047	Berging Gasterij Groote Heide	13.148		
2019.050	Bouwhistorisch onderzoeken	8.620		
2021.015	Restauratie zaadeest Lomm	53.807	10.200	10.000
2021.038	Herstel brug oude trambaan	25.767	8.500	17.267
2020.008	Kasteel Arcen, herbestemming Koetshuis	25.084	17.500	
2020.009	Herbestemming Stokshof	25.261	14.900	
2020.022	Herbestemming KTA poortgebouw Tiendschuur	25.514	14.011	
2022.003	Kluis Bemelerberg hist. Onderzoek	-	-	
2022.022	Hoogcruts veiligheid & isolatie	50.193		
2021.001	Kasteeltuinen Investeringen 2021	110.000		
2022.007	KTA investeringen 2022	95.332		
2022.020	Herinrichten gebied Casa Verde	100.000		
2023.008	Kassasysteem Kasteeltuinen Arcen	97.888		
	TOTAAL GEBOUWEN	**968.407**	**197.379**	**54.576**
	TOTAAL NATUURTERREINEN EN GEBOUWEN	**2.798.308**	**1.669.670**	**65.211**

BATEN PARTICULIEREN	EIGEN BIJDRAGE WERKELIJK	VOORZIENING 2023	EIGEN BIJDRAGE GERESERVEERD	MUTATIE VOORZIENING
	230.824		230.622	-202
	7.408		5.294	-2.114
	21.942		-	-21.942
	19.241		23.208	3.967
	5.251		14.375	9.124
21.268	192		-	-192
	40.848		46.746	5.898
21.268	**325.707**	**-**	**320.245**	**-5.462**
	1.235		6.356	5.121
	5.204		4.320	-884
	9.624		18.000	8.376
	5.396		7.521	2.125
	54.241		49.391	-4.850
	20.801		15.750	-5.051
	81.715	10.000	70.000	-11.715
	13.148	3.000	13.000	-148
	8.620		10.000	1.380
	33.607		35.000	1.393
	-		-	-
	7.584		7.500	-84
	10.361		7.500	-2.861
	11.503		6.005	-5.498
	-		3.750	3.750
	50.193		50.000	-193
	110.000		110.000	-
	95.332		100.000	4.668
	100.000		100.000	-
	97.888	75.000	75.000	-22.888
-	**716.452**	**88.000**	**689.093**	**-27.359**
21.268	**1.042.159**	**88.000**	**1.009.338**	**-32.821**

KSG Registeraccountants B.V.
Stationstraat 4
5953 GX Reuver
Postbus 4785
5953 ZK Reuver
Tel. +31(0)77-4740000
KvK 12063939
www.ksg.nl

Het bestuur en de leden van de Raad
van Toezicht van
Stichting het Limburgs Landschap
Rijksstraatweg 1
5943 AA Lomm

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het bestuur van Stichting het Limburgs Landschap

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting het Limburgs Landschap te Lomm gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting het Limburgs Landschap per 31 december 2023 en van het resultaat volgens de staat van baten en lasten over 2023 in overeenstemming met Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 650 'Verslaggeving Fondswervende Instellingen'.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde balans per 31 december 2023;
2. de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2023;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting het Limburgs Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

INAA GROUP
KSG Registeraccountants B.V. te Reuver is onderdeel van Killaars Steeghs Groep, een associatie van besloten vennootschappen. Op alle transacties zijn, met uitsluiting van andere voorwaarden, toepasselijk de bij de Kamer van Koophandel te Utrecht onder nummer 40481496 gedeponeerde Algemene Voorwaarden (SRA-Accountantskantoren), waarvan u op verzoek kosteloos een exemplaar wordt toegezonden. Door ons wordt geen aansprakelijkheid aanvaard, behoudens voorzover de door ons verplicht afgesloten beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval aanspraak op een uitkering geeft.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag inclusief bericht van de Raad van Toezicht;
- bijlagen A, B, C1 en C2.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 650 'Verslaggeving Fondswervende Instellingen' vereist is.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 650 'Verslaggeving Fondswervende Instellingen'.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 650 'Verslaggeving Fondswervende Instellingen'. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitvoeren van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheids-eisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Reuver, 24 mei 2024

KSG Registeraccountants B.V.

R.B.A.C. Aelmans MSc RA

BEGROTING 2024

STAAT VAN BATEN EN LASTEN	2024 BEGROOT
BATEN	
. Baten van particulieren	*600.000*
. Baten van bedrijven	*113.850*
. Baten van loterijorganisaties	*1.125.000*
. Baten van subsidies van overheden	*10.808.798*
SOM VAN DE GEWORVEN BATEN	***12.647.648***
Baten als tegenprestatie voor de levering van	
. producten en diensten	*6.033.500*
SOM DER BATEN	***18.681.148***
LASTEN	
Besteed aan doelstellingen	
. Aankoop natuurterreinen/gebouwen	*2.880.584*
. Projecten natuurterreinen/gebouwen	*5.234.436*
. Beheer natuurterreinen/gebouwen	*8.813.779*
. Steunpunt landschapsbeheer	*416.145*
. Voorlichting en belangenbehartiging	*853.946*
	18.198.890
WERVINGSKOSTEN	
. Wervingskosten	*194.044*
BEHEER EN ADMINISTRATIE	
. Kosten beheer en administratie	*355.050*
SOM DER LASTEN	***18.747.984***
SALDO VOOR FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	***-66.836***
SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	***53.300***
SALDO VAN BATEN EN LASTEN	***-13.536***

Het
Limburgs
Landschap

Rijksstraatweg 1
5943 AA Lomm